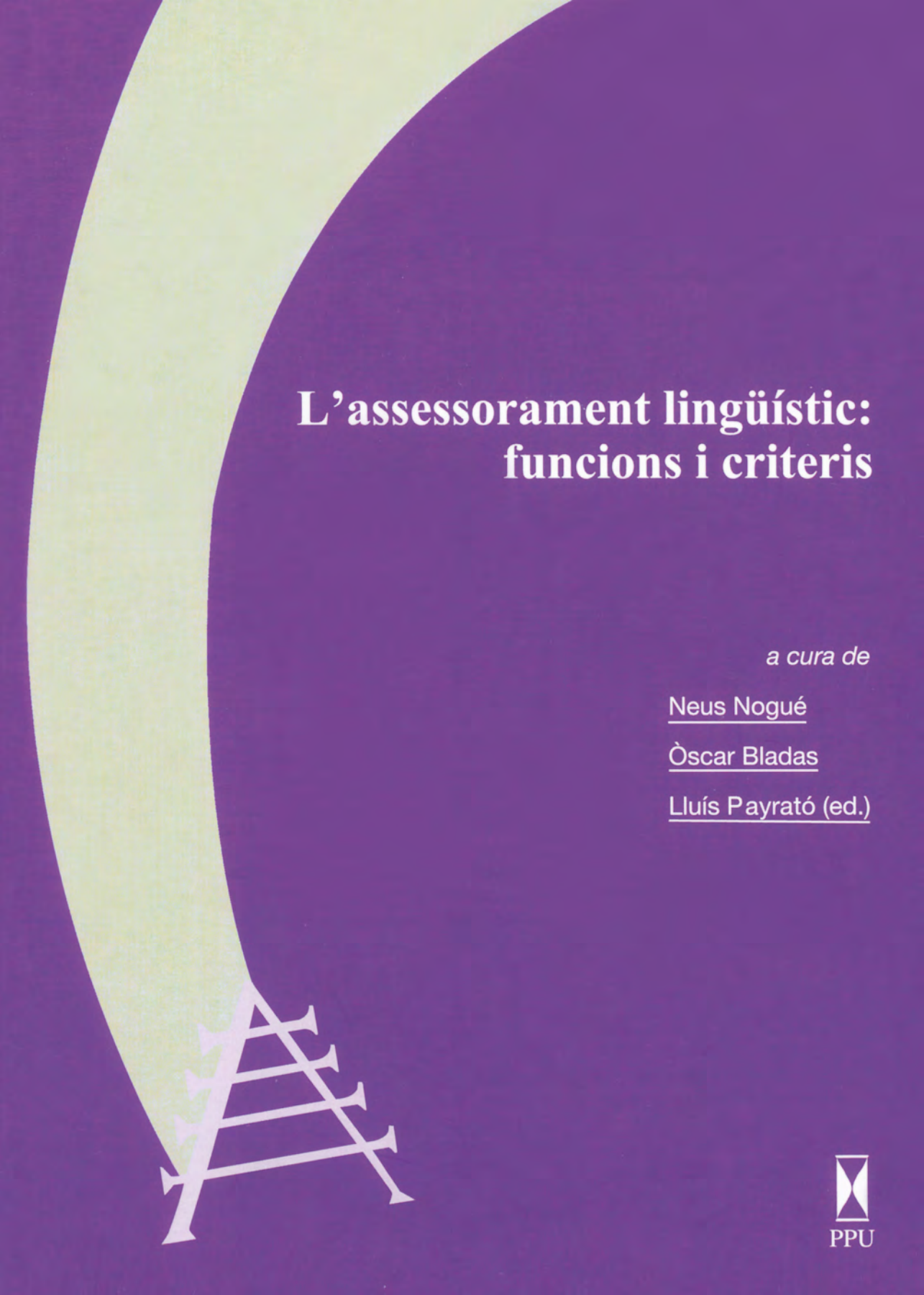

L'assessorament lingüístic: funcions i criteris

a cura de

Neus Nogué

Òscar Bladas

Lluís Payrató (ed.)

**L'ASSESSORAMENT LINGÜÍSTIC:
FUNCIONS I CRITERIS**

L'ASSESSORAMENT LINGÜÍSTIC: FUNCIONS I CRITERIS

A cura de

Neus Nogué, Òscar Bladas i Lluís Payrató (ed.)

UNIVERSITAT DE BARCELONA

PPU

Secció de Lingüística Catalana
Departament de Filologia Catalana

Barcelona, 2010

Primera edició, 2010

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, compresos la reprografia i el tractament informàtic, o la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec públics, resta rigorosament prohibida sense l'autorització escrita dels titulars del *Copyright*, i estarà sotmesa a les sancions establertes a la llei.

© dels textos respectius: Neus Nogué Serrano, Pilar Murtra, Marta Juncadella, Oriol Camps, Eusebi Coromina, Isidor Mari, Conxa Planas, Margarida Sanjaume, Eva Casasús, Joan Anton Rabella, Xaver Carrasco i Nualart, Glòria Torra Pujadas i Jaume Capó.

© de l'edició: Neus Nogué Serrano, Òscar Bladas i Lluís Payrató

Organització del 16è Col·loqui Lingüístic de la Universitat de Barcelona (CLUB-16): Òscar Bladas, Neus Nogué i Lluís Payrató. El Grupo d'Estudi de la Variació ha contribuït en la publicació d'aquest llibre.

PPU, S.A.
Promociones y Publicaciones Universitarias, S.A.
Diputació, 213, Local. 08011 Barcelona
Tel. 93 451 65 70 - Fax 93 452 10 05
www.ppu.es - ppu@ppu.es

DL: B-4.296-2016

ÍNDEX

Preàmbul.....	7
---------------	---

SETZÈ COL·LOQUI LINGÜÍSTIC DE LA UB (CLUB 16): “L’ASSESSORAMENT LINGÜÍSTIC: FUNCIONS I CRITERIS”

Neus Nogué Serrano	
<i>L’assessorament lingüístic: panoràmica i estat de la qüestió....</i>	17
Pilar Murtra	
<i>L’assessorament lingüístic a l’Administració catalana</i>	37
Marta Juncadella	
<i>L’assessorament lingüístic en un servei lingüístic</i>	
<i>universitari</i>	53
Oriol Camps	
<i>L’assessorament lingüístic a la Corporació Catalana</i>	
<i>de Mitjans Audiovisuals.....</i>	85

TAULA RODONA

Història i futur de les funcions i els criteris de l’assessorament lingüístic

Eusebi Coromina	105
Isidor Marí	111
Conxa Planas	115

JORNADA SOBRE EXPERIÈNCIES SECTORIALS
EN ASSESSORAMENT LINGÜÍSTIC

Margarida Sanjaume

*L'assessorament lingüístic al Parlament: de la llengua dels
debats a la llengua de les lleis*..... 125

Eva Casasús

El Servei Lingüístic del Port de Barcelona 139

Joan Anton Rabella

*L'Oficina d'Onomàstica de l'Institut d'Estudis Catalans:
l'assessorament lingüístic i els noms propis* 149

Xavier Carrasco i Nualart

L'assessorament lingüístic en una editorial..... 165

Glòria Torra Pujadas

El Departament d'Assessorament Lingüístic de TVC 173

Jaume Capó

Una hora nova per als serveis lingüístics 197

Preàmbul

¿Per què un Col·loqui Lingüístic de la Universitat de Barcelona (un CLUB) dedicat a l'assessorament lingüístic? D'entrada, perquè ens volíem afegir a la celebració del vintè aniversari dels Serveis Lingüístics d'aquesta mateixa casa —que una vegada més felicitem per la feina d'aquests anys—, però sobretot perquè volíem aprofitar l'efemèride per debatre el present i especialment el futur de l'assessorament lingüístic en l'àmbit de la llengua catalana. L'ocasió feia propícia una aturada per plantejar-se una bona colla de qüestions que, per l'exigència de la feina diària, poques vegades es posen en comú amb altres col·legues d'una manera formal en una jornada, un cicle de conferències o una taula rodona. De fet, només cal donar un cop d'ull a la bibliografia per adonar-se que, paradoxalment, i després de tants anys de normalització lingüística i tants articles en revistes especialitzades, ben pocs llibres estan dedicats específicament a l'assessorament lingüístic —a banda d'algun manual pràctic de correcció i edició. El present volum, doncs, també vol ajudar a omplir aquest buit.

De preguntes no en falten: ¿quina és la funció dels assessors lingüístics a principis del segle XXI? ¿Han de continuar sent els “correctors perepunyetes” que encotillen el text “perquè soni més català”? ¿Té sentit una figura com aquesta en una societat cada vegada més digitalitzada? Penseu, per exemple, en els correctors automàtics, els diccionaris en línia, els portals per a consultes lingüístiques, etc. ¿Com han d'afrontar, els assessors lingüístics, els ingents volums d'informació que implica la irrupció ja imparable d'internet i les noves tecnologies? ¿Quin ha de ser el seu paper en una societat cada cop més multilingüe tant per la influència creixent de l'anglès com per l'arribada, a casa nostra, de llengües fins ara gairebé desconegudes? Ben mirat, aquesta professió, ¿té raó de ser en una societat en què, malgrat tot, s'ha avançat en el coneixement de la llengua? O, precisament, ¿la seva existència reflecteix

uns dèficits més profunds atribuïbles tant a la situació particular de la mateixa llengua com a raons més globals?

Com ja es va apuntar en el mateix CLUB 16, el terme *corrector* s'ha anat fent anacrònic, fins i tot pejoratiu, i s'ha anat substituint pel de *lingüista*, *tècnic lingüístic* i sobretot *assessor lingüístic*, amb la voluntat de denotar que els especialistes en llengua de moltes institucions o empreses han de resoldre qüestions que van molt més enllà d'assegurar-se que les dièresis i les eles geminades estan ben col·locades o de trobar una *solució* a un castellanisme. Actualment, fer d'assessor lingüístic no vol dir només adequar el text, oral o escrit, a la normativa i al registre, sinó també proveir els professionals d'altres àmbits d'eines de consulta en línia, editar materials digitals i models de documents o establir criteris corporatius pel que fa a l'estil, en general, i a qüestions molt concretes, com per exemple els temes de protocol, els tractaments de cortesia o les propostes d'usos no sexistes. N'és un bon testimoni l'evolució dels Serveis Lingüístics de la Universitat de Barcelona al llarg d'aquests vint anys. Com explica gràficament la seva directora, Conxa Planas, en aquest volum, els professionals dels Serveis han passat "del bolígraf vermell i els signes de correcció d'originals [...] als formats de codificació de text i dades, als codis de caràcters per a informació textual i les imatges".

La primera part del volum que teniu a les mans recull les intervencions dels set ponents que van participar en la setzena edició del CLUB 16, que va tenir lloc el 17 de novembre del 2008 a l'Aula Magna de l'Edifici Històric sota el títol *L'assessorament lingüístic: funcions i criteris*. Va obrir la jornada la ponència de Neus Nogué, professora del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona, que va repassar la història de l'assessorament lingüístic a casa nostra: des dels inicis de la recuperació democràtica (amb la creació, entre d'altres, del Servei d'Assessorament Lingüístic, el 1980, dins la llavors Direcció General de Política Lingüística; la Coordinadora de Llenguatge Administratiu, el 1981, i el TERMCAT, el 1985) fins a l'actualitat. Però, sobretot, va situar l'assessorament lingüístic i totes les tasques que engloba (de la correcció de textos escrits i orals a l'establiment de criteris o models de llengua) dins el camp de la lingüística aplicada. Els assessors lingüístics, doncs, com qualsevol altre tècnic de qualsevol altre àmbit, tenen un paper important a desenvolupar en un bon grapat d'organismes públics, universitats, grups empresarials, etc.

La segona intervenció del matí va anar a càrrec de Pilar Murtra, cap del Servei de Recursos Lingüístics de la Secretaria de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya, que va resseguir l'evolució de l'assessorament lingüístic dins l'Administració catalana, en què sempre s'ha buscat un model de llengua precís però alhora clar i planer. Més recentment, la irrupció de les tecnologies de la informació i la comunicació ha motivat el desenvolupament de projectes digitals que han tingut molt bona acollida, com ara l'aplicació *Plats a la carta*, el servei de traducció automàtica en línia de la Generalitat i, sobretot, l'*Optimot*, ara mateix una eina de consulta imprescindible per als assessors lingüístics i els usuaris no especialistes. La creació d'aquest portal té l'origen, entre d'altres, en el *Telèfon lingüístic*, i actualment s'està treballant per fer encara més eficaços el cercador i el servei d'atenció personalitzada del web.

El segon bloc de ponències del dia el va encetar Marta Juncadella, responsable de l'Àrea d'Assessorament Lingüístic i Terminològic dels Serveis Lingüístics de la Universitat de Barcelona, que va explicar les diferents tasques d'assessorament que han desenvolupat els Serveis des del naixement, l'any 1988, de l'aleshores anomenat Servei de Llengua Catalana. Si bé inicialment les funcions de la unitat ja eren, com ara, la supervisió i la traducció de documents acadèmics i l'elaboració de terminologia científica, avui s'hi han d'afegir tasques més transversals que han portat els serveis lingüístics a col·laborar estretament amb altres unitats de la universitat (Gestió Acadèmica, Comunicació, etc.). El resultat, un bon nombre de recursos en línia que demostren que la feina dels assessors lingüístics cada vegada és més diversa: els *Criteris de la Universitat de Barcelona*, el generador de documents DAU, l'assistent de revisió lingüística ESLUB, un traductor automatitzat, el gestor d'enllaços *Enllaça!*, etc.

Va tancar la segona tanda de ponències Oriol Camps, assessor lingüístic de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, que també va subratllar el paper de les noves tecnologies en el camp de l'assessorament lingüístic. El mateix *ésAdir*, el portal lingüístic de la Corporació, exemplifica com en els últims anys els assessors lingüístics de molts organismes públics, "els correctors", han passat a ser editors d'eines informàtiques que proporcionen a l'usuari no especialista, del mateix organisme o de fora, els materials necessaris perquè pugui resoldre qualsevol dubte de manera immediata i autònoma. Alhora, aquest tipus d'eines permeten una interacció més ràpida i eficaç amb els mateixos

usuaris, i això ajuda a actualitzar-les i millorar-les i, en definitiva, a fer-les més participatives.

I, com cada edició del CLUB, la setzena també va acabar, ja a la tarda, amb una taula rodona sobre la temàtica que ens ocupava. En aquesta ocasió el debat va comptar amb la participació d'Isidor Marí, professor de la Universitat Oberta de Catalunya; Eusebi Coromina, professor de la Universitat de Vic i director de projectes editorials d'Eumo, i Conxa Planas, directora dels Serveis Lingüístics de la Universitat de Barcelona. També estava previst que intervingués en la taula rodona Josep Lacreu, cap de la Unitat de Recursos Lingüístics de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, però finalment la seva participació no va ser possible.

D'entrada, Isidor Marí va plantejar alguns dels reptes que haurà d'encarar l'assessorament lingüístic els pròxims anys: el multilingüisme, com una conseqüència més de la mundialització; el desenvolupament dels mitjans audiovisuals, que demanen un model de llengua que s'adapti a nous formats i registres, i la fragmentació política i administrativa de la comunitat de llengua catalana. Per la seva banda, Eusebi Coromina va assenyalar que un dels problemes amb què es troben els assessors lingüístics és la baixa competència lingüística dels usuaris en general, per motius particulars de la comunitat de llengua catalana (com ara la idea que "això del català és molt complicat" i els correctors ja revisaran el que calgui) i alhora per causes més globals i pròpies del segle XXI (com la pèrdua de qualitat lingüística per la immediatesa de la comunicació digital). Per això va posar un èmfasi especial en la millora de l'ensenyament de la llengua en tots els àmbits, incloent-hi l'universitari. I, finalment, Conxa Planas va complementar l'exposició de Marta Juncadella del matí explicant com han evolucionat, en general, les tasques dels serveis lingüístics universitaris arran de l'esclat digital i l'adaptació al nou espai europeu d'ensenyament superior.

Totes aquestes intervencions van donar lloc a un intens debat que també va comptar amb la participació del públic assistent. El CLUB 16, doncs, havia complert el seu objectiu: posar l'estat de la qüestió sobre la taula i incentivar el debat.

Ara bé, en el mateix moment en què vam tancar el Col·loqui, la tarda del 17 de novembre del 2008, ja vam constatar la necessitat d'anar més enllà i abordar temes que tot just s'havien apuntat, aquesta vegada més relacionats amb models de llengua concrets i enfocats cap a àmbits més específics dins el món de l'assessorament lingüístic. L'èxit de convocatòria

de la jornada i la participació dels assistents així ho demostraven. Precisament amb aquest propòsit, el Departament de Filologia Catalana va organitzar la Jornada sobre Experiències Sectorials en Assessorament Lingüístic, que va tenir lloc la primavera següent, el 26 de maig del 2009. Estructurada en comunicacions d'uns vint minuts i amb un caràcter més informal que el CLUB 16, aquesta nova trobada va completar les conclusions del Col·loqui amb un enfocament més aplicat, amb intervencions de ponents procedents d'organismes i institucions públiques, però també d'empreses privades, que van posar en relleu altres problemàtiques a banda de les plantejades ja al CLUB 16. La segona part d'aquest volum compila les sis comunicacions que es van presentar en aquella jornada, que també es va tancar amb un debat obert entre els assistents.

L'encarregada d'obrir la primera tanda d'intervencions va ser Margarida Sanjaume, coordinadora dels Serveis d'Assessorament Lingüístic del Parlament de Catalunya. L'especificitat d'aquesta institució demana una pulcritud lingüística extrema per assegurar la interpretació correcta de cada mot i cada frase de les lleis que emanen de la cambra. Alhora, això exigeix als assessors lingüístics de la institució una col·laboració contínua amb els assessors jurídics i uns coneixements profunds tant de la terminologia com de les fórmules pròpies dels registres legislatius. A més a més, l'edició del *Diari de Sessions* implica un procés de transposició d'una modalitat oral formal —les intervencions a l'hemicicle— a una modalitat escrita també formal que requereix tot un seguit de decisions: ¿què cal fer, per exemple, amb els *buenos* propis de la llengua oral que s'hi poden trobar?

La segona comunicació va anar a càrrec d'Eva Casasús, assessora lingüística de l'Autoritat Portuària de Barcelona, una empresa pública amb una forta presència en els seus òrgans de govern dels sectors econòmics privats (cambres d'indústria i comerç, organitzacions empresarials, etc.). Des del punt de vista lingüístic, l'activitat comercial d'aquest organisme comporta un tractament de la terminologia del comerç marítim internacional, la logística i la navegació, en què la influència de l'anglès és ben evident, i implica una feina d'adaptació terminològica contínua. Eva Casasús també va explicar com ha evolucionat el servei lingüístic d'aquesta entitat, en un principi més centrat en la formació dels treballadors i la difusió de models de documents administratius, i ara, en canvi, més orientat cap a la traducció, la normalització terminològica i la col·la-

boració amb el Departament d'Imatge del Port, amb el multilingüisme com a repte més immediat.

Va tancar la primera ronda de comunicacions Joan Anton Rabella, en representació de l'Oficina d'Onomàstica de l'Institut d'Estudis Catalans. La seva intervenció va donar a conèixer la feina d'aquest servei, consistent no només a impulsar la recerca etimològica, sinó sobretot a normalitzar topònims i antropònims per a un ampli ventall d'organismes de l'Administració catalana (el Departament de Medi Ambient, el de Política Territorial i Obres Públiques, l'Institut Cartogràfic, l'Institut d'Estadística, etc.), així com ajuntaments, mitjans de comunicació, editorials i fins i tot particulars. El nom propi guanya protagonisme dins l'assessorament lingüístic en un moment en què la globalització fa emergir constantment exònims que reclamen una adaptació ortogràfica i fonètica. L'onomàstica, des d'aquest punt de vista, es mostra com una àrea ben rellevant dins del camp de la lingüística aplicada.

Òbviament, en una jornada dedicada a l'assessorament lingüístic no hi podia faltar la visió d'una editorial i, doncs, d'una empresa privada que fa dels productes lingüístics la seva font d'ingressos. Ja en la segona tanda de comunicacions, qui va aportar aquesta perspectiva va ser Xavier Carrasco, cap de Publicacions Escolars del grup Enciclopèdia Catalana, que va remarcar la importància dels assessors lingüístics com a responsables de les línies generals a seguir en la correcció i l'edició dels textos que es publicaran —a més d'aconsellar sobre obres de referència, criteris de transcripció, etc. En darrera instància, la figura dels assessors lingüístics és la que garanteix la coherència del model de llengua de l'editorial; els responsables de correcció, per la seva banda, asseguraran l'aplicació d'aquestes directrius.

En la cinquena comunicació del dia, Glòria Torra, coordinadora de Producció Interna del Servei d'Assessorament Lingüístic de Televisió de Catalunya, va destacar la proliferació de nous formats que han experimentat els mitjans audiovisuals durant els últims anys. Mereixen una atenció especial els que demanen una modalitat de llengua més espontània i informal, en què cal trobar l'equilibri entre, d'una banda, la genuïnitat i la correcció lingüístiques que s'exigeixen a una televisió pública i, d'altra, l'adequació al registre. Un personatge d'una telenovel·la, per exemple, no pot perdre credibilitat perquè fa servir una expressió genuïna però inadequada, massa allunyada del català de principis del segle XXI, i alhora tampoc no pot "parlar com es parla al carrer", perquè, en definitiva,

no deixa de formar part d'un producte de ficció que emet una televisió pública difusora de models lingüístics.

I, finalment, tornant a l'empresa privada, l'última comunicació de la jornada va anar a càrrec de Jaume Capó, màxim responsable de l'empresa de serveis de comunicació corporativa Hores Extraordinàries. Després de posar sobre la taula alguns dels problemes laborals amb què es troben els assessors lingüístics que treballen com a autònoms, Jaume Capó va recalcar la importància de la formació contínua, especialment en l'àrea de les noves tecnologies, de cara al futur de la professió en l'àmbit de l'empresa privada. Els encàrrecs a les empreses d'assessorament lingüístic han canviat molt al llarg dels anys, i el que abans eren feixugues memòries corporatives ara poden ser documents en PowerPoint que cal transformar en text. Això converteix el corrector, entès en el sentit més tradicional del terme, en un assessor de comunicació que, lògicament, ha de vetllar per l'adequació a la norma i, sobretot, per l'eficiència comunicativa. Un cop acabada aquesta intervenció, es va obrir el torn de paraules al públic assistent, que, com en el cas del CLUB 16, va participar activament en el debat.

No volem posar punt i final a aquest preàmbul sense agrair a Montserrat Grima la seva eficaç col·laboració en el procés d'edició del llibre que presentem. Igualment, volem mostrar la nostra satisfacció una vegada més per la col·laboració i la bona predisposició que van mostrar tots els ponents, tant del Col·loqui com de la Jornada. Cadascun d'ells, des de la seva pròpia perspectiva i trajectòria professional, ens va ajudar a analitzar el present de l'assessorament lingüístic i, sobretot, a intentar preveure'n el futur en un moment en què la mundialització i les noves tecnologies fan imaginar un bon grapat de reptes que s'afegeixen a d'altres que ja són ben coneguts. Esperem que aquest volum, amb totes les reflexions i l'experiència que conté, contribueixi a identificar-los i superar-los.

Neus Nogué, Òscar Bladas i Lluís Payrató (ed.)
Barcelona, 1 de setembre del 2010

**SETZÈ COL·LOQUI LINGÜÍSTIC DE LA
UNIVERSITAT DE BARCELONA (CLUB 16)**

L'assessorament lingüístic: panoràmica i estat de la qüestió

Neus Nogué Serrano
(Universitat de Barcelona)

0. Introducció

L'objectiu d'aquest text és presentar un marc general que permeti situar l'assessorament lingüístic entre les professions que duen a terme els lingüistes i entre les subdisciplines de la lingüística. Començaré definint-lo i caracteritzant-lo com a activitat professional (com sorgeix, quins precedents té, en quins àmbits el trobem, quines funcions inclou...). Tot seguit, des d'una perspectiva més acadèmica, o universitària, el situaré dintre de la lingüística com a disciplina, i més concretament com una de les branques de la lingüística aplicada. I finalment, faré unes breus consideracions sobre alguns aspectes estrictament lingüístics que hi estan vinculats.¹

És probable que a alguns lectors les línies i les pàgines que segueixen, i sobretot la primera part, els resultin (potser excessivament) familiars: penso sobretot en les persones que ja fa anys, o fins i tot alguna dècada, que treballen fent tasques d'assessorament lingüístic. Però la idea és precisament recollir i deixar constància d'unes circumstàncies i un període força desconegut per a les persones que s'hi han incorporat en èpoques més recents, i també per a les que s'hi aniran incorporant en el futur.

¹ Vull agrair a Òscar Bladas, Ricard Fité, Helena González, Margarida Hervàs, Isidor Marí, Lluís Payrató, Elisabet Solé i Montserrat Veiga, les converses que hem tingut sobre el tema del text, i la informació, tan valuosa, que m'han proporcionat. No cal dir que els errors que hi pugui haver són exclusivament responsabilitat meua. D'altra banda, aquest estudi s'ha beneficiat d'un ajut del Ministeri d'Educació i Ciència (FFI2008-01230/FILO).

1. L'assessorament lingüístic com a perfil professional

Podem definir l'assessorament lingüístic com el conjunt de funcions que assumeixen professionals de la llengua i que estan encaminades a contribuir a la qualitat lingüística i comunicativa dels textos orals i escrits produïts per una persona o, més habitualment, en una organització, en una o diverses llengües.

D'aquesta definició en podem destacar els aspectes següents:

a) Els assessors lingüístics són persones amb una *formació lingüística* sòlida: majoritàriament, llicenciats en filologia catalana, però també en lingüística, traducció, comunicació... I actualment, a diferència del que passava anys enrere, cada vegada més, amb una formació específica orientada al desenvolupament d'aquesta feina.

b) Per bé i per mal, la seva intervenció només *contribueix* a la qualitat dels textos: un bon text no ho és només, ni necessàriament, perquè hi hagi intervingut un assessor lingüístic; i un text no del tot reeixit sol tenir altres "culpables", a més, o en lloc, de l'assessor lingüístic.

c) Parlem de qualitat lingüística, però també de qualitat *comunicativa*: cada vegada més, anem veient clar que llengua i comunicació són indissociables, que no ens podem plantejar la qualitat de la llengua sense tenir present que, al capdavant, el que ens interessa és que la comunicació funcioni de la millor manera possible.

d) L'assessorament lingüístic treballa amb *textos*. Amb tots els matisos que es vulguin fer, el podem contraposar a la formació lingüística, que té com a objectiu desenvolupar i millorar la competència lingüística i comunicativa de les persones.

e) I els textos amb els quals treballa poden ser tant orals com escrits. La introducció de la llengua oral és precisament un dels aspectes que distingeixen els assessors lingüístics d'altres professionals, com ara la figura tradicional del corrector.

f) Aquesta activitat acostuma a dur-se a terme dintre d'unitats orgàniques que s'insereixen en organitzacions més grans, i a vegades en empreses especialitzades en serveis lingüístics. Cal dir, però, que tampoc és estrany treballar com a professional autònom, i això sí que pot comportar en alguns casos una certa "solitud" en el desenvolupament de la feina.

g) Finalment, cada vegada més aquestes unitats i empreses treballen en més d'una llengua, d'acord amb la complexitat que ha adquirit la comunicació en un món cada vegada més internacionalitzat i més globalitzat. Haig de precisar, però, que en aquest treball em centraré en l'assessorament lingüístic que es duu a terme en els territoris de parla catalana i en català. I també que els exemples que posaré corresponen a organismes que, per una raó o una altra, em resulten relativament pròxims.

1.1. *Precedents*

Si volguéssim anar gaire enrere per trobar els precedents de l'assessorament lingüístic, entès tal com l'acabem de definir, dins de la cultura occidental podríem remuntar-nos a èpoques relativament reculades: les primeres gramàtiques gregues tenien com a objectiu últim la fixació dels textos literaris clàssics a partir de fonts procedents de la tradició oral; l'*Appendix Probi*, per al llatí tardà, i posteriorment les *Regles d'esquivar vocables...*, per al català medieval, ja reflecteixen clarament la voluntat d'incidir en l'ús perquè s'evitessin formes lingüístiques que, en un moment determinat, es consideraven incorrectes.

Si ens situem, però, en un moment més recent, trobarem el precedent immediat del perfil professional de l'assessorament lingüístic en la figura del corrector. Aquest ofici ha estat vinculat tradicionalment a les editorials i a la premsa, i consistia bàsicament a corregir els textos des del punt de vista ortogràfic i gramatical, i també des del punt de vista estilístic. Durant els últims anys de la dictadura franquista, hi va haver una polèmica bastant encesa entre autors i correctors, justament sobre els límits de la intervenció dels correctors en els textos. Els correctors eren acusats d'aplicar la normativa d'una manera massa estricta i d'entendre la correcció de l'estil com l'adaptació del text als seus propis gustos (Solà 1977).

1.2. *Motivacions*

¿Què va fer que passéssim de parlar de *correcció* a parlar d'*assessorament lingüístic*? ¿Què és el que va provocar aquesta necessitat de canviar de noms? Bàsicament, va passar que la figura del corrector es va quedar curta. Al començament de la transició política, quan es va

recuperar l'ús públic del català, les necessitats comunicatives de la societat havien canviat força, respecte a l'última època de relativa normalitat, la Segona República: l'alfabetització s'havia estès a pràcticament tota la societat, havien sorgit i s'havien estès els grans mitjans de comunicació de masses —la ràdio i la televisió—, i el català s'havia d'adaptar aquests canvis sense la tradició que hauria vingut d'un ús continuat que no haguessin estroncat la Guerra Civil i la dictadura franquista.

Recuperar l'ús públic volia dir que la llengua havia de ser apta per a tots els usos formals, que s'havia d'anar configurant la varietat pròpia d'aquests usos, la varietat estàndard. I la recuperació de l'ús públic es va concretar, com a mínim, en els aspectes següents:

a) Els ajuntaments es van democratitzar i es van catalanitzar el 1979, amb les primeres eleccions municipals, i a partir de les eleccions autonòmiques del març del 1980 a Catalunya es va començar a muntar l'estructura orgànica de la Generalitat. Pocs anys després, el 1983, va passar el mateix a les Illes Balears i al País Valencià. Això vol dir que s'havia d'anar definint com es volia que fos el registre administratiu català.

b) Ús públic també volia dir usos especialitzats, tant usos tècnics com usos científics, i això feia néixer la necessitat d'establir la forma catalana de la terminologia corresponent a cada àmbit.

c) Tenir mitjans de comunicació de masses en català feia necessari plantejar-se com havia de ser la llengua oral formal.

d) I en tots aquests àmbits, i també en altres, la feina de correcció de textos, no només es va mantenir, sinó que va augmentar significativament.

Doncs bé, aquell mateix 1980, a la tardor, es va crear el Servei d'Assessorament Lingüístic (SAL) a la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya (DGPL), que tot just s'acabava de crear.² És força probable que aquesta sigui la primera vegada que

² Paral·lelament, també es va crear el Servei de Normalització Lingüística, que tenia funcions vinculades a la difusió de l'ús del català. De fet, la mateixa DGPL ja era una institució pública singular, en aquell moment, tal com es recull en el *Llibre blanc* del 1983: "La Direcció General de Política Lingüística és un òrgan

s'utilitza el terme *assessorament lingüístic* d'una manera més o menys institucionalitzada. I de fet, les funcions que va assumir el Servei d'Assessorament Lingüístic, encapçalat per Isidor Marí, pretenien cobrir totes aquestes necessitats:

a) Ben aviat, el 1981, es va constituir la Coordinadora de Llenguatge Administratiu, que el 1986 es convertiria en la Comissió Assessora de Llenguatge Administratiu (CALA), i que mantindria l'activitat fins al 2001.

b) De la terminologia, dintre del SAL se n'ocupava la Secció d'Assessorament Lingüístic i Llenguatges d'Especialitat (SALE), però ben aviat, el 1985, aquesta funció passaria a desenvolupar-la el TERMCAT, Centre de Terminologia.

c) Pel que fa a la llengua oral formal, es van elaborar uns criteris d'elocució dels quals es presentaria una primera versió a les Segones Jornades d'Estudi de la Llengua Normativa, organitzades per la Universitat de Barcelona l'any 1985 (Marí 1987), i que amb el pas del temps es concretarien en la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana* (Institut d'Estudis Catalans. Secció Filològica 1990 i 1992).

d) De la correcció de textos d'àmplia difusió també se'n va encarregar inicialment la SALE del SAL, i posteriorment les unitats dels diferents departaments de la Generalitat i del Consorci per a la Normalització Lingüística (CPNL), i les empreses de serveis lingüístics. La SALE també atenia consultes lingüístiques dels professionals de la llengua, i va organitzar, sobretot durant els primers anys noranta, la formació inicial en assessorament lingüístic, adreçada d'una manera especial als tècnics de planificació lingüística de la Generalitat i el CPNL, i va col·laborar, amb la Secció d'Avaluació de la mateixa DGPL, en el disseny i l'organització del certificat de correcció de textos orals i escrits, el nivell K, que es va emetre fins al 2005.

que no té precedents dins la institució d'autogovern català, ni dins les estructures de l'Estat espanyol. Tampoc no en trobem l'equivalent exacte en cap altre país." (Direcció General de Política Lingüística 1983: 7). D'altra banda, l'any 2004 la DGPL va passar a denominar-se Secretaria de Política Lingüística (SPL).

Durant els anys vuitanta hi va haver altres organismes que també van adoptar la denominació *assessorament lingüístic*, i d'altres que no la van adoptar però que van assumir funcions similars a aquestes que acabo d'esmentar. Entre ells, els organismes similars que es van crear a les Illes Balears i al País Valencià, i també al País Basc i a Galícia.

Així, la combinació d'una conjuntura política, d'unes necessitats comunicatives determinades, i en definitiva d'una situació de anormalitat des del punt de vista sociolingüístic, va donar lloc a un perfil professional que no tenia un equivalent exacte en altres parts del món. Les experiències més semblants a la nostra són les que havien començat uns anys abans al Quebec, amb la Revolució Tranquil·la que va protagonitzar aquest país durant les dècades dels seixanta i setanta, i que va portar a la incorporació del francès als àmbits públics. De fet, el model quebequès d'intervenció en la qualitat lingüística i comunicativa dels usos formals de la llengua és el més similar al nostre, i també el que més hi ha influït, ja des dels primer anys.

1.3. Àmbits

Com ja he dit més amunt, l'assessorament lingüístic, com a activitat, se sol dur a terme dins d'una organització. I dintre de l'organització, els assessors lingüístics normalment treballen en una unitat, secció, servei... que a vegades s'anomena *servei lingüístic*, altres vegades *departament d'edició* o *secció de correcció* —per exemple, als diaris—... és a dir, que rep denominacions diferents. Com veurem, els serveis lingüístics o unitats similars, a vegades tenen l'assessorament lingüístic com a funció principal i altres vegades la solen compartir amb activitats que estan relacionades amb la formació lingüística i amb la dinamització de l'ús. I com he dit més amunt, cada vegada és més freqüent, també, que l'assessorament lingüístic es dugui a terme en àrees més àmplies, dedicades a la comunicació.

Doncs bé, els principals àmbits en què es duen a terme feines d'assessorament lingüístic són, jo diria, els següents:

a) Els diferents nivells de l'Administració pública: l'Administració local (actualment, a Catalunya, en la majoria dels casos dins del CPNL, que s'organitza en centres, serveis i oficines que tenen com a àmbit d'actuació ciutats, comarques o grups de comarques, segons els

casos), l'Administració autonòmica (els parlaments —vegeu el treball de Margarida Sanjaume en aquest mateix volum—, els governs, els departaments i altres organismes que en depenen) i només algun organisme vinculat a una Administració estatal (el Govern d'Andorra, els ports de Tarragona i Barcelona —vegeu el treball d'Eva Casasús en aquest mateix volum—...).

A més a més, l'Administració pública gestiona o finança diversos organismes que duen a terme funcions d'assessorament lingüístic que van adreçades tant al públic en general com a fer una funció que en podríem dir de *suport* per a la resta de serveis lingüístics que fan assessorament lingüístic: l'Àrea de Recursos per a la Comunicació de la SPL—que es correspon aproximadament amb l'antiga SALE—, i també bona part del web de la mateixa SPL (vegeu el treball de Pilar Murtra en aquest mateix volum); el TERMCAT, l'organisme que, com ja he dit, s'encarrega de promoure el desenvolupament de la terminologia en llengua catalana —l'àrea en què segurament el model quebequès ha influït més en el model català—; i les dues oficines de l'IEC que atenen consultes lingüístiques (l'Oficina d'Assessorament Lingüístic i l'Oficina d'Onomàstica —vegeu el treball de Joan Anton Rabella en aquest mateix volum—).

b) La majoria de les universitats —que, a més, estan agrupades a la Xarxa Vives d'Universitats i hi tenen un portal lingüístic conjunt—, i fins i tot també algun altre centre d'educació superior, com ara ESADE (vegeu el treball de Marta Juncadella, en aquest mateix volum).

c) Els mitjans de comunicació: emissores de ràdio, canals de televisió (vegeu el treball d'Oriol Camps en aquest mateix volum), diaris (en paper i digitals), revistes... És un dels àmbits, juntament amb l'Administració pública i les universitats, en què hi ha més professionals de l'assessorament lingüístic, i també és un dels més productius a l'hora de fixar criteris d'ús, que s'han concretat en nombrosos llibres d'estil i portals de criteris.

d) Les editorials. Aquest és, com ja he dit, un dels àmbits en què s'havia desenvolupat més l'ofici tradicional de corrector. També en aquest cas, però, es pot considerar que en els últims anys les funcions dels professionals s'han ampliat: els criteris lingüístics que s'hi apliquen són cada vegada més explícits, tot i que només en algun cas s'han concretat

en un llibre d'estil publicat (vegeu el treball de Xavier Carrasco en aquest mateix volum).³

e) L'àmbit socioeconòmic: empreses i organitzacions empresarials (la Confederació de Comerç de Catalunya, la PIMEC, "la Caixa"...), sindicats (CCOO, la UGT, la CGT, la USOC i altres), associacions esportives (la UFEC), algun col·legi professional (el Consell de Col·legis d'Advocats de Catalunya, el de Gestors...)...

f) I finalment, les empreses privades de serveis lingüístics, que ofereixen serveis d'assessorament lingüístic al costat d'altres serveis com la formació, la redacció, la traducció i la comunicació en general (vegeu el treball de Jaume Capó en aquest mateix volum).

1.4. *Funcions*

Primer de tot cal dir que de la llista que segueix no se n'ha de desprendre que qualsevol unitat orgànica que té assignades funcions d'assessorament lingüístic treballi necessàriament en totes aquestes funcions. Evidentment, les funcions que assumeix cada unitat estan en relació directa amb les necessitats comunicatives de l'organització de què forma part.

Aclarit això, podem intentar fer un inventari de les principals funcions que assumeix una unitat dedicada a l'assessorament lingüístic.

a) Revisar/Corregir textos escrits. Primer de tot, voldria fer un breu comentari sobre aquests termes. De fet, els termes *correcció* i *corrector -a* tenen una connotació negativa que és inevitable, perquè pressuposen que hi ha errors. Només es corregeix, es redreça, s'esmena, allò que prèviament creiem que té algun problema. Per evitar aquesta connotació, s'ha intentat substituir *correcció* per *revisió* o *supervisió*, però la veritat és que no ens en hem acabat de sortir. Un dels problemes deu ser els noms corresponents als professionals que fan aquesta feina: *revisor -a* i *supervisor -a* no suggereixen res que tingui a veure amb la llengua i la comunicació. Als diaris, en canvi, sí que s'hi ha anat introduït el terme *edició*, que és el que trobem, per exemple, al diari *Avui* des del

³ L'únic llibre d'estil d'una editorial en llengua catalana que s'han publicat fins ara és el de Grup Promotor / Santillana (Payrató i Casals 2003).

1997 (abans se'n deia secció de *correcció*) i també a *El Periódico de Catalunya*.⁴

b) Supervisar textos orals. Aquí s'hi ha d'incloure tant la fase escrita prèvia de les notícies, els guions de programes i la publicitat, com el seguiment del directe i l'assistència a gravacions.

c) Editar textos que s'han obtingut per un procés de traducció automàtica. Aquest és un exemple clar de la manera com ha anat evolucionant l'assessorament lingüístic: al principi evidentment això no existia, i actualment tenim almenys dos diaris, el *Segre* i *El Periódico de Catalunya*, que editen la versió catalana d'aquesta manera, a part de l'ús que es fa dels traductors automàtics i la traducció assistida en molts altres àmbits.

d) Establir criteris. Això vol dir definir el model de llengua general, els registres i els estils que són adequats per a una organització determinada. Però també vol dir prendre decisions puntuals, tant en els aspectes gramaticals i de lèxic general com en la terminologia, la fraseologia, els noms propis, la tipografia...

e) Atendre consultes durant el procés de producció. Aquesta funció té la particularitat i l'interès que els assessors lingüístics no es limiten a intervenir al final del procés, sinó que també intervenen durant el procés, i les conseqüències que pot tenir això en el resultat final crec que només poden ser positives, pel que implica de col·laboració directa amb els autors dels textos.

f) Fer el seguiment dels professionals d'una organització d'una manera sistemàtica. En alguns àmbits, com ara els mitjans de comunicació audiovisuals (ràdio i televisió), aquest seguiment es fa amb l'objectiu d'intervenir didàcticament a posteriori per millorar la competència lingüística i comunicativa d'una manera individualitzada.

g) Dissenyar models dels documents més freqüents a l'organització. Això es fa, sobretot, a l'Administració i a les empreses, i també comporta establir relacions de col·laboració amb altres professionals.

⁴ En anglès es parla de *revision* o *revising*, *edition* o *editing*, i *proofreading*. I el terme *correction*, i afins, en lingüística només s'utilitza per a la correcció d'errors en l'aprenentatge o en la pròpia escriptura, no per a la tasca de revisar un text produït per una altra persona. Algun autor (per exemple, Mossop 2001) distingeix entre *revision* (d'una traducció) i *edition* (d'un text, en general). I en francès es parla de *révision* i de *correction d'épreuves*.

h) Recollir errors freqüents i difondre'n les solucions. La difusió es pot fer d'una manera periòdica, per mitjà de butlletins, revistes...; o, amb el pas del temps pot ser una part més o menys important del llibre d'estil de l'organització, pot alimentar vocabularis especialitzats o reculls fraseològics sobre els àmbits temàtics més freqüents a l'organització, etc. Aquesta mena de materials tradicionalment s'han difós en paper, però cada vegada és més freqüent que formin part de llocs web, blocs i altres espais d'internet.

i) Organitzar formació sobre aspectes vinculats als usos específics de l'organització, d'acord amb les necessitats.

j) Impartir aquesta mateixa formació.

k) Traduir textos.

No és arbitrari que les tres últimes funcions (organitzar formació, impartir-la i traduir textos) siguin al final de la llista; de fet, crec que es poden considerar pròpies de l'assessorament lingüístic només en la mesura que complementen les altres, perquè és evidentment que constitueixen perfils professionals independents.

L'assumpció d'unes funcions o d'altres, dintre de cada unitat orgànica, depèn en gran mesura de les característiques generals de l'organització. Només dos exemples que ho il·lustren: els serveis lingüístics universitaris i el CPNL, d'una banda, i la Unitat d'Assessorament Lingüístic (UAL) del grup d'emissores de la Generalitat de Catalunya (Catalunya Ràdio, Catalunya Música, Catalunya Informació i iCat fm), de l'altra:

La majoria de serveis lingüístics universitaris, i també els centres, serveis i oficines del CPNL, estan organitzats en tres àrees: assessorament, dinamització i formació. L'assessorament lingüístic és, doncs, una de les funcions que es desenvolupen en aquests serveis lingüístics, i en tots dos casos se centra sobretot en la llengua escrita. Evidentment, les tres àrees col·laboren entre si: per exemple, l'àrea d'assessorament pot col·laborar amb la de formació a l'hora d'organitzar i impartir cursos específics.

Un cas ben diferent és la UAL, que va ser una de les primeres que va adoptar aquesta denominació, l'any 1983, i constitueix en si mateixa el servei lingüístic del grup d'emissores de la Generalitat de Catalunya. Se centra en l'assessorament lingüístic, i intervé més, per raons òbvies, en la

llengua oral que no pas en l'escrita. La formació del personal de l'empresa en aquest cas constitueix una de les funcions d'assessorament lingüístic que es duen a terme, i no pas una funció a part. I per raons òbvies, no està previst que s'hi duguin a terme tasques de dinamització de l'ús de la llengua.

Veient tant els àmbits on es fa assessorament lingüístic com les funcions que s'assumeixen, queda ben clar que quan parlem d'*assessorament lingüístic* en lloc de *correcció de textos* no ho fem només per una raó d'imatge, sinó que la cosa va prou més enllà.

2. L'assessorament lingüístic com a àrea de la lingüística aplicada

L'assessorament lingüístic encaixa dins de la lingüística com a disciplina, no pas per la banda de la teoria, de la lingüística teòrica, sinó per la banda de l'aplicació de la teoria, de la lingüística aplicada.

La lingüística aplicada és una àrea de la lingüística relativament nova, que s'ha desenvolupat, d'una manera més o menys organitzada, de la segona meitat del segle XX ençà. Segurament, la definició "clàssica", en el nostre àmbit, és la que proporciona Lluís Payrató en el seu volum introductori (1997: 22):

Orientació o dimensió de la recerca lingüística, pròpia de tots els camps d'estudi inclosos en les ciències del llenguatge, que partint de marcs (*teòrics*) interdisciplinaris persegueix com a objectiu la resolució de problemes (*pràctics*) derivats de la praxi lingüística, de l'ús lingüístic en què es concreta la capacitat humana del llenguatge.

Són àrees "tradicionals" de la lingüística aplicada l'ensenyament de llengües, la traducció, la lexicografia i la terminologia, entre altres. Però és evident, que, d'acord amb la definició que hem vist, l'assessorament lingüístic també és una de les àrees d'aquesta dimensió de la disciplina.

Fent una repassada ràpida als congressos de l'Associació Internacional de Lingüística Aplicada —que es fan des del 1964—, i també als manuals i enciclopèdies de lingüística aplicada o més generals, es pot comprovar que, com a activitat professional, ni l'assessorament

lingüístic ni tan sols la correcció de textos, hi ocupen un lloc “de ple dret”, podríem dir: només parlen de *revisió* en relació amb la redacció i la traducció, i per tant aleshores es tracta d'autorevisió, i de *correcció* quan parlen de la correcció d'errors en l'escriptura, i aleshores es tracta d'un concepte didàctic. Així, per exemple, l'enciclopèdia del llenguatge de David Crystal, tant l'original en anglès (1987/1997) com la versió castellana (1994), no parla ni de correcció, ni de revisió ni d'edició des del punt de vista que els estem veient aquí. I entre les obres enciclopèdiques o panoràmiques dedicades específicament a la lingüística aplicada, només n'hi ha dues —fins on he pogut comprovar-ho— que esmenten les tasques relacionades amb l'assessorament lingüístic.

La primera és el manual que va publicar Tatiana Slama-Cazacu, una lingüista romanesa, de la Universitat de Bucarest, que és el primer que pretén abastar totes les àrees de la lingüística aplicada (1984). En aquest manual hi surten, com a quinzena i última àrea, els aspectes lingüístics de l'estenodactilografia —és a dir, de la taquimecanografia—, de la impremta, de l'activitat dels correctors, etc. I a més, l'autora vincula aquesta àrea amb la vuitena, que inclou els aspectes lingüístics de la comunicació a les empreses i en general en l'activitat productiva (llenguatges d'especialitat, estandardització dels termes tècnics, elecció d'abreviacions, entre altres). És una àrea, diu Slama-Cazacu, molt important (“de haute portée”), però que fins a aquell moment, l'any 1984, no havia estat present en cap trobada de lingüística aplicada ni en la bibliografia, amb l'excepció d'algun treball del qual ella mateixa era l'autora. I posteriorment no sembla que hi hagi hagut canvis importants en aquest panorama.

El segon és el manual introductori de Lluís Payrató, que ja hem vist més amunt. Payrató parla de l'assessorament lingüístic a l'apartat que dedica a la gramàtica des d'una perspectiva aplicada, i a més descriu d'una manera prou completa el perfil o la figura de l'assessor lingüístic (Payrató 1997: 115-117), en la línia del conjunt de funcions a què m'he referit abans.

No ens ha d'estranyar, doncs, que si l'assessorament lingüístic no s'ha fet un lloc com a àrea de la lingüística aplicada, tampoc siguin gaire abundants els manuals per a la formació d'assessors lingüístics. Els que jo conec de fora d'aquí —i crec que no és casualitat— o bé s'han publicat al Quebec (Horguelin 1985/1998), o bé els han publicat professionals vinculats al Quebec (Mossop 2001/2007).

En català, tenim el *Curs de correcció de textos orals i escrits. Pràctiques autocorrectives* (Costa i Nogué, coord., 1998/2006), que, tot i que no és un manual, perquè només conté pràctiques i una introducció breu a cada tema, és el que més s'hi acosta: les dues primeres parts estan dedicades específicament a la correcció o revisió de textos orals i escrits, i al final es treballen els materials lingüístics que es fan servir més en el conjunt de funcions vinculades amb l'assessorament lingüístic.

Evidentment, hi ha molts articles de les revistes *Com Ensenyar Català als Adults* i *Llengua i Ús* dedicats a l'assessorament lingüístic, i no voldria deixar d'esmentar un article força aprofundit sobre criteris, publicat per Anna Mir a la revista *Llengua & Literatura* l'any 2003 (Mir 2003).

L'assessorament lingüístic també ha començat a entrar lentament en els plans d'estudis universitaris de llicenciatura —o de *grau*, com en comencem a dir ara. Només per posar-ne algun exemple que em resulta pròxim: a la Universitat de Barcelona, a la llicenciatura en Filologia Catalana, hi ha una assignatura obligatòria de lingüística aplicada, que inclou en el programa l'assessorament lingüístic; a la Universitat Oberta de Catalunya, també a la llicenciatura en Filologia Catalana, hi ha una optativa que es diu Assessorament i Serveis Lingüístics; i a la Universitat Pompeu Fabra, a la llicenciatura en Traducció i Interpretació, hi ha una assignatura obligatòria que es diu Edició i Revisió de Textos.

I pel que fa als estudis de màster i postgrau, també se'n fan a moltes universitats: a la Universitat de Barcelona, l'assessorament lingüístic era una de les àrees que formava part de les tres edicions del Màster en Lingüística Aplicada que es va fer a començaments dels anys noranta, i també del Postgrau en Tècniques Editorials, que és més recent; s'hi han fet diversos cursos de correcció de textos orals i escrits, i el curs 2008-09 s'hi va dur a terme la primera edició del Postgrau en Assessorament Lingüístic, Gestió del Multilingüisme i Serveis Editorials;⁵ la Universitat Autònoma de Barcelona organitza des de ja fa uns quants anys un Postgrau de Correcció de Textos i Qualitat Lingüística, i un altre d'Assessorament Lingüístic als Mitjans de Comunicació

⁵ A partir del curs 2009-10, aquest postgrau s'ha desglossat en dos (postgrau en Assessorament Lingüístic i Serveis Editorials, i postgrau en Política Lingüística i Gestió del Multilingüisme), que constitueixen el màster en Assessorament Lingüístic, Gestió del Multilingüisme i Serveis Editorials.

Audiovisuals; també hi ha diversos màsters que inclouen l'assessorament lingüístic, repartits per moltes de les universitats dels territoris de parla catalana (Universitat de Lleida, Universitat Rovira i Virgili, Universitat de les Illes Balears, i un de conjunt de la Universitat Jaume I, la Universitat de València i la Universitat d'Alacant).

3. Aspectes lingüístics

Tot seguit, i ja per acabar, faré unes breus consideracions sobre algunes de les qüestions més vinculades amb l'aplicació de coneixements lingüístics teòrics a l'hora d'assessorar lingüísticament, que ens hem plantejat —que ens hem hagut de plantejar— en els últims vint o trenta anys, i que tenen a veure en bona part amb l'actitud que adoptem quan intervenim en els textos i en els processos comunicatius.

3.1. *Llengua oral i llengua escrita*

L'ofici de corrector estava pensat només per a la llengua escrita. L'assessorament lingüístic, en canvi, com ja hem vist, inclou la llengua oral (més o menys) formal. I de fet, tot i que, quan pensem en llengua oral formal, de seguida ens vénen al cap els mitjans de comunicació audiovisuals (vegeu, per fer-vos una idea de les qüestions que es plantegen, el portal *ésAdir*, <http://esadir.cat>), també hi ha altres àmbits, menys coneguts, en què s'hi treballa, com és el cas de l'edició del diari de sessions dels parlaments. El Parlament de Catalunya, per exemple, ha publicat els criteris que aplica en aquests casos (<http://manualdecorreccio.blogspot.com>), i té molt d'interès veure com resolen qüestions com ara les repeticions i els lapsus dels diputats a l'hora de transcriure les seves intervencions.

3.2. *La variació funcional*

La quantitat i els tipus de registres en què intervenen els assessors lingüístics són cada vegada més amplis: des dels textos i les situacions més formals (que, per molt que tot s'hagi informalitzat força en els últims anys, encara hi són, tant oralment com per escrit) fins a les situacions i els textos d'àmbit públic més informals: textos adreçats als infants i als joves

(orals i escrits), publicitat, programes televisius i radiofònics d'entreteniment, espais d'internet, etc.

Aquestes situacions més informals de l'ús públic de la llengua, i per tant de l'estàndard, ens han fet preguntar, fins i tot, si hem de parlar d'un col·loquial estandarditzat o d'un estàndard col·loquial; en definitiva, aquestes situacions constitueixen tot un repte a l'hora de mesurar la capacitat d'adaptació que té una llengua com la nostra, que està sotmesa a tota mena d'agressions externes de tipus lingüístic i sociolingüístic, que condicionen, indubtablement i potser inevitablement, les decisions que s'han de prendre.

3.3. *L'estàndard i la normativa*

Tot plegat ha fet que la relació que establim entre l'estàndard i la normativa hagi anat canviant. Fa vint o trenta anys, i segurament això ja venia d'abans, la tendència era identificar la normativa amb l'estàndard. Allò que, si una paraula no sortia al diccionari normatiu, no només no es podia fer servir sinó que ni tan sols "existia".

A més, aquesta identificació entre normativa i estàndard es feia sempre per la banda alta: és a dir, que utilitzar formes massa formals en una situació comunicativa informal no estava mal vist (Payrató 1994). De fet, aquesta concepció els diccionaris encara la reflecteixen: el *DIEC2* ens diu que *cabró -ona*, amb el significat de 'persona que fa males jugades', és *popular* —deixem de banda, ara, què vol dir exactament aquesta etiqueta i si és útil per orientar l'ús. En canvi, la conjunció causal *car* no hi porta cap marca, i és evident que habitualment no la trobem en l'estàndard mitjà.

Actualment, cada vegada veiem més clar que estàndard i normativa no és el mateix, com també mostren els exemples anteriors: tant *cabró -ona* com la conjunció *car* són paraules normatives, surten al diccionari normatiu, però ni l'una ni l'altra acostumem a trobar-les en l'estàndard mitjà.

I al revés, en l'estàndard hi trobem formes que no són normatives. Vegem-ne només algun exemple.

1. La pronunciació simple de la *ela* geminada: la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana* (Institut d'Estudis Catalans. Secció Filològica 1990) diu que "no és recomanable" en cap registre;

però observant l'ús és fàcil adonar-se que és la predominant fins i tot en els registres més formals de l'estàndard. Diguem, de passada, que la versió provisional de la nova gramàtica normativa de moment no modifica aquest criteri (Institut d'Estudis Catalans. Secció Filològica 2002).

2. La proposta Coromines-Solà de distribució de les preposicions *per* i *per a*: tampoc és normativa, però m'atreviria a dir que, almenys fora del País Valencià, és majoritària.

3. El nom *afició* per designar el conjunt de seguidors d'un club esportiu: aquesta accepció no surt al diccionari normatiu, però en el periodisme esportiu fa anys que es fa servir, i a més la inclouen el *GD62* —que es va publicar l'any 2000— i, des de fa uns mesos, la versió en línia del *GDLC* d'Enciclopèdia —no pas l'edició en paper, que és del 1998. Per tant, tot i que no és normativa, aquesta accepció del nom *afició* és pròpia de la llengua estàndard. (Un altre cas similar —tot i que no ben bé igual— és el de *quiròfan*.)

I no només anem tenint cada vegada més clar que normativa i estàndard no coincideixen, sinó que —malgrat el que vèiem fa un moment sobre el diccionari normatiu— la normativa també ha començat a trencar aquesta identificació, i sobretot també ha començat a trencar la tendència a fer-ho per la banda alta que deia fa un moment. Els exemples que em permeten il·lustrar-ho també són de la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana*, ara de l'opuscle dedicat a la morfologia (Institut d'Estudis Catalans. Secció Filològica 1992). A l'apartat dedicat als determinants, és qualifiquen de “marcadament formals” —i per tant, se situen fora de l'estàndard mitjà— les formes *sengles*, *ambdós-ambdues*, *quelcom*, *mant -a*, *hom* i —fora del rosse llonès— també els possessius *llur -s*.

I sobre *llur -s*, la versió provisional de la nova gramàtica normativa fa una distinció en la mateixa línia: diu que “s'usa habitualment en parlars septentrionals i *és disponible* en els registres formals de la llengua general” (la cursiva és meua), i això va en la mateixa línia del que havia dit la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana*.

4. Consideracions finals

I abans d'acabar, només un parell de reflexions.

La primera —si es vol, una mica crítica, o autocrítica—, sobre els límits de la intervenció dels assessors lingüístics. L'observació, per motius diversos i per procediments també diversos, d'aquestes intervencions, m'ha fet comprovar que a vegades aquestes intervencions van més enllà del que és just i necessari. Per motius diversos: per inseguretats (pensar allò de “no ho sé segur però per si cas jo ho canvio...”), per excés de zel, perquè no es té en compte el registre del text, o perquè no es té en compte l'estatus de l'autor... Per motius d'aquesta mena, hi ha un cert risc d'ultracorregir. Només uns quants exemples:

1. No es pot canviar *ambdues* per *totes dues* en un text d'autor de to més aviat formal, per molt que aquesta sigui una intervenció adequada en una notícia, tant si és oral com si és escrita. Es pot dir que registres i gèneres diferents sovint demanen criteris també diferents. No hi ha fórmules màgiques ni s'hi val a posar la directa i fer-ho tot igual.

2. Les citacions literals no es poden corregir, encara que continguin algun error. I sobretot si el presumpte error és tan discutible com un *conseqüentment* que es vol canviar per un *consegüentment*, posem per cas.

3. La puntuació: un dels aspectes on la inseguretat —resultat segurament d'un aprenentatge poc satisfactori i d'unes “regles” que sovint no són tals, sinó criteris generals de segmentació del discurs escrit— provoca força intervencions inadequades, o almenys innecessàries, com ara el tancament entre comes d'adverbis en *-ment* i altres presumptes incisos que no necessàriament ho són. (Vegeu una explicació històrica dels usos de la coma en anglès a Mossop 2001/2007, que és fàcil d'adaptar als que té en català, i que pot ajudar a afinar les intervencions en la puntuació dels textos.)

4. I evidentment, no es pot córrer el risc de fer canvis que modifiquin el sentit del text.

Aquesta mena d'intervencions, a més de no ser adequades, poden malmetre la imatge de la professió. I això, quan es tracta, com és el cas, d'intervenir en la feina dels altres —que a vegades pot arribar a ser molt

desagraït— s'ha de vigilar molt que no passi. Posats a arriscar, més val deixar-se una errada que afegir-ne una.

I ja per acabar, la segona reflexió. A mi la importància de l'assessorament lingüístic com a perfil professional em sembla indubtable. Per molt que a vegades ens sembli que la nostra societat no té interès per la llengua, ni per les llengües, el cert és que fan falta experts en llengua que contribueixin a fer més efectiva la comunicació. I això és el que és, en definitiva, l'assessorament lingüístic. Joaquim Mallafrè, en un article de l'any 1992 que parla dels correctors, i que posteriorment va entrar a formar part d'un recull d'articles, diu (1994):

Trobo que els correctors són importants per a la llengua. Fins i tot a l'autor que la domina, no li va malament una ullada experta. D'això es tracta. Tothom hi surt guanyant.

I Lluís Payrató precisa, en relació amb la qüestió de la imatge, a la qual m'acabo de referir (2006):

Tant de bo que la imatge que puguem donar sigui la de l'assessor fiscal (i no la de l'inspector d'hisenda...).

Doncs això: ullades expertes, assessors, i res d'inspectors!

Referències bibliogràfiques

- COSTA, Joan, i Neus NOGUÉ (coord.) (1998): *Curs de correcció de textos orals i escrits. Pràctiques autocorrectives*. Vic: Eumo Editorial. (Cito per l'ed. ³2006.)
- CRYSTAL, David (1987): *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Cambridge: Cambridge University Press. (Cito per l'ed. ²1997).
- (1994): *Enciclopedia del lenguaje de la Universidad de Cambridge*. Madrid: Taurus.
- DIEC2 = Institut d'Estudis Catalans: *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Edicions 62 / Enciclopèdia Catalana, 1995. (Cito per l'ed. ²2007.)
- DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA (1983): *Llibre blanc de la Direcció General de Política Lingüística*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- GD62LC = *Gran diccionari 62 de la llengua catalana* (2000). A cura de Lluís López del Castillo. Barcelona: Edicions 62.
- GDLC = *Gran diccionari de la llengua catalana* (1998). Barcelona: Enciclopèdia Catalana. (Versió en línia: <http://www.enciclopedia.cat>, 22/06/2009.)
- HORGUELIN, Paul A. (1985): *Pratique de la révision*, Montréal: Lingua-tech. (Cito per l'ed. ³1998).
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. SECCIÓ FILOLÒGICA (1990): *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana I. Fonètica*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- (1992): *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana II. Morfologia*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- (2002): *Gramàtica de la llengua catalana* [versió provisional]. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. (Versió en línia: <http://www2.iec.cat/institucio/seccions/Filologica/gramatica/default.asp>, 22/06/2009.)

- MALLAFRÈ, Joaquim (1994): "Correctors", dins *De bona llengua, de bon humor* (Barcelona), pàg. 73-78.
- MARÍ, Isidor (1987): "Varietats i registres en la llengua dels mitjans de comunicació de masses", dins M. Teresa Cabré, Joan Martí, Lúcia Pons i Joan Solà (curadors), *Problemàtica de la normativa del català. Actes de les Primeres Jornades d'Estudi de la Llengua Normativa*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MIR, Anna (2003): "Correctors, assessors, lingüistes: reflexió sobre el procés de revisió de textos escrits", *Llengua & Literatura* (Barcelona) 14, pàg. 211-237.
- MOSSOP, Brian (2001): *Editing and Revising for Translators*. Manchester, UK, i Kinderhook (NY), USA: St. Jerome Publishing. (Cito per l'ed. 2007.)
- PAYRATÓ, Lluís (1994): "Lexicografia i variació funcional", *Caplletra* (Barcelona) 18, pàg. 47-58.
- (1997): *De professió, lingüista. Panorama de la lingüística aplicada*. Barcelona: Empúries.
- (2006): "'Curs de correcció de textos orals i escrits: pràctiques autocorrectives' [ressenya]". *Llengua i Ús. Revista Tècnica de Normalització Lingüística* (Barcelona) 37, pàg. 69.
- , i Maria CASALS (2003): *Llibre d'estil*. Madrid: Grup Promotor / Santillana.
- SLAMA-CAZACU, Tatiana (1984): *Linguistique appliquée. Une introduction*. Brescia: La Scuola.
- SOLÀ, Joan (1977): *Del català incorrecte al català correcte. Història dels criteris de correcció lingüística*. Barcelona: Edicions 62.

L'assessorament lingüístic a l'Administració catalana

Pilar Murtra

(Secretaria de Política Lingüística)

1. Introducció

La feina d'assessorament lingüístic a l'Administració de la Generalitat s'emmarca en els successius plans de política lingüística elaborats per la Secretaria de Política Lingüística i els plans específics de cada departament, d'una banda, i en les necessitats lingüístiques generades per les realitats específiques de cada departament (el dia a dia), de l'altra.

Parlem de gairebé trenta anys d'assessorament lingüístic a l'Administració catalana. No pretenem explicar tot el que s'ha fet a tots els departaments i ajuntaments, sinó compartir les nostres reflexions sobre l'evolució de l'assessorament lingüístic a l'Administració (els objectius i l'enfocament de la feina), la situació actual i les perspectives de futur.

El pas del temps i els canvis en la societat i en el món laboral han comportat canvis en l'enfocament i en els mitjans per dur a terme les tasques d'assessorament lingüístic. Els dos objectius generals del que entenem que ha de ser l'assessorament lingüístic a l'Administració catalana, però, es mantenen:

- Vetllar per la qualitat de la llengua de l'Administració en totes les seves comunicacions.
- Facilitar eines i recursos lingüístics per a l'ús correcte i adequat del català, tant a les persones que treballen a l'Administració com a la ciutadania i les empreses.

La tipologia de les tasques d'assessorament lingüístic per assolir aquests objectius és diversa i ha anat canviant amb el temps. Per exemple: fa gairebé trenta anys les tasques relacionades amb l'assessorament

lingüístic eren sobretot corregir i redactar textos, difondre models i criteris lingüístics per mitjà de la formació i les publicacions diverses (butlletins dels departaments, revistes, opuscles, etc.), atendre consultes lingüístiques, etc. Amb el temps i segons el funcionament de cada departament, s'hi han anat afegint tasques relacionades amb la comunicació institucional i les tecnologies de la informació. Per exemple: dissenyar formularis, impresos i altres documents tenint en compte la imatge corporativa; elaborar i gestionar pàgines web externes i internes; difondre fonts d'informació i recursos en línia, etc.

2. Etapes de l'assessorament lingüístic a l'Administració catalana

Per parlar de l'evolució de l'activitat d'assessorament a l'Administració de la Generalitat, parteixo de la comunicació que Marta Xirinachs va presentar a la I Jornada per a la Cooperació en l'Estandardització Lingüística l'any 2000 (Xirinachs 2000). En aquella comunicació, Marta Xirinachs parlava de dues etapes. Jo n'afegiré una tercera, que arriba fins ara, i algunes reflexions sobre les anteriors.

2.1. 1980-1993: concepció de l'activitat i creació del model organitzatiu

La creació de la Direcció General de Política Lingüística marca l'inici d'aquesta primera etapa i fins al 1993 es va construir el model organitzatiu per atendre les necessitats d'assessorament lingüístic de la societat. Com es crea aquest model organitzatiu?

– El 1980 es crea la Direcció General de Política Lingüística (DGPL) i el Servei d'Assessorament Lingüístic. Una de les seves funcions era facilitar a les institucions, als organismes públics i privats, i als particulars l'assessorament lingüístic necessari per a l'ús correcte del català en totes les seves comunicacions. Es tractava d'un servei obert a tothom i sobre qualsevol aspecte de la llengua.

– El 1985 comença a funcionar el centre de terminologia TERMCAT, creat per acord entre la Generalitat de Catalunya i l'Institut d'Estudis Catalans (IEC).

– El 1986 es crea la Xarxa Tècnica de Normalització Lingüística, avui anomenada de Política Lingüística (XTPL): xarxa de serveis lingüístics dels departaments de la Generalitat de Catalunya. Avui unes 160 persones formen part d'alguna manera de la Xarxa Tècnica fent feines molt diverses. Aquell mateix any, per mitjà del mateix decret, es crea la Comissió Assessora de Llenguatge Administratiu (CALA), com a òrgan assessor de la Comissió per a la Normalització Lingüística i de la DGPL en qüestions relacionades amb el llenguatge administratiu i amb l'elaboració de la documentació administrativa.¹

– El 1989 es posa en funcionament el Consorci per a la Normalització Lingüística (CPNL), xarxa territorial de serveis lingüístics que presta servei a tot Catalunya (Administració local, entitats, empreses i particulars), creat per la Generalitat i l'Administració local. Avui té 154 punts d'atenció, entre centres, serveis i oficines.

– Durant aquest període, per iniciativa i impuls de la DGPL, es creen els serveis lingüístics sectorials (serveis lingüístics interns d'organitzacions empresarials, sindicals, esportives i de col·legis professionals), a part dels serveis lingüístics universitaris i els dels mitjans de comunicació.

La creació del CPNL i de les altres xarxes de serveis lingüístics significa un pas important per a la professionalització de les tasques d'assessorament lingüístic i la possibilitat que la DGPL pugui organitzar-se com a servei especialitzat adreçat a professionals de l'assessorament lingüístic.

Va ser innovadora l'Administració en aquesta època? Amb motiu dels 10 anys de Soficatalà, en una entrevista publicada a *VilaWeb*, es deia (més aviat es retreia) que l'Administració no és innovadora i que quan ho ha intentat no se n'ha sortit (es referien sobretot a l'àmbit de les tecnologies de la informació i del programari lliure). Des del nostre punt de vista i pel que fa a l'assessorament lingüístic, l'Administració cata-

¹ Per mitjà del Decret 41/1986, de 13 de febrer, de creació d'òrgans auxiliars de la Comissió per a la Normalització Lingüística i de la Direcció General de Política Lingüística, s'institucionalitzen formalment la CALA i la Xarxa Tècnica de Normalització Lingüística, ja existents, com a òrgans auxiliars amb funcions específiques relacionades amb la utilització del català a l'Administració pública.

lana, en aquella etapa, va ser innovadora i va estirar el carro de la normalització lingüística (va fer el que havia de fer) establint criteris, metodologia, creant materials i models.

El model de llengua catalana per a l'Administració, per exemple, va ser innovador —planer, clar i actual— i es va estendre a altres àmbits (empreses, advocats, gestors...; llenguatge comercial, models de documents, etc.). En aquest aspecte i en relació amb les tasques de redacció, revisió i traducció de textos, destaca la feina feta per la CALA, des del 1986 fins al 2001, pel que fa a estudis, propostes i difusió de criteris sobre models de documents, criteris de redacció, terminologia, fraseologia, tractaments protocol·laris, criteris de traducció, abreviacions, majúscules i minúscules, etc. L'any 2001 es va dissoldre la CALA,² perquè es va considerar que l'experiència acumulada de tots aquells anys, la consolidació d'un model de llenguatge administratiu simplificat i modern, així com la conveniència de simplificar l'estructura organitzativa de l'Administració de la Generalitat, aconsellaven prescindir-ne.

D'altra banda, fruit del plantejament de dotar les organitzacions de professionals de la llengua que atenguessin les necessitats d'assessorament lingüístic, es va dissenyar i es va dur a terme des de la DGPL (l'Administració) la formació específica de correcció de textos (orals i escrits) en català: el Curs de formació inicial en assessorament lingüístic, adreçat a professionals que treballaven al CPNL, a la XTPL i a altres serveis lingüístics.

Paral·lelament, es va crear —i a partir del 1987 es va expedir— el certificat de capacitació per a la correcció de textos orals i escrits, que ha estat durant molt temps un punt de referència per a la valoració de la capacitació professional de la correcció de textos.

L'any 2006 la Secretaria de Política Lingüística (SPL)³ va deixar d'expedir aquest certificat. Ja fa uns quants anys que la universitat ha anat

² Decret 99/2001, de 3 d'abril, de primera modificació del Decret 36/1998, de 4 de febrer, de mesures per a l'aplicació de la Llei 1/1198, de 7 de gener, de política lingüística.

³ A partir del 2004 la DGPL passa a tenir rang orgànic de secretaria general i s'anomena Secretaria de Política Lingüística (Decrets 68/2004, de 20 de gener, d'estructuració i reestructuració de diversos departaments de l'Administració de la Generalitat de Catalunya; 195/2004, de 24 de febrer, de reestructuració parcial del Departament de la Presidència de la Generalitat de Catalunya, i 216/2005, d'11 d'octubre, d'estructura orgànica de la Secretaria de Política Lingüística).

incorporant en els seus plans acadèmics aquest tipus de formació. Deixava de tenir sentit, doncs, que l'Administració s'encarregués de l'avaluació i l'habilitació professional en correcció de textos. Avui observem que s'han consolidat cursos de postgrau i màsters en aquesta matèria.

2.1. 1993-2000: consolidació del model organitzatiu i dinamització de l'assessorament

En una segona etapa (1993-2000), havent enfocat el model organitzatiu per atendre les necessitats d'assessorament lingüístic de la societat, el que hi ha és una divisió de funcions entre organismes directament relacionats amb l'Administració i una distribució o repartiment de la matèria i dels usuaris. Així, la DGPL, el TERMCAT i l'IEC (l'Oficina de Consultes de la Secció Filològica) s'ocupen principalment d'assessorar els serveis lingüístics i els professionals lliures. El CPNL atén el personal que treballa a l'Administració local, les empreses i entitats, i la ciutadania en general. I la XTPL s'ocupa de les necessitats de cada un dels departaments i del personal que treballa a l'Administració de la Generalitat.

Pel que fa a la matèria, el CPNL s'ocupa de tot el que es pot resoldre (dubtes bàsics, qüestions amb solució clara...). La XTPL, també en el seu departament, i els serveis lingüístics sectorials, també en el seu àmbit. Del que no poden resoldre, perquè són qüestions no resoltes o conflictives, se n'encarrega el TERMCAT, si es tracta de terminologia, i la DGPL, de la resta. I encara hi ha un altre nivell: quan la DGPL i el TERMCAT no poden resoldre una qüestió de gramàtica, la traslladen a l'IEC.

Si la primera etapa (1980-1993) és de concepció de l'activitat i de creació de models, cosa que la fa innovadora i creativa, la segona (1993-2000) és de consolidació del model. També hi ha una evolució de la concepció de la feina d'assessorament lingüístic relacionada amb la consciència que l'activitat d'aquests professionals no s'ha d'entendre com una crossa permanent de les mancances de les organitzacions, empreses i ciutadania, sinó que s'ha de poder centrar en les comunicacions més complexes o compromeses (de més difusió) i que cal avançar cap a la responsabilitat de les organitzacions i l'autonomia dels usuaris i usuàries pel que fa a la qualitat de la llengua que utilitzen. Els

assessors lingüístics han de ser capaços no solament de revisar o resoldre dubtes sinó de donar elements perquè els seus usuaris avancin, aprenguin a resoldre's els dubtes més freqüents; no donem el peix sinó la canya de pescar. Així, des de la DGPL i el CPNL, per exemple, es va començar a treballar en un nou enfocament: la *dinamització de l'assessorament*.

En aquesta època, el 1994, es va plantejar l'adaptació del material dels cursos de formació inicial en assessorament lingüístic per a l'autoaprenentatge. Aquesta versió es va distribuir primer als centres d'autoaprenentatge de català i posteriorment es va adaptar per fer el llibre *Curs de correcció de textos orals i escrits* (Eumo), del qual s'han fet 3 edicions (1998, 2001 i 2006).

Tenint en compte aquesta consciència i que en aquells anys comencem a conviure amb la tecnologia i la informàtica, també ens comencem a creure que són els nostres aliats i la clau per facilitar aquesta autonomia. Això fa que es posi més èmfasi a treballar per millorar l'accés a la informació i per facilitar la dedicació de les assessores i assessors lingüístics a les consultes més complexes.

Fruit d'aquesta necessitat, es duen a terme dos projectes directament relacionats amb l'automatització de l'atenció i la resolució de consultes.

– El 1993 es va posar en funcionament el Telèfon Lingüístic: el primer servei automàtic de consultes lingüístiques per telèfon i per fax, que contenia 244 textos. Aquest servei, basat en la tecnologia de l'audiotext, de reconeixement de veu en català, va atendre 123.161 consultes fins al 1998 (Xirinachs 2000: 99).

– El 1995 es va posar en marxa Linguatex, un sistema basat en el videotext. Linguatex va afegir informació bibliogràfica sobre la llengua catalana (estudis i gramàtica, diccionaris i vocabularis, manuals i exercicis d'aprenentatge del català, etc.).

Aquests dos serveis van deixar de funcionar, desplaçats per Internet. El 2000 va entrar en funcionament el web de la DGPL, que donava informació sobre diferents aspectes de la llengua, entre els quals hi havia informació i serveis d'assessorament lingüístic, com ara els següents: assessorament lingüístic (consultes de llengua freqüents); serveis i professionals de l'ensenyament, la revisió i la traducció de textos en català; bibliografia, i informàtica en català. Així doncs, la informació

publicada al web havia d'estalviar dedicació de lingüistes a l'atenció personalitzada per telèfon i per correu electrònic de dubtes freqüents.

2.3. 2000-2008: Internet i multilingüisme

Tots considerem Internet una autèntica revolució no solament pel que fa a l'accés a la informació sinó també pel que fa a la manera de comunicar-nos, de treballar, de viure. Podem parlar, doncs, d'una tercera etapa de l'assessorament lingüístic, a partir de l'any 2000 fins ara, molt marcada per l'evolució d'Internet, però també pels aspectes següents:

– Un és l'aplicació (amb la voluntat de consolidació) del principi d'autonomia lingüística dels usuaris dels serveis lingüístics i de responsabilitat lingüística d'empreses i organitzacions.

És en aquesta etapa que, des de l'SPL, per exemple, s'han deixat d'atendre consultes lingüístiques i peticions de revisió i traducció de textos, i s'han canalitzat cap a les empreses i professionals i cap a les eines i la informació que es poden trobar a Internet. I des del CPNL s'han establert pautes i criteris d'actuació per consolidar l'assessorament com a eina de dinamització i ajuda temporal, amb compromisos, per aconseguir l'autonomia dels usuaris i no allargar l'atenció directa.

– Un altre és la facilitat amb què es poden difondre criteris, eines i recursos lingüístics perquè els usuaris puguin utilitzar una llengua correcta i adequada sense l'ajut personalitzat del personal d'assessorament lingüístic. La difusió es fa sobretot per Internet i de tota mena de fonts (diccionaris electrònics, l'*Enciclopèdia* en línia, etc.); ens hem hagut d'acostumar a la consultes de fonts en línia (i no tant en paper).

Tots els departaments de la Generalitat tenen un apartat d'eines lingüístiques a les seves intranets, amb els recursos bàsics, però també amb recursos lingüístics específics de la seva matèria de treball. Això, en molts casos, ha fet desaparèixer els butlletins lingüístics (*BIP*, *Bon ambient*, *si us plau...*) que s'havien fet en diferents departaments, primer en paper i després en línia.

– Un tercer aspecte, nou i molt complex, és el multilingüisme. D'una banda, Internet ens ha facilitat obrir-nos al món, i això ha fet que volguéssim difondre continguts en altres llengües. D'altra banda, al mateix temps que s'ha avançat cap a l'autonomia lingüística del personal de l'Administració, les empreses i la ciutadania, ja fa uns quants anys que ens trobem amb un nombre considerable de persones immigrants que no coneixen prou les llengües oficials.

Pel que fa als usos lingüístics de la Generalitat de Catalunya i dels organismes i empreses que en depenen, el català, com a llengua pròpia de Catalunya, ha de ser la llengua d'ús preferent en les actuacions de la Generalitat de Catalunya.⁴ Cal tenir en compte, però, que les disposicions no preveuen l'ús de llengües no oficials per part de la Generalitat. Si ja és complex gestionar tres llengües oficials —català, castellà i occità (d'acord amb l'Estatut d'autonomia del 2006)—, la qüestió es complica si hi afegim altres llengües no oficials. Aquesta situació social fa necessari establir uns criteris d'ús de les llengües no oficials, quan sigui imprescindible, per assegurar la comunicació amb la població nouvinguda i per a l'elaboració de webs en altres llengües.

Com influeix el multilingüisme en la feina d'assessorament lingüístic? La casuística de les situacions de comunicació multilingüe és variada i especialment complexa en alguns àmbits de l'Administració, com ara salut, justícia, acció social, etc. El personal dels serveis lingüístics dels departaments, a més de vetllar per la qualitat de l'original en català, s'ha trobat havent de gestionar les traduccions a diferents llengües, oficials i no oficials, per la qual cosa s'ha treballat amb traductors automàtics, i també s'ha hagut de gestionar la traducció amb empreses externes.

⁴ Decret 107/1987, de 13 de març (DOGC 827, de 10 d'abril), pel qual es regula l'ús de les llengües oficials per part de l'Administració de la Generalitat de Catalunya (article 2); Llei 1/1998, de 7 de gener (DOGC 2553, del 9, i BOE 36, d'11 de febrer), de política lingüística (article 9); Llei orgànica 6/2006, de 19 de juliol, de reforma de l'Estatut d'autonomia de Catalunya (article 6).

3. Tres projectes per facilitar la comunicació en català

A continuació ens centrarem en tres projectes duts a terme durant aquests anys, que s'emmarquen en els objectius i les característiques que acabem d'esmentar i per als quals s'han aprofitat, ampliat i millorat recursos anteriors.

3.1. *El servei de consultes lingüístiques Optimot (octubre del 2007 i febrer del 2008)*⁵

Aquest projecte té uns precedents que el fan possible: el contingut i una part important del plantejament ja existien; l'aplicació, no. Els precedents són el Telèfon Lingüístic, Linguatex i l'apartat d'assessorament lingüístic del web de l'SPL.

Pel que fa a l'atenció de consultes lingüístiques, la distribució o el repartiment d'aquesta feina entre els organismes directament vinculats a l'Administració (IEC, TERMCAT, CPNL, SPL i XTPL) comportava els problemes o disfuncions següents:

- La diversitat d'horaris d'atenció, de números de telèfon o de canals de comunicació, juntament amb la dificultat d'entendre l'especialització en la matèria o la responsabilitat de cada organisme generava consultes a organismes no competents i la subsegüent canalització de consultes entre organismes.

- Un ús abusiu del canal telefònic per fer consultes de resposta senzilla, repetitiva o immediata, que es podrien resoldre per mitjà de serveis automatitzats.

- La descentralització del servei generava una heterogeneïtat en les respostes per a una mateixa consulta, duplicitats de procediments de registre d'usuaris i consultes, limitacions de la capacitat per dinamitzar i formar en l'ús del català, etc.

Davant d'aquesta situació, l'SPL, amb la col·laboració del CPNL, el TERMCAT i l'IEC, es va plantejar l'estructuració d'un servei unificat d'atenció de consultes lingüístiques el resultat del qual va ser l'Optimot.

⁵ Vegeu Murtra (2008).

Els objectius bàsics són fomentar l'autonomia lingüística i millorar l'atenció de consultes lingüístiques per a les empreses i la ciutadania en general. S'hi accedeix a través del web de l'SPL (<http://optimot.gencat.cat>).

El servei de consultes lingüístiques Optimot, consta d'un cercador d'informació lingüística, amb diverses fonts integrades, que ajuda a resoldre dubtes sobre l'ús de la llengua catalana. Les fonts són les següents:

- *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (2a edició), el diccionari normatiu de la llengua catalana.

- Diccionaris terminològics del TERMCAT, els diccionaris elaborats pel Centre de Terminologia TERMCAT que recullen lèxic especialitzat de diferents àmbits del coneixement. Les fitxes que contenen termes normalitzats presenten el distintiu *Neoloteca*. Des del mes d'octubre del 2008 hi ha marcades les denominacions provinents de la base de dades de Plats a la carta.

- *Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya* de la Comissió de Toponímia de Catalunya (2007), l'obra que recull els topònims oficials de Catalunya.

- Col·lecció *Criteris Lingüístics* de la Secretaria de Política Lingüística, monografies sobre convencions i estil:

- Abreviacions*

- Criteris de traducció de noms, denominacions i topònims*

- Criteris de traducció de textos normatius del castellà al català*

- Documentació jurídica i administrativa*

- Majúscules i minúscules*

- Marcar les diferències: la representació de dones i homes a la llengua*

- *Diccionari català-castellà i Diccionari castellà-català* (4a edició) d'Enciclopèdia Catalana, diccionaris bilingües que inclouen lèxic general, fraseologia i noms propis.

- Fitxes de l'Optimot, que resolen les consultes lingüístiques més freqüents i altres aspectes significatius de la llengua. L'origen d'aquestes fitxes és l'apartat Assessorament Lingüístic del web de la DGPL.

Quan les opcions de cerca no resolen el dubte lingüístic, es pot accedir a un servei d'atenció personalitzada que consta d'un espai web

per enviar les consultes per escrit i rebre-hi les respostes; també inclou un número de telèfon.

El servei d'atenció personalitzada de l'Optimot atén totes les consultes tipificades que li arriben i canalitza les que no pot resoldre l'equip de lingüistes, contractat per una empresa externa, cap als organismes competents: l'IEC, pel que fa a qüestions relacionades amb la normativa; el TERMCAT, pel que fa a qüestions relacionades amb la terminologia, i l'SPL, pel que fa a altres qüestions relacionades amb les convencions i la fraseologia.

Quant a l'elaboració de les fitxes de l'Optimot, l'equip de lingüistes les proposa i les redacta, i els organismes les validen d'acord amb el mateix criteri utilitzat per a la distribució de les consultes: l'IEC valida les fitxes sobre normativa; el TERMCAT, sobre lèxic especialitzat i terminologia, i l'SPL, sobre convencions i fraseologia.

Dels tres canals esmentats per fer les consultes lingüístiques (cercador, atenció personalitzada per escrit i atenció personalitzada per telèfon), es fomenta, sempre que és possible, l'ús del cercador.

El 18 d'octubre del 2007 es va implementar el cercador de l'Optimot, sense el mòdul de l'atenció personalitzada, que es va posar en funcionament el 25 de febrer del 2008.

Tenint en compte el funcionament de l'Optimot durant aquests mesos, si fem balanç de com està anant, ens atrevim a dir que hi ha elements que confirmen l'encert en el plantejament del projecte. Per exemple:

- El cercador és molt utilitzat (892.811 cerques el mes d'octubre del 2008); el telèfon, molt poc.

- El mòdul d'atenció personalitzada —l'equip humà i la coordinació amb els organismes responsables (IEC, TERMCAT i SPL)— funciona molt bé.

L'objectiu principal del projecte a curt termini és consolidar el servei d'atenció personalitzada, sobretot la plataforma tecnològica per mitjà de la qual treballem, mantenim el cercador i ens comuniquem.

Els objectius a mitjà termini són, d'una banda, consolidar el sistema d'actualització de fonts que ja té el cercador i, de l'altra, millorar el sistema d'explotació de la informació del cercador i del mòdul d'atenció personalitzada per detectar necessitats i prendre decisions.

3.2. *El servei de traducció automàtica de la Generalitat (setembre del 2006)*⁶

Amb els objectius, primer, de donar continuïtat a una necessitat interna de traducció automàtica dels diferents departaments de la Generalitat i, segon, de posar eines lingüístiques a disposició de la ciutadania i de les empreses, la Secretaria de Telecomunicacions i Societat de la Informació i la Secretaria de Política Lingüística, amb el suport tècnic del Centre de Telecomunicacions i Tecnologies de la Informació, van implementar el 2006 un programari de traducció per als parells de llengües català-castellà, català-anglès i català-francès, en ambdós sentits de traducció. El 2007 s'hi va afegir l'alemany. I des de l'1 de novembre del 2008 s'hi ha integrat el traductor català-occità (estàndard i varietat aranesa) i castellà-occità (estàndard i varietat aranesa), en ambdós sentits de traducció.

De fet, abans del 2006 la Generalitat ja tenia un traductor automàtic per a ús intern per al català-castellà i català-anglès. El fet d'haver de contractar una altra vegada el servei va comportar que es plantegés el segon objectiu i que s'hi afegissin llengües. Des del punt de vista de la política lingüística, l'objectiu és fomentar l'ús del català: no és traduir a altres llengües, sinó facilitar que es tradueixi al català (empreses no catalanes puguin traduir al català) i que el català sigui present en l'àmbit de les TIC.

El servei de traducció automàtica obert a la ciutadania, accessible des del web de la Generalitat (<http://www.gencat.cat>), permet traduir en línia textos breus (aproximadament 2.500 caràcters) i pàgines web, i ofereix la possibilitat que qui administri un web pugui incorporar-hi uns botons de traducció. Aquest servei també s'ofereix per la intranet EPOCA, internament per a la Generalitat, amb la funcionalitat addicional de traducció de fitxers de text.

Com altres sistemes de traducció automàtica, aquest també aporta rapidesa i abaratiment de costos pel que fa a la feina de traducció. En general, si més no per a llengües properes i si l'original és bo, es pot dir que és més laboriosa una traducció d'un text des de l'inici fins al final del procés que la revisió del text traduït automàticament. Tot i això, continua

⁶ Vegeu Murtra (2006) i Torres (2006).

sent necessària la revisió feta per un corrector o correctora professional si el text s'ha de publicar o bé es vol obtenir la mateixa qualitat que amb una traducció professional. Ara com ara, doncs, la tecnologia de la traducció automàtica no permet generar traduccions publicables.

3.3. *Plats a la carta (gener del 2006)*⁷

Fer cartes de restaurants en català sempre havia estat una tasca molt sol·licitada al CPNL, Òmnium Cultural, SPL, etc. Amb l'objectiu de facilitar al sector de la restauració la confecció de cartes en català, el gener del 2006 la Secretaria de Política Lingüística va implementar, a partir de l'aplicació Menú a la carta de la Direcció General de Política Lingüística del Govern de les Illes Balears i amb la col·laboració del TERMCAT, l'aplicació informàtica Plats a la carta, que permet l'elaboració de cartes de restaurant en català i la traducció al castellà, l'alemany, l'anglès, el francès i l'italià.

Plats a la carta ofereix una base de dades de denominacions de menjar i begudes que inicialment constava de 1.691 registres i que s'ha anat ampliant fins a més de 7.000 registres a partir de les propostes dels usuaris i usuàries de l'aplicació i de la tasca de revisió i traducció duta a terme pel TERMCAT. S'hi accedeix des d'Internet; està disponible en el web de la Generalitat de Catalunya (<http://www.gencat.cat/platsalacarta>).

A partir del corpus inicial procedent del projecte desenvolupat pel Govern de les Illes Balears, el TERMCAT va treballar, d'una banda, en l'adaptació lingüística de les entrades i, de l'altra, en la revisió de la terminologia continguda en cadascuna de les llengües de treball.

La difusió d'aquesta aplicació s'ha orientat bàsicament al sector específic de la restauració, amb el suport del CPNL i dels principals organismes i entitats relacionats amb el sector de la restauració implicats.⁸ Ara bé, també hi ha hagut la voluntat de divulgar la terminologia continguda a Plats a la carta a altres sectors de la societat que puguin tenir-hi interès. Amb aquest objectiu, el contingut terminològic de Plats a la carta es pot consultar des de l'Optimot, i des

⁷ Vegeu Fontova i Romagosa (2005), i Fontova i Murtra (2008).

⁸ Gremi de Restauració de Barcelona, Confederació de Comerç de Catalunya, Departament d'Innovació, Universitats i Empresa de la Generalitat de Catalunya, etc.

del Cercaterm, el servei de consultes terminològiques en línia del TERMCAT.

Especialment per a les persones que desitgin alimentar memòries de traducció, el TERMCAT també ha incorporat la terminologia de Plats a la carta a la Col·lecció *Terminologia Oberta*, disponible en el web de TERMCAT (<http://www.termcat.cat>), que presenta repertoris terminològics en format XML i que permet la descàrrega lliure i l'exportació de les dades a qualsevol tipus de format.

De les dades aportades podem interpretar que Plats a la carta té una bona acollida com a eina de suport, probablement perquè es tracta d'un projecte en el qual s'ha sabut combinar amb encert la tecnologia i la planificació terminològica amb la participació i interacció dels usuaris i usuàries del sector. Des del nostre punt de vista és fonamental garantir la correcció de les denominacions en català i es considera un valor afegit facilitar les traduccions a les altres llengües, així com el disseny de les cartes i els menús (Fontova i Murtra 2008: 205).

4. Conclusions

4.1. Aspectes positius de la situació actual

Pel que fa a la difusió de criteris i models de llengua, tenim un mitjà molt potent, Internet, i tenim més informació i més eines i recursos a l'abast que mai. Avui gairebé tots els serveis lingüístics ofereixen recursos sobre el català per Internet.

Projectes com el servei de traducció automàtica i l'Optimot són projectes pensats per facilitar l'ús del català a la ciutadania i a les empreses, però també al personal que treballa a l'Administració catalana. La idea és que les millores del sistema del traductor corporatiu, intern, repercuteixin en el traductor de Gencat, extern. El sistema és compartit. Per exemple, es va incorporar vocabulari específic de salut gràcies a la col·laboració del Departament de Salut i del TERMCAT, i va ser una millora per a tots dos traductors, intern i extern.

Pel que fa a l'Optimot, considerem molt positiva la col·laboració entre els organismes —l'IEC, el TERMCAT, el CPNL (per al disseny i per al redireccionament de les seus usuaris) i l'SPL— i l'equip de lingüistes de l'Optimot. S'està fent una feina molt important d'homo-

geneïtzació dels procediments i els criteris de resolució de consultes i d'elaboració i manteniment de fitxes del cercador. La formació de l'equip s'ha fet entre tots tres organismes (IEC, TERMCAT i SPL) i el seguiment del servei també el fem tots tres.

4.2. *Reptes*

Dels dos objectius que hem esmentat al començament (vetllar per la qualitat de la llengua de l'Administració en totes les seves comunicacions i facilitar eines i recursos lingüístics per a l'ús correcte i adequat del català, tant a les persones que treballen a l'Administració com a la ciutadania i les empreses), la tecnologia lingüística i Internet ens han permès avançar molt en el segon.

Internet també ha fet, però, que hi hagi molta més producció de textos, moltes persones treballant en un mateix text, amb més provisionalitat i dinamisme; això inevitablement comporta menys control, menys qualitat, no només lingüística (també tipogràfica, editorial, etc.). Pel que fa al primer objectiu, doncs, tot i que tenim la informació i els mitjans a l'abast, sembla que hem de continuar insistint en la importància de la imatge corporativa, i el nivell de qualitat lingüística de les comunicacions de l'Administració.

Tenint en compte la rapidesa amb què evolucionen Internet i les tecnologies de la informació i de la llengua, d'una banda, i el panorama del multilingüisme que avança, de l'altra, el repte de l'assessorament lingüístic a l'Administració catalana és establir criteris i estratègies per fer que el català sigui clarament la llengua preferent i garantir-ne el grau de qualitat lingüística adequat.

Referències bibliogràfiques

- FONTOVA, Glòria, Pilar MURTRA (2008): “Plats a la carta: la terminologie gastronomique à la portée de toutes les tables”, dins *Actes de GLAT-Brest 2008. Terminologie: discours, technologie et acteurs sociaux..* Brest: TELECOM Bretagne: pàg. 197-205.
- FONTOVA, Glòria, Montserrat ROMAGOSA (2005): “Plats a la carta, una aplicació informàtica per a la confecció de cartes de restaurant en català”, *Llengua i Ús* (Barcelona) 34, pàg. 54-57.
- MURTRA, Pilar (2006): “El nou servei de traducció automàtica del web de la Generalitat de Catalunya”, *Llengua i Ús* (Barcelona) 37, pàg. 21-24.
- (2008), “El servei de consultes Optimot”, *Llengua i Ús* (Barcelona) 41, pàg. 59-65.
- TORRES, Marta (2006): “La traducció automàtica com a eina per als webs”, *Llengua i Ús* (Barcelona) 37, pàg. 18-20.
- XIRINACHS, Marta (2000): “La complementarietat en la prestació del servei” dins *Jornades per a la Cooperació en l'Estandardització Lingüística*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Secció Filològica (Sèrie Jornades Científiques; 9), pàg. 97-113.

L'assessorament lingüístic en un servei lingüístic universitari

Marta Juncadella

(Serveis Lingüístics de la Universitat de Barcelona)

1. Introducció

Amb aquesta presentació volem fer una mirada històrica dels serveis lingüístics universitaris, ara que els Serveis Lingüístics de la Universitat de Barcelona (UB) han fet 20 anys, per copsar l'evolució, tant del marc d'aquests organismes, com, en conseqüència, de les tasques que han dut i duen a terme.

Actualment, pràcticament totes les universitats de parla catalana —integrades totes elles a la Xarxa Vives d'Universitats (<http://www.vives.org>)—, disposen d'un servei lingüístic (<http://www.llengua.info>), encara que hi ha elements diferenciadors que cal tenir en compte:

- La realitat política: no és el mateix un servei lingüístic a Catalunya que a les universitats del País Valencià, de les Illes Balears, d'Andorra o de la Catalunya Nord.

- La naturalesa de la universitat: no és el mateix un servei en una universitat pública que en una de privada.

- Les dimensions de la universitat: no és el mateix un servei lingüístic en una universitat petita que en una de gran.

Malgrat que els serveis lingüístics de les universitats de parla catalana no són, doncs, idèntics, sí que és cert que hi ha paral·lelismes, concomitàncies i tendències comuns pràcticament en tots, que esperem que ens permetran passar de l'anècdota a la categoria i, si bé pel coneixement lògic que es desprèn de la nostra feina diària i perquè aquesta presentació no pretén ser descriptiva ens centrarem en l'assessorament lingüístic del servei lingüístic de la Universitat de Barcelona, també intentarem donar exemples i mostres d'altres serveis lingüístics sempre que sigui necessari o il·lustratiu.

2. Una mica d'història: el Servei de Llengua Catalana

Els primers serveis lingüístics de les universitats de parla catalana són de principi dels anys vuitanta (per exemple, el de la Universitat de les Illes Balears, el de la Universitat Politècnica de Catalunya o el de la Universitat de València).

Amb la democràcia i la recuperació de les nostres institucions i de la nostra cultura en l'àmbit públic, les universitats, que són administracions autònomes, comencen el seu camí per dotar-se de les eines que permetin la normalització de la llengua catalana en el seu funcionament i en tots els seus àmbits: l'institucional, el de gestió i administració, el docent i el de la recerca. En el cas de la UB, des del 1978, sota el Rectorat del Dr. Badia i Margarit, es van instituir els Cursos de Català del Rectorat, que, sota la direcció de Carles Duarte, van ser una primera acció importantíssima per a la normalització de la llengua catalana a la Universitat.

Si bé la UB ja havia declarat que el català era la llengua pròpia de la institució l'any 1978, abans de l'aprovació de la Constitució espanyola, són els estatuts de les universitats de l'inici de la dècada dels vuitanta els que començaran a definir el marc legal i polític en el qual es desenvoluparan les línies de política lingüística. A banda dels estatuts de cada universitat, cal tenir en compte també les normatives més generals, com ara la Constitució espanyola (1978), l'Estatut d'Autonomia de Catalunya (1979), el del País Valencià (1982) i el de les Illes Balears (1983). Igualment, també és un marc de referència la Llei 7/1983, de normalització lingüística (1983) al Principat, i les respectives lleis de normalització lingüística als altres territoris: a les Illes Balears, la seva Llei de normalització lingüística (1986) i al País Valencià, la seva Llei d'ús i ensenyament del valencià (1983).

Els Estatuts de la UB de 1985 diuen, en el seu article 5.1: "El català és la llengua oficial de la Universitat de Barcelona. Hi són llengües d'ús la catalana i la castellana, ambdues declarades oficials a Catalunya per la Constitució espanyola i l'Estatut de Catalunya". A l'Estatut de 1997 (i al posterior i actual, de 2003), aquest mateix article diu: "El català és la llengua pròpia i oficial de la Universitat de Barcelona" i afegeix, en l'article següent, el 5.2: "El català i el castellà, com a llengües declarades oficials a Catalunya, hi han de ser utilitzades d'acord amb les disposicions sobre normalització lingüística".

Els Estatuts de 1985, a més, preveuen la creació de la Comissió de Política Lingüística que, formada pels tres col·lectius universitaris —el personal docent i investigador (PDI), el personal d'administració i serveis (PAS) i l'alumnat—, promourà i impulsarà la normalització lingüística al si de la Universitat.

Entre altres documents, la Comissió de Política Lingüística elabora i aprova el Pla de normalització lingüística l'any 1989, que, com veurem més endavant, posa les bases per a la normalització lingüística a la UB. Igualment, l'any 1991 elabora un Reglament sobre els usos lingüístics (actualitzats l'any 1996) que regula els drets i deures de la institució i dels individus de la seva comunitat en matèria de llengua.

D'altra banda, l'any 1988, la Junta de Govern crea el Servei de Llengua Catalana (SLC), que ha de “fer possible tècnicament la plena normalització de la llengua catalana a la Universitat de Barcelona” (vegeu “Parlant amb el Servei de Llengua Catalana de la Universitat de Barcelona”, 1988).

Finalment, la figura del Vicerectorat de Política Lingüística, amb aquest nom o amb d'altres, que s'institueix ininterrompudament a partir del Rectorat del Dr. Antoni Caparrós (1994) fins als nostres dies, donarà visibilitat i prestigi a la política lingüística.

Pel que fa al Pla de normalització lingüística de 1989, que preveu tant actuacions sobre el corpus com sobre l'estatus de la llengua, estableix, entre d'altres, actuacions com ara l'elaboració dels documents normalitzats necessaris per al funcionament administratiu i de gestió de la UB i l'elaboració de la terminologia científica necessària perquè les assignatures puguin impartir-se en català. Igualment, preveu la correcció dels documents de gestió, de docència i d'informació que permetin presentar la UB com l'organisme catalanitzat que ha de ser i, a més, amb una imatge lingüística harmònica i de qualitat.

Per *documents de gestió* s'entenen les cartes, catàlegs, pressupostos, informes, etc.; per *documents de docència* s'entenen programes d'assignatures, exàmens, apunts de classe, exercicis de pràctiques, etc.; finalment, per *documents d'informació* s'entenen tríptics, revistes, presentacions, exposicions, etc. Avui en dia, dins aquest darrer grup hi afegiríem, a més, les pàgines web.

Igualment, encara sobre el corpus, preveu la formació lingüística del personal universitari dels tres col·lectius. Aquest darrer punt és claríssim pel que fa al personal d'administració i serveis que, en els plans

de formació institucional, trobaran cursos dels diversos nivells de llengua que respondran a la perfilació lingüística dels seus llocs de treball que es fa en aquells primers anys.

Si concretem en els àmbits d'actuació que es dibuixen per a l'SLC, les tasques encomanades inicialment són: "l'organització de cursos, el servei permanent d'assessorament lingüístic i la feina de seguiment de la política lingüística i promoció i execució d'activitats normalitzadores."¹

Com veiem, doncs, d'entrada ja es dibuixaven els tres grans àmbits d'actuació d'un servei lingüístic universitari: el de formació (tant en els nivells de llengua generals com en cursos més específics de llenguatge administratiu o científicotècnic), el d'assessorament lingüístic (ja anomenat així inicialment, perquè s'hi vol englobar més tasques de les estrictament referents a la correcció, com ja veurem) i el de dinamització i sociolingüística, que té funcions de seguiment (enquestes d'usos, informació, etc.) i de promoció de la llengua catalana.

La gran majoria dels serveis lingüístics universitaris dels territoris de parla catalana treballen en aquestes tres funcions fonamentals, per bé que a l'hora de concretar-ho organitzativament, les institucions poden variar lleugerament les unes de les altres.

Aquestes tasques, a més, van dirigides als tres col·lectius universitaris (alumnat, professorat docent i investigador, i personal d'administració i serveis), per a cadascun dels quals s'han de pensar mesures i accions.

Pel que fa a l'SLC, inicialment es va organitzar en dues seccions: la secció de Didàctica, que tenia per missió la formació, i la secció de Normalització, que era l'encarregada de la redacció, traducció i supervisió de documents i de l'elaboració de terminologia universitària i resolució de consultes sobre termes especialitzats.

Igualment, es comptava que hi hauria un "equip d'animadors culturals i lingüístics a cada centre, els quals [...] podrien fer-se càrrec de fomentar l'ús de la llengua en els àmbits descrits i de la implantació de

¹ "Parlant amb... El Servei de Llengua Catalana de la Universitat de Barcelona", pàg. 7.

les eines tècniques elaborades pel Servei”,² cosa que ja dibuixa la futura Xarxa de Dinamització Lingüística.

El 1989, però, un any després de la seva creació, ja es fan públiques les diferents àrees de treball en què es comença a treballar. Com veurem a continuació, l'SLC, tot i que no és el primer servei lingüístic universitari, sí que és el més gran —no debades la Universitat de Barcelona és també la de dimensions més grans—, i les seves funcions abasten, ja d'entrada, tots els aspectes que es creuen necessaris per dur a terme una plena normalització de la llengua catalana, cosa que queda reflectida en les seves àrees de treball inicials, que són les següents: àrea de llenguatge administratiu, àrea de correcció i traducció científicotècnica (que després s'anomenarà *àrea de llenguatge científicotècnic*, per fer-la més paral·lela a la primera), àrea de terminologia, àrea de documentació, àrea de formació lingüística i àrea de sociolingüística i dinamització.

Aquest model de servei lingüístic està inspirat en el model quebequès (els *services de soutien linguistique* de les empreses del Quebec, impulsats per l'Office Québécois de la Langue Française) i és el que imperarà a les administracions (incloses les universitats) de Catalunya, després que l'any 1984 la creadora i primera directora de l'SLC, M. Teresa Cabré (que aleshores també era directora del TERMCAT), i el cap del Servei d'Assessorament de la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat, Isidor Marí, van fer una visita al Quebec i a les seves empreses, que tenien aquestes unitats de treball organitzades en mòduls amb tasques precises (traducció, terminologia, documentació i formació lingüística), en les quals es van inspirar.

3. L'assessorament lingüístic al Servei de Llengua Catalana (1988-2004)

Què entenem per *assessorament lingüístic*? Més enllà de la reduïda definició que podem trobar en algunes fonts (“Acció d'oferir als usuaris la solució a dubtes puntuals relacionats amb una llengua determinada.”), ens inclinem pel concepte que ja s'intueix en l'article d'Anna Mir (2003: 212-213), quan diu que “el concepte d'*assessorament*

² “Parlant amb el Servei de Llengua Catalana de la Universitat de Barcelona”, pàg. 7.

lingüístic és molt ampli. Els professionals que s'hi dediquen poden orientar sobre la tria d'una forma, la pronúncia, el material de consulta, els serveis de correcció..., sense prendre cap decisió sobre el text oral o escrit en qüestió, o poden intervenir en el text” i que ha anat prenent forma implícitament al llarg de la vida dels serveis lingüístics.³

Actualment, en l'àmbit de la llengua catalana, ningú no dubta a incloure les tasques següents en l'assessorament lingüístic d'una organització:

- Correcció de documents.
- Traducció de documents d'una llengua a una altra.
- Resolució de consultes lingüístiques i terminològiques puntuals.
- Disseny de documents estandarditzats i lingüísticament correctes.
- Elaboració de diccionaris i vocabularis especialitzats.
- Redacció i elaboració de criteris lingüístics i d'estil i de materials de suport lingüístic.

L'assumpció de totes aquestes tasques (més enllà de la primera, la correcció lingüística, que podia ser percebuda pels usuaris fins i tot com una certa censura), són les que han permès que els serveis lingüístics universitaris —sense fixar-nos en altres camps com ara la formació o la dinamització— fossin percebuts pels col·lectius de les universitats com un element de suport i de millora de la imatge, la qualitat i la comunicació de la institució.

Ja l'any 1989, M. Teresa Cabré esmenta les següents feines tècniques d'un servei lingüístic: “la traducció de textos i de documents; la correcció; el disseny dels documents formals de l'organisme; la normalització de les denominacions de càrrecs i de funcions; l'elaboració de la terminologia especialitzada de l'organisme; la resolució de consultes lingüístiques, documentals i terminològiques fetes pel personal de l'organisme; la informació sobre l'estatus legal de la/les llengües i sobre els criteris de regulació del seu ús i l'organització de la formació lingüística del personal de l'organisme” (1989: 11).

Com podem veure, les sis primeres —si hi incloem la terminologia— es poden tenir en compte com a tasques d'assessorament

³ En aquest sentit, es pot aprofundir en aquesta idea amb la ponència de Neus Nogué en aquesta mateixa publicació.

lingüístic i actualment continuen sent totalment vigents. I si bé cap de les unitats de treball de l'SLC pren explícitament en el seu nom el terme *assessorament lingüístic*, sí que el concepte que es desprèn de les tasques que s'espera que duguin a terme les unitats corresponents és aquest mateix (Cabré 1989: 18-22). Així doncs, les tasques que es preveuen necessàries, més enllà de la mera correcció lingüística, engloben moltes altres funcions.

El model inicial de servei lingüístic, doncs, es divideix en diferents unitats molt lligades a les funcions que han de dur a terme. Però a ningú se li escapa que algunes d'aquestes unitats tindran més relació entre si i estaran obligades a treballar més conjuntament que d'altres. Aquesta relació estreta entre determinades àrees culminarà en la transformació en una sola unitat l'any 2004, quan el Servei fa una gran transformació, que explicarem més endavant.

Les àrees de treball que inicialment duen a terme tasques relacionades amb l'assessorament lingüístic són: l'àrea de llenguatge administratiu, l'àrea de correcció i traducció científicotècnica i l'àrea de terminologia.

3.1. *L'àrea de llenguatge administratiu*

Des de l'inici, l'àrea de llenguatge administratiu s'ha d'encarregar de les tasques següents: la correcció i la traducció del castellà al català dels documents de llenguatge administratiu; l'atenció de les consultes terminològiques i fraseològiques sobre llenguatge administratiu; la normalització de la documentació administrativa; la regularització de les denominacions de càrrecs universitaris i retolacions de l'espai; l'elaboració d'eines lingüístiques de suport dels serveis administratius (terminologies, inventaris fraseològics, normes d'ús, reculls de dubtes lingüístics, etc.), i la participació en cursos especialitzats destinats al personal d'administració.

El fet que se separin en dues àrees diferents el llenguatge administratiu i el llenguatge científicotècnic és, d'entrada, ben comprensible. Inicialment, la institució té unes deficiències evidents per poder funcionar en llengua catalana, i és per això que cal posar-hi uns esforços i un suport especials. El personal d'administració i serveis "té unes deficiències i necessitats que el diferencien dels altres i que

requereix un tractament específic” (Cabré 1989: 20), cosa que obliga a dotar la institució d’un model de llengua per a la gestió i l’administració.

Aquesta necessitat, però, no era exclusiva de les universitats catalanes. Totes les administracions catalanes, amb la Generalitat de Catalunya al capdavant, tenien necessitat de dotar-se d’un model de llenguatge juridicoadministratiu català i d’unes eines per desenvolupar-lo (models de documents, reculls terminològics i fraseològics, criteris d’estil, reculls de convencions, etc.). L’actuació impulsada inicialment des de la Coordinadora de Llenguatge Administratiu, les feines de la qual es van iniciar el 1981, ja amb presència de les “Comissions de Normalització Lingüística de les tres universitats”, com diu Isidor Mari (1984: 126) (i es refereix a la Universitat de Barcelona, la Politècnica de Catalunya i l’Autònoma de Barcelona) i posteriorment des de la Comissió Assessora de Llenguatge Administratiu (CALA), que des del seu inici l’any 1986 ja va comptar amb els serveis lingüístics universitaris —concretament, el Servei de Llengua Catalana de la Universitat de Barcelona—, va propiciar un model molt unitari, consensuat i reeixit que entroncava amb la tradició medieval i amb la del breu període de la República i que s’acostava als intents d’altres llengües de modernitzar aquest llenguatge d’especialitat, moviment iniciat per l’anglès, amb el seu Plain English Movement, que propugnava una simplificació del llenguatge jurídic per afavorir-ne la comprensió i l’ús democràtic.

Aquest model de llengua treballat i consensuat que, per contraposició a la tradició del llenguatge juridicoadministratiu castellà, modernitza aquesta mena de comunicacions, es pot resumir en els punts següents:

- Existència de models de documents amb una estructura fixada i una presentació acurada que milloren a la funcionalitat comunicativa.

- Estil directe i comunicativament eficaç (ús preferent de la veu activa, ús controlat de frases subordinades, etc.).

- Decisions sobre les convencions i els seus usos (majúscules i minúscules, abreviacions, traducció de denominacions, etc.).

- Democratització del llenguatge: bandejament de determinades solucions lingüístiques denigrants per a la persona administrada (per exemple, l’ús de verbs com ara *suplicar* o l’ús generalitzat dels tractaments protocol·laris), fixació de les bases per a un llenguatge no sexista (i en general no discriminatori), tendència minuscultista per deixar

de marcar “importància” (ús de la minúscula en els càrrecs, per exemple), etc.

– Elaboració de terminologia i fraseologia específica.

Pel que fa als serveis lingüístics universitaris, durant aquests primers anys, doncs, es posen molts esforços en la creació dels models de documents i en les eines que han de permetre que el personal d'administració i serveis, que també fa un sobreesforç de formació en llengua catalana, pugui desenvolupar les seves tasques d'administració, gestió i comunicació en català.

A la Universitat de Barcelona, aquests esforços es concreten en la publicació el 1991 del llibre *Documents administratius universitaris*, popularment conegut com a DAU. Aquest llibre contenia models dels principals documents administratius universitaris (podem esmentar, per exemple, la carta, l'acta de reunió, l'ofici, la sol·licitud, etc.), alguns dels quals primer s'havien publicat en format d'opusclet —l'*Acta de reunió* el 1989, la *Carta* i el *Certificat* el 1990, etc. Cada model de document conté la informació necessària perquè l'usuari pugui redactar-los amb una guia molt clara: estructura, aspectes formals, fraseologia recomanada, etc. Igualment, el DAU inclou uns annexos en què es recullen certes convencions útils per a la redacció dels documents administratius (majúscules i minúscules, tractaments protocol·laris, abreviacions). Aquests resums són extrets d'alguns dels opuscles de la *Col·lecció Lingüística*, que s'havien publicat a partir de l'any 1989 i dels quals parlarem més endavant.

Aquest tipus de publicacions de models de documents són bastant generalitzades en els diferents serveis lingüístics (els *Documents administratius de la Universitat Pompeu Fabra*, del 1994, o el *Recull de documents administratius: models i criteris de redacció* que el Gabinet de Llengua Catalana de la UAB va publicar el 1993 en són bons exemples) i entre elles s'observen moltíssimes similituds.

3.2. L'àrea de correcció i traducció científicotècnica

Pel que fa a l'àrea de correcció i traducció científicotècnica, que inicialment s'anomena simplement *àrea de correcció i traducció*, les tasques que se li encomanen des de l'inici són: “gestionar i dur a terme les correccions i traduccions de textos de contingut tecnicocientífic

(programes d'assignatures, exàmens, apunts de classe, revistes, tesis doctorals, informes tècnics, projectes, dossiers d'exercicis, guions de vídeos científics, etc.); donar assessorament lingüístic i resoldre qualsevol tipus de problema o dubte que els usuaris puguin plantejar a través del servei de consultes lingüístiques, i analitzar i valorar la qualitat lingüística dels documents tractats al Servei" (1989: 1).

A més d'aquestes tasques, també se li encomana elaborar eines lingüístiques de suport (com ara la redacció dels *Criteris lingüístics*, que veurem una mica més endavant) i informatitzar l'àrea, incloent-hi l'ús de correctors automàtics, la creació d'un fitxer de consultes lingüístiques, la incorporació de sistemes de traducció assistida, etc. (Cabré 1989: 18-19).

Aquesta darrera tasca, la d'elaborar eines lingüístiques de suport, plasma una constant dels serveis lingüístics universitaris: el seu posicionament conscient i actiu en pro dels avantatges que ofereix la tecnologia, sabent que, per a la normalització del català, és determinant que sigui una llengua moderna, que pugui estar al mateix nivell que les llengües no minoritzades en aquest camp (no sempre possible per les normes del mercat), cosa que li atorga oportunitats i prestigi. Per tant, cal remarcar la modernitat de la visió de les persones que iniciaren els serveis lingüístics i que en planificaren les tasques i funcions.

3.3. *L'àrea de terminologia*

Pel que fa a l'àrea de terminologia, creada clarament sota la influència de la tasca duta a terme al Quebec en relació amb la normalització de la llengua francesa, les dues tasques principals que se li encomanen d'entrada són: un "servei de consulta terminològica, que s'ocupa de resoldre problemes puntuals referits a un terme o a un grup de termes concrets i un servei de cooperació en l'elaboració de terminologia científicotècnica, que, a més de coordinar els treballs, ofereix assessorament sobre la preparació, la metodologia i les normes de presentació dels reculls, i naturalment intervé de manera activa en la part lingüística dels vocabularis" (Cabré 1989: 22).

L'existència d'aquesta àrea de treball (que només té lloc a la UB, a la Universitat de les Illes Balears, a la Politècnica de Catalunya i, darrerament, a l'Autònoma de Barcelona) denota la importància que es va donar, des de l'inici de l'SLC, a la normalització terminològica en un àmbit com l'universitari, on l'existència dels llenguatges d'especialitat

justifica aquest esforç inicial, que pot assegurar, entre d'altres, una docència lingüísticament normalitzada i de qualitat.

La primera tasca encomanada ha estat, al llarg dels anys i amb l'ajuda de molts especialistes de la institució, una font de normalització de termes especialitzats que, a mesura que s'ha pogut, s'han anat recollint i oferint per a la consulta oberta i el reaprofitament.

De la segona tasca establerta, de cooperació en l'elaboració de terminologia científicotècnica, cal remarcar que, en molts casos, a banda d'aquesta cooperació tècnica amb els especialistes, l'SLC ha fet d'impulsor de molts títols. També cal remarcar que, sobretot en una de les col·leccions (la dels Vocabularis Bàsics), la feina es fa en estreta relació amb la Xarxa de Dinamització Lingüística, que, des de les facultats i escoles de la UB, trien les disciplines que han de disposar d'aquests vocabularis, en fan el buidatge i el seguiment.

A banda de les tasques encomanades inicialment i que hem vist fins ara, també cal remarcar altres iniciatives que s'han dut a terme, molt interessants per al desenvolupament del treball terminològic:

- Fòrums de discussió terminològica: aquests fòrums electrònics tenen l'objectiu de facilitar la comunicació, el diàleg i l'intercanvi d'informacions entre especialistes i tècnics lingüístics a fi de resoldre els problemes terminològics que es plantegen a uns i altres en les tasques de cada dia.

- CATCUB: la Comissió Assessora de Terminologia Científica de la UB, formada per especialistes de diferents disciplines i per tècnics lingüístics, té per objectiu difondre les recomanacions terminològiques emeses pels organismes competents (nacionals o internacionals), facilitar l'accés als reculls terminològics o lexicogràfics d'interès per a la comunitat científica de la UB, promoure accions formatives en la redacció de treballs científics i participar en l'establiment dels criteris lingüístics de la Universitat de Barcelona relatius al discurs científicotècnic.

3.4. *Publicacions i productes*

Durant aquest primer període, el Servei de Llengua Catalana és molt productiu pel que fa a les publicacions relacionades amb l'assessorament lingüístic, atesa la necessitat que tota la comunitat

universitària té de textos de referència que els ajudin a elaborar en condicions els seus propis textos universitaris.

D'entre les publicacions existents, cal remarcar les següents:

– La *Col·lecció Lingüística*, que tenia per objectiu oferir als membres de la comunitat universitària un conjunt de normes i consells de referència, a manera de llibre d'estil. Va arribar a tenir els cinc títols següents: *Criteris lingüístics*, *Proposta d'ús de majúscules i minúscules*, *Proposta d'abreviatures, sigles i símbols* (aquests tres primers títols es van publicar el 1989 i van tenir una 2a edició revisada el 1992), *Proposta de traducció de noms propis* (1992) i *Proposta de representació de referències bibliogràfiques* (1992). Aquestes publicacions, fetes sota el paraigua i la influència de la CALA, ofereixen moltes semblances amb els opuscles de la Generalitat.⁴ Hi ha, però, algunes diferències essencials, atribuïbles sempre al medi i als diferents tipus de necessitat (per exemple l'ús de les majúscules inicials en els noms de les assignatures o dels ensenyaments).

– Els *Documents administratius universitaris* (DAU): aquest llibre que ja hem esmentat es va editar el 1991. El 1998 se'n va fer una edició actualitzada en PDF accessible per Internet, cosa que va millorar-ne la consulta i la difusió.

– També en aquests anys inicials hi va haver intents d'elaborar les primeres plantilles informàtiques de confecció de documents, que tenien per objectiu estalviar certs passos als usuaris i facilitar-los l'obtenció d'un document final de qualitat. L'any 1992, es va publicar el DAU electrònic, que consistia en dos disquets que l'usuari s'havia d'instal·lar al seu ordinador i que ajudaven a elaborar documents en WordPerfect 5.0. Aquesta aplicació no es va poder acabar d'implementar amb èxit perquè ni els tractaments de textos ni els sistemes operatius usats a la UB en aquell moment estaven unificats. Aquestes plantilles, però, donen compte de la visió tecnològica que hem esmentat i de la voluntat de donar autonomia als usuaris que ja es va tenir des de l'inici. Finalment, l'any 2000 es va publicar el generador de documents DAU 2000 (<http://www.ub.edu/sl/dau>), una aplicació que ajuda a crear

⁴ Aquests opuscles es poden consultar a l'adreça: www6.gencat.net/llengcat/publicacions/criteri/index.htm.

documents estandarditzats i normalitzats en Word (que és el tractament de textos considerat institucional).

Pel que fa a les publicacions de terminologia que es fan durant aquests primers anys, cal remarcar tres col·leccions, cadascuna relacionada amb un dels col·lectius universitaris (alumnat, personal d'administració i serveis i personal docent i investigador).⁵

– Vocabularis Bàsics per al PAS: del 1991 al 1994 se'n publiquen onze títols, per cobrir la necessitat que ja hem comentat d'elaborar un llenguatge de l'administració i la institució, amb títols com ara el *Vocabulari de la matriculació* o el *Vocabulari de comptabilitat*.

– Vocabularis Bàsics per a l'Alumnat: del 1995 ençà se n'han publicat 36 títols. Recullen els termes més rellevants de les assignatures troncal i estan concebuts com una eina de normalització dels llenguatges de les diferents disciplines. Inicialment són vocabularis català-castellà, però a mesura que avancen els títols i les necessitats, s'incorporen més llengües, sobretot l'anglès.

– Diccionaris d'Especialitat: de 1999 ençà se n'han publicat cinc títols. Són diccionaris d'autor, elaborats per un especialista de la UB sota el suport tècnic dels terminòlegs de l'SLC, i tenen definicions, equivalències i altres informacions necessàries (notes, il·lustracions, codis internacionals, etc.).

A banda d'aquestes col·leccions terminològiques, també es va començar a publicar, a partir de l'any 2000, la col·lecció *Miscel·lània Terminològica*, de la qual fins ara s'han publicat quatre títols, i que té per objectiu donar sortida a materials terminològics que hagin elaborat membres de la UB, sense seguir la metodologia de les tres col·leccions terminològiques que us hem presentat.

Igualment, a partir dels avantatges que ofereix la publicació a Internet (autonomia, gran difusió, facilitat d'actualització, etc.), el Servei de Llengua Catalana fa un nou pas a l'hora de publicar els seus materials:

– D'una banda, a partir de 1999, l'SLC posa a disposició dels usuaris tota la terminologia publicada en un sol recurs: la UBTerm, base de dades terminològica de la UB (<http://www.ub.edu/sl/ubterm>).

⁵ En podeu consultar els títols a l'adreça www.ub.edu/sl/vocabularis.

– De l'altra, el 2004, seguint la mateixa idea, es posen en línia tots els materials de criteris i models de documents, revisats i ampliats. Aquest gestor de continguts (<http://www.ub.edu/criteris-cub>), que dona lloc a pàgines web dinàmiques i sempre actualitzades, s'anomena CUB (*Criteris de la Universitat de Barcelona*) i inclou, actualitza i amplia els títols de la *Col·lecció Lingüística* i el DAU.

4. Aspectes rellevants

4.1. *La cooperació interuniversitària*

Des dels inicis, hi ha un aspecte rellevant, en l'àmbit dels serveis lingüístics universitaris, que és la cooperació interuniversitària, i que es dona en dos escenaris diferents, segons aspectes polítics, demarcatis i també econòmics. Els dos escenaris als quals ens referim són, d'una banda, la Xarxa Vives d'Universitats (antic Institut Joan Lluís Vives), que agrupa totes les universitats de parla catalana; de l'altra, el marc del Principat, emparat per la Generalitat de Catalunya i el seu departament d'universitats (amb diferents denominacions segons el moment històric), que coordina determinades accions dels serveis lingüístics i lidera els ajuts NORMA, que ofereixen subvencions a projectes de normalització lingüística i que, sovint, són el motor de novetats i millores en els productes de normalització lingüística.

En el marc d'aquesta cooperació interuniversitària, cal remarcar dos aspectes que han tingut un pes indiscutible en l'evolució dels serveis lingüístics universitaris. D'una banda, cal esmentar les trobades de serveis lingüístics i, de l'altra, les col·laboracions i projectes entre serveis lingüístics, que es concreten en comissions de treball, en projectes, en la tria de determinats productes i programes informàtics, en publicacions compartides, etc.

4.1.1. Les trobades de serveis lingüístics

Les trobades de serveis lingüístics universitaris es van iniciar l'any 1989 a la Universitat d'Alacant i fins al 2000 van ser anuals. Des d'aleshores, se celebren cada dos anys. Aquest 2008 se n'ha fet la XVI, sobre "La comunicació i els serveis lingüístics", a la Universitat Politècnica de València.

Aquestes trobades sempre tenen un tema monogràfic, i cada edició és organitzada per una universitat diferent al llarg de tots els Països Catalans.

D'aquestes trobades, n'hi ha dues que cal remarcar pel que suposen de substancial en el tema que avui ens ocupa, pel que van representar en el desenvolupament futur de la feina dels serveis lingüístics universitaris, com a catalitzadors de pensaments i d'idees. Aquestes dues trobades van ser les següents:

- IX Trobada de Serveis Lingüístics Universitaris, amb el tema monogràfic “Recursos informàtics aplicats als serveis lingüístics: assessorament, formació i dinamització” (UPF, 1997).

- XI Trobada de Serveis Lingüístics Universitaris, a l'entorn del tema “Les universitats davant els reptes del multilingüisme” (UV, 1999).

4.1.2. Col·laboracions i projectes

El treball interuniversitari s'ha organitzat a partir dels eixos següents: grups de treball més o menys estables, projectes concrets, tria de programes informàtics i elaboració de publicacions o productes compartits.

En primer lloc, pel que fa als grups de treball en temes d'assessorament lingüístic, podem esmentar els següents:

- Comissió Interuniversitària de Llenguatge Administratiu i Jurídic (CILAJ). Pel que fa a la CILAJ (<http://www.ub.edu/sl/cilaj>), va ser concebuda com a plataforma de comunicació entre serveis lingüístics universitaris per facilitar-ne la representativitat a la darrera època de la CALA (atès que només una universitat en formava part, concretament, la de Barcelona). Un cop aquesta comissió va desaparèixer (any 2001), la CILAJ va esdevenir una plataforma per organitzar jornades monogràfiques (se n'han fet cinc) i per mantenir una pàgina web que posa a l'abast dels usuaris recursos i enllaços sobre aquest tipus de llenguatge. Després d'uns anys d'una certa inactivitat (la darrera trobada és del 2005), se n'està replantejant una revifalla.

- Comissió Interuniversitària de Normalització Lingüística i Informàtica (CINLI). Malgrat que la CINLI va tenir una vida curta i una sola trobada (el 1995 a la ciutat de València), catalitzava els neguits i les preocupacions en un moment en què la tecnologia començava a donar els

seus primers fruits en matèria de verificadors ortogràfics i traductors automàtics. En aquesta trobada, com a exemple gràfic de les novetats que envairien l'assessorament lingüístic, Josep Lacreu va presentar el prototip del que anys més tard seria el SALT, el traductor de la Generalitat Valenciana, una eina cabdal en la història de la normalització del català al País Valencià i un dels primers traductors automatitzats en llengua catalana, que a més era gratuït.⁶

– Subcomissió de Traducció Automatitzada de la XVU. Aquesta comissió es pot considerar l'hereva de la CINLI i ha estat molt útil per a la implementació de nous programes de traducció automatitzada i assistida a les universitats. D'aquesta comissió també en va sortir un dels projectes interuniversitaris dels quals parlarem a continuació, el RESTAD.

– Subcomissió de Terminologia de la XVU, que ha propiciat una col·lecció de vocabularis bàsics fets entre diverses universitats, el treball metodològic i l'intercanvi de coneixements.

– Grup Interuniversitari de Nomenclatura Anglesa (GINA). Aquest grup, nascut aquest mateix 2008, està format per tècnics de les universitats del Principat. Està coordinat per la URV i la UB, i treballa en la traducció a l'anglès de denominacions de termes acadèmics problemàtics amb l'objectiu d'unificar les solucions entre les universitats.

En segon lloc, pel que fa a la cooperació en determinats projectes, podem esmentar els següents:

– RESTAD (Recursos de Suport a la Traducció Automatitzada Aplicats a la Docència). Aquest projecte, dut a terme per la UAB, la UPC, la UdG i la UOC durant l'any 2006, va treballar en dos enfocaments que milloressin els resultats de la traducció automatitzada. En primer lloc, es van elaborar recursos a partir dels corpus dels seus textos com ara memòries de traducció (del català al castellà i del català a l'anglès) i bases de dades (català-castellà-anglès) de lèxic administratiu,

⁶ El SALT denota la importància de la traducció automatitzada al País Valencià, que culminarà amb l'Internostrum (<http://www.internostrum.com>). Ja a les *Actes de la IX Trobada de Serveis Lingüístics Universitaris*, el 1997, Ferran Fabregat, de la Universitat de València, fa notar que el 67 % de les tasques d'assessorament són la traducció de documents (del castellà al català).

tècnic i científic. En segon lloc, es van construir eines com ara un alineador de text, un extractor automàtic de lèxic especialitzat i un programa d'intercanvi de formats per a memòries de traducció.

– Criteris per a la denominació d'estudis i titulacions. A petició de la Generalitat de Catalunya i amb vista a tenir denominacions fixades d'estudis i titulacions en català per al suplement europeu al títol (SET), durant els anys 2005 i 2006, la UAB, la UB, la UOC i la UPC van elaborar aquests criteris, que algun dia s'hauran de reprendre per cobrir les noves titulacions de grau i màster universitari de l'espai europeu d'educació superior (EEES).

– Metacercador. Les subcomissions de Traducció Automatitzada i de Terminologia van engegar un projecte per a un metacercador d'Internet (cercador de cercadors) l'any 2004. Malgrat que no va arribar a bon port, no es descarta que es pugui reprendre en qualsevol moment, atès que l'objectiu del projecte encara és vàlid i que actualment la tecnologia ens ho permetria amb menys recursos.

– Qualitat en l'assessorament lingüístic. Mitjançant un ajut NORMA de la Generalitat de Catalunya, des d'aquest 2008, la UAB, la UB, la UdG, la UPC i la URV treballen en un projecte que, d'entrada, se centra en dues línies: el procés per garantir la qualitat lingüística d'un text i les bones pràctiques amb els col·laboradors. També està previst que s'hi incorpori alguna universitat del País Valencià amb vista a convertir-lo en un projecte de tot l'àmbit de la XVU. Igualment està previst que el projecte sigui pluriennal i que incorpori altres enfocaments (el dels clients, per exemple).

– Argumenta (<http://www.ub.edu/sl/argumenta>). Malgrat que és un recurs de les àrees de formació de nou universitats catalanes, com que és molt útil com a eina per a la millora de la redacció de documents fets per l'alumnat, l'hem volgut recollir aquí. Es tracta d'un recurs que, de ben segur, en el nou marc de l'EEES molts centres i molt professorat agrairan a l'hora de transmetre a l'alumnat estratègies per assolir les competències comunicatives.

En tercer lloc, pel que fa a l'adquisició de programes informàtics, la cooperació interuniversitària ha permès seleccionar consensuadament determinats programes, la qual cosa ha representat una optimització dels recursos econòmics (atès que els preus han estat més ajustats, tant en la compra com en la formació) i una col·laboració més àmplia (com ja s'ha

comentat en el cas del projecte RESTAD, per exemple). Seguint aquest sistema, s'han adquirit un traductor automàtic professional, un traductor assistit, un gestor de terminologia i un programa d'elaboració de pressupostos de pàgines web. D'altra banda, i gràcies a la inestimable col·laboració dels responsables del projecte, s'ha personalitzat la interfície del traductor Internostrum de la Universitat d'Alacant i s'utilitza a cada universitat com a traductor automàtic per a tota la comunitat universitària.

Finalment, pel que fa a les publicacions i els productes de l'àmbit de l'assessorament lingüístic, tot i que no en farem una mirada exhaustiva, sí que en destacarem, entre d'altres:

- Pàgina Llengua.info (<http://www.llengua.info>) de la XVU. Aquesta pàgina, per llàstima poc actualitzada i en espera que es posi al dia, és una finestra a tots els serveis lingüístics universitaris i, en concret, als recursos que han elaborat.

- *Col·lecció de Vocabularis Universitaris* de la XVU (<http://www.llengua.info/vocterm>). Aquesta col·lecció propicia que universitats que no tenen pròpiament unitats de terminologia també puguin ser autores de títols compartits i, en general, permet la col·laboració d'universitats que tenen els mateixos ensenyaments. Des del 2000 se n'han publicat nou títols.

- *Vocabulari de dret*. Aquest vocabulari, que està a punt de ser imprès, s'ha elaborat conjuntament entre la UB i la UV.

- Cercamots. Aquesta base de dades terminològica és un projecte compartit per la UAB (cercamots.uab.es) i la UPC (<http://www.upc.edu/cercamots>).

- *Glossari de l'espai europeu d'educació superior* (<http://www.upc.edu/slt/glosEEES/menu.php>). Aquest glossari de l'EEES, elaborat per la UPC i la UAB, està fet amb una nova orientació terminològica, més comunicativa.

4.2. Les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC)

Un altre aspecte rellevant en l'àmbit de l'assessorament lingüístic dels serveis lingüístics universitaris és que el desenvolupament de les TIC durant aquests darrers vint anys ha fet que les tasques diàries d'assessorament lingüístic hagin comptat amb unes eines que han fet millorar

la gestió, la rapidesa, la comoditat i els resultats de la feina feta. Els serveis lingüístics universitaris, com que des de ben al principi han optat per servir-se de la tecnologia i estar al màxim al dia en aquests aspectes, han comptat sempre amb estris i productes —com ara l'ordinador (que permet processar i automatitzar les dades), les xarxes informàtiques (que milloren la seguretat i permeten compartir informació), Internet (que permet oferir, localitzar i compartir informació d'una manera globalitzada), i el web 2.0 (que millora les possibilitats d'interacció i de treball col·laboratiu a la xarxa)— que els han fet modificar molt la manera de treballar dels inicis fins ara.

A continuació repassarem com han influït les TIC en diferents aspectes de l'assessorament lingüístic i els comentarem més en detall: en les correccions i traduccions, en les altres tasques d'assessorament, en la documentació lingüística, en el treball en equip i en la relació amb els usuaris.

4.2.1. Les TIC i les correccions i traduccions

En primer lloc, cal parlar dels *tractaments de textos* i el que han aportat per a la millora del treball en les correccions i traduccions. D'entrada, han propiciat l'ús dels verificadors ortogràfics, que han estat una eina de millora de la qualitat dels textos, tant per a l'autor del text com per a l'assessor.

Una altra millora que han ofert els tractaments de textos és la possibilitat de fer les correccions amb marques de revisió, que són les grans responsables de la desaparició de les correccions sobre paper. L'usuari, que n'ha de conèixer el funcionament, pot continuar aprenent o validant el que se li corregeix.

D'altra banda, les possibilitats que tenen els tractaments per a l'autoedició dels textos permeten que, sense gaires esforços suplementaris, els textos tinguin una qualitat tipogràfica final destacable (amb l'ús de la cursiva, les versaletes, l'apòstrof tipogràfic, les cometes baixes o els guions llargs, per exemple).

Igualment, han permès l'optimització de les cerques i les substitucions, cosa que pot arribar a aconseguir semiautomatitzar determinades rutines de la correcció (n'és un bon exemple l'assistent a la correcció ESLUB, <http://www.ub.edu/sl/eslub>, del qual parlarem més endavant) o fer, fins i tot, una proposta de traducció inicial.

En segon lloc, es poden esmentar els *traductors automàtics*, que han permès obtenir traduccions entre llengües semblants (com són el castellà i el català) en un temps molt inferior que el de la traducció tradicional. Per això ha calgut que els assessors s'acostumessin a treballar d'una manera diferent (mitjançant la preedició i la postedició del text) i ha calgut plantejar-se si aquest recurs s'obria a la resta d'usuaris no professionals, per la qual cosa sovint ha calgut idear instruccions explicatives (com ara la que es pot consultar a <http://www.ub.edu/sl/traductor/instruccions.htm>) perquè els usuaris sàpiguen que la traducció de màquina és només un esborrany que cal revisar a fons.

En tercer lloc, es poden esmentar els *traductors assistits*, que permeten al traductor reutilitzar les frases traduïdes anteriorment (totalment o parcialment) i que estan desades a les memòries de traducció (que són textos paral·lelitzats). No cal dir que, com més semblants són els textos que es tradueixen, tant pel que fa a la temàtica com a l'estructura, millor. Aquests programes permeten millorar el rendiment de les traduccions o de les correccions de textos recurrents i fan plantejar-se la millora de la gestió de les memòries (el format per a l'estandardització, el reaprofitament per a altres programes, la cooperació a l'hora de compartir les memòries de traducció entre organismes, etc.).

D'altra banda, l'assessor lingüístic, en la mesura que les TIC van desenvolupant-se en programes i llenguatges diversos, ha de ser capaç de corregir o traduir textos cada vegada en més formats: fulls de càlcul, bases de dades, textos confegits en LaTeX (llenguatge per compondre textos científicotècnics), pàgines web en HTML o XML, gestors de continguts, localització de programes informàtics, etc.

Igualment, les TIC han estat una eina inestimable a l'hora de millorar la gestió de les correccions i traduccions: actualment hi ha eines que permeten fer recomptes de paraules (o caràcters o línies, segons interressi), programes per gestionar projectes, per fabricar pressupostos, per controlar la qualitat dels textos, bases de dades per gestionar les feines, etc.

4.2.2. Les TIC i les altres tasques d'assessorament

En primer lloc, i pel que fa al treball terminològic, cal remarcar que els gestors de terminologia, sovint fets a mida de les necessitats de l'organisme, han permès fer un treball de redacció més controlat, més homogeni i més reutilitzable.

Igualment, l'existència de bases de dades terminològiques, com pot ser la UBTerm (<http://www.ub.edu/sl/ubterm>), permet explotar les dades de manera actualitzada i organitzada segons les necessitats dels usuaris.

Finalment, cal esmentar que l'existència de multicercadors, com ara el Multicercador terminològic (<http://www.ub.edu/sl/multicercadors>) i els gestors d'enllaços, com per exemple l'Enllaça! (<http://www.ub.edu/sl/enllaca>) ajuden a organitzar i recuperar part de la informació que es pot trobar a Internet.

En segon lloc, pel que fa a la tasca de resoldre consultes en línia o a la de presentar criteris lingüístics i d'estil, el principal avantatge que han reportat les TIC amb els gestors de continguts és la possibilitat de donar les informacions actualitzades en línia i amb bones possibilitats de cerca i de comunicació entre el servei lingüístic i l'usuari.

En tercer lloc, i pel que fa a la tasca del disseny de documents, les TIC han permès la creació de plantilles i de generadors de documents que ajuden els usuaris a obtenir documents estandarditzats d'una manera ràpida i eficaç.

4.2.3. Les TIC i la documentació lingüística

Per a la documentació lingüística necessària per desenvolupar les tasques d'assessorament lingüístic, en pocs anys s'ha passat de l'ús de les obres de referència en format de llibre a una veritable estació de treball des de l'ordinador.

Inicialment foren els CD-ROM, però de seguida, amb l'existència d'Internet, els diccionaris, enciclopèdies, gramàtiques, llibres d'estil i bases de dades terminològiques en línia, els cercadors i multicercadors, les llistes de distribució entre professionals i la mateixa Internet com a corpus han fet variar radicalment el lloc de treball de l'assessor lingüístic.

En aquest sentit no és estrany que a l'article de Sáez (2008) "La vida antes de Internet", publicat a *La Vanguardia*, el segon testimoni de com Internet ha fet canviar una professió sigui una traductora.

4.2.4. Les TIC per al treball en equip

Hi ha determinades aplicacions com ara el correu electrònic, els programes de missatgeria, les xarxes informàtiques, els blogs, el sistema wiki, les aplicacions de videoconferència, etc., que permeten el treball en equip entre tècnics d'un mateix servei lingüístic, amb els col·laboradors

externs o amb tècnics d'altres serveis lingüístics. Així, a l'hora de resoldre dubtes, elaborar nous criteris, sistematitzar processos, homogeneïtzar solucions, etc., aquestes eines aporten un valor afegit que ho fa més abastable. Igualment, la tecnologia permet també que el lloc físic sigui secundari i obre les portes clarament al teletreball.

4.2.5. Les TIC i la relació amb els usuaris

Amb l'aparició de les TIC, com ja hem vist, la feina d'assessorament ha canviat molt, però també ha hagut de canviar l'usuari, el client, la persona assessorada.

Amb aquestes noves tecnologies, el client esdevé més actiu: se li demana que interpreti i gestioni les marques de revisió, que utilitzi el verificador ortogràfic, que faci peticions mitjançant formularis, que sigui capaç d'utilitzar un traductor automàtic, etc.

Les TIC també procuren que l'usuari pugui ser més autònom: se li ofereixen recursos de consulta, recursos de millora de la qualitat dels seus textos, possibilitat de gestionar-se traduccions automàtiques, etc.

Finalment, també propicien un usuari ben informat: se li dona molta informació a través de les pàgines web, s'estableix fàcilment connexió mitjançant el correu electrònic, té a l'abast intranets amb informacions ben organitzades, etc.

4.3. *El multilingüisme*

Hi ha un altre fenomen rellevant que ha marcat d'una manera generalitzada el desenvolupament de l'assessorament lingüístic en l'àmbit universitari. Si bé els serveis lingüístics es van iniciar com a serveis de normalització lingüística de la llengua catalana, i malgrat que aquesta feina de normalització és lluny d'estar acabada, hi ha hagut un seguit de factors (la globalització, la mobilitat d'estudiants i professors, la creació de l'espai europeu d'educació superior, la generalització de les TIC, el fet que l'anglès sigui llengua franca de la recerca, etc.) que han menat els serveis lingüístics a haver de treballar amb més llengües.

No tots els serveis lingüístics han esdevingut multilingües a la vegada. Si el servei lingüístic de la UPC ho és des de principi dels anys noranta, el de la UB (malgrat que l'any 2000 s'elabora un informe intern per esdevenir multilingüe), no ho serà fins al 2004 (en què se li canvia el

nom) i el 2006 (en què s'incorporen *de facto* les altres llengües de treball).⁷

Altres serveis han engegat processos semblants i no dubtem que els que encara no han tingut aquesta evolució (la majoria dels del País Valencià, per exemple), de mica en mica aniran integrant noves llengües de treball.

4.4. *El perfil del professional*

Un altre aspecte destacable és que durant aquests anys el perfil del professional de l'assessorament lingüístic en un servei lingüístic universitari ha evolucionat. Actualment, un bon assessor ha de tenir: coneixements excel·lents de la llengua materna, coneixements superiors d'altres llengües de treball, destresa informàtica i coneixements aprofundits de programes informàtics, capacitat de gestió i capacitat de treballar en equip. Per tant, ha de ser un professional disposat a una formació continuada que es perllongui al llarg de tota la seva vida laboral.

5. Els Serveis Lingüístics de la UB (del 2004 fins a l'actualitat)

L'any 2004, a partir del nou Estatut de la UB del 2003, el Servei de Llengua Catalana passa a denominar-se *Serveis Lingüístics*. Aquest canvi de nom respon al fet que se li atorguen noves funcions multilingües, sobretot en assessorament lingüístic i centres d'autoaprenentatge.

Aquest canvi també comporta una reorganització en tres unitats de treball, que acostumen a ser les habituals d'un servei lingüístic universitari (Assessorament Lingüístic i Terminologia, Dinamització i Sociolingüística, i Formació i Documentació) i en cinc punts d'atenció als usuaris (oficines descentralitzades, també per a l'assessorament lingüístic, per pal·liar la dispersió física i el volum en nombre d'usuaris que té la UB).

⁷ L'Estatut de la Universitat de Barcelona aprovat el 21 de maig de 2003 recull, en l'article 6.5: "La Universitat de Barcelona està oberta a la resta de llengües i cultures, i, a través del seu servei lingüístic, ha de promoure la formació i l'assessorament multilingües per a les activitats acadèmiques de la comunitat universitària".

5.1. *Assessorament Lingüístic i Terminologia (ALT)*

Amb aquesta reorganització dels Serveis Lingüístics, les unitats que fins aquell moment havien treballat en les diferents tasques d'assessorament lingüístic (la de llenguatge administratiu, la de llenguatge científicotècnic i la de terminologia) estan sota un mateix paraigua, cosa que facilita l'homogeneïtzació de les tasques, les funcions i els processos i la coordinació entre els diferents tècnics.

5.1.1. Funcions

Les tasques actuals encomanades a la unitat d'ALT no difereixen excessivament de les pensades inicialment per al Servei de Llengua Catalana i que us hem presentat a l'inici d'aquesta comunicació.

Si consulteu la pàgina web de la unitat (<http://www.ub.edu/sl/alt>), veureu que les funcions que se li atribueixen són les següents:

- Correccions i traduccions.
- Elaboració de diccionaris i vocabularis terminològics.
- Resolució de consultes lingüístiques i terminològiques.
- Disseny de documents.
- Normalització de les denominacions.
- Establiment de criteris.

A més, es continua col·laborant amb la unitat de Formació a l'hora de fer cursos específics per al personal d'administració i serveis.

D'aquestes diferents tasques, la que més ha variat en termes d'organització i d'oferta és la de correccions i traduccions.

En primer lloc, cal esmentar que des del 2006 s'han incorporat tècnics d'anglès, alguns d'ells provinents de l'antic Servei d'Assessorament Lingüístic de l'Escola d'Idiomes Moderns de la UB, que ja feia molts anys que assessoraven el professorat i els investigadors a l'hora de publicar els seus articles de recerca. També es va incorporar una persona per al castellà i es va reforçar el nombre de tècnics de català.

Les llengües en què s'ofereixen correccions són el català, el castellà i l'anglès. Pel que fa a les traduccions, el nombre de llengües de treball augmenta (català, castellà, anglès, francès, alemany i italià), però el català o el castellà sempre hi han de ser presents, com a llengua d'origen o com a llengua de destinació. Sovint també cal cobrir traduccions

que impliquin les altres llengües oficials de l'Estat (gallec, basc, occità), a vegades altres llengües de la Unió Europea i, cada vegada més, altres llengües parlades en països amb els quals la UB té alguna relació (rus o xinès, per exemple).

En aquests moments la unitat d'ALT està molt centrada en les feines institucionals (correccions de català i traduccions a l'anglès i al castellà), lligades a l'espai europeu d'educació superior o al web de la UB, que sovint demanen una col·laboració estreta amb alguna altra unitat transversal de la UB (Comunicació, Gestió Acadèmica, etc.). També continua havent-hi un volum de feina molt gran en els textos de recerca (correccions d'anglès o traduccions a l'anglès).

5.1.2. Recursos lingüístics⁸

Actualment, la unitat d'ALT disposa d'una pàgina web de recursos lingüístics (<http://www.ub.edu/sl/rl>) en la qual es recullen aplicacions i eines que s'han confeccionat al llarg dels darrers anys amb la voluntat que els usuaris siguin cada vegada més autònoms i aptes per redactar amb qualitat els seus textos universitaris.

Els recursos lingüístics que es poden trobar en aquesta pàgina són els següents:

– CUB (<http://www.ub.edu/criteris-cub>). El CUB (*Criteris de la Universitat de Barcelona*), com ja s'ha comentat, és un gestor de continguts que inclou les actualitzacions de la *Col·lecció Lingüística* i del DAU (*Documents administratius universitaris*). A banda, inclou molts altres criteris redactats (diferents models de documents, dubtes lingüístics, etc.) i enllaça amb els diferents documents de l'Argumenta (<http://www.ub.edu/sl/argumenta>). Conté, a més, una base de dades que recull abreviacions d'ús universitari. És una aplicació que s'actualitza constantment quant a continguts i que, en aquests moments, també s'està actualitzant en aspectes tècnics (millores en la usabilitat i l'accessibilitat, en el cercador, etc.).

⁸ No cal dir que els altres serveis lingüístics universitaris també han elaborat moltíssims recursos. Com que no podem fer-ne una relació exhaustiva, us recomanem que visiteu el portal Llengua.info (<http://www.llengua.info>) de la Xarxa Vives d'Universitats.

– DAU 2000 (<http://www.ub.edu/sl/DAU>). Aquesta aplicació és un generador de documents administratius universitaris estandarditzats i és molt útil per a l'aprenentatge dels diferents models. És l'única aplicació que, per la naturalesa dels seus resultats, està limitada a un ús intern de la UB.

– ESLUB (<http://www.ub.edu/sl/eslub>). L'ESLUB és un assistent per a la revisió lingüística de textos en català. No és un corrector automàtic, sinó que és una aplicació integrada al Word per localitzar i esmenar determinats errors habituals o per aplicar algunes tries lèxiques, morfològiques i sintàctiques d'acord amb els criteris lingüístics de la UB. En aquests moments funciona per al Word i esperem que aviat el podrem tenir disponible per a l'OpenOffice.

– Traductor automatitzat (<http://www.ub.edu/sl/traductor>). Aquesta pàgina és una personalització per a la UB de la interfície del traductor Internostrum, de la Universitat d'Alacant, que tradueix del castellà al català i a la inversa. Hi ha incorporades, també, unes instruccions perquè els usuaris sàpiguin resoldre la postedició de la traducció de màquina.

– Diccionari personalitzat (<http://www.ub.edu/sl/diccionari>). El diccionari personalitzat s'ha pensat com a solució integrada en els entorns ofimàtics perquè els usuaris puguin verificar l'ortografia dels seus textos amb autonomia, garantia i estalvi de temps. En aquests moments complementa el diccionari del Word (s'hi ha inclòs tota la terminologia publicada a la UB, els diccionaris personalitzats dels assessors i el *Vocabulari penal i penitenciari*, del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya). Ben aviat hi haurà disponible la versió per a l'OpenOffice. També està previst ampliar-lo amb més entrades i fer-lo útil per a altres plataformes.

– Sens Dubte (<http://www.ub.edu/sl/sensdubte>). Aquest gestor de consultes permet una gestió integrada i en línia de la consulta lingüística o terminològica de l'usuari i el reaprofitament posterior. És també el punt de partida per a nous criteris del CUB, quan la consulta de l'usuari així ho requereix. A més, permet la subscripció mitjançant l'RSS.

– Multicercadors (<http://www.ub.edu/sl/multicercadors>). El multicercador lingüístic i el multicercador terminològic són fets amb tecnologia Google. L'objectiu d'aquests multicercadors és que, mitjançant la indexació de les fonts que es creguin necessàries, es pugui localitzar informació que, d'altra manera, es perdria enmig del soroll

d'Internet. Acotant l'univers de les fonts indexades, s'aconsegueix que el resultat de les cerques sigui molt més òptim. Periòdicament, a més, s'indexen noves fonts. Per a un futur proper està previst de fer multicercadors terminològics temàtics amb vista a afinar encara més les cerques.

- Llista de recursos del termBlaster (<http://www.ub.edu/sl/termblaster>). És un programa lliure que permet fer cerques en un seguit de recursos d'Internet seleccionats. Els SL han elaborat una llista de recursos en català, castellà i anglès (diccionaris, enciclopèdies, criteris, etc.) que s'integra al programa i permet localitzar la informació de manera molt ràpida. Aquesta llista s'actualitza periòdicament.

- UBTerm (<http://www.ub.edu/sl/ubterm>). La UBTerm és la base de dades terminològica de la Universitat de Barcelona. Conté els termes dels vocabularis i diccionaris, ja publicats, elaborats per membres de la comunitat universitària i coordinats des dels Serveis Lingüístics. En aquests moments està pendent d'una actualització de la plataforma, que esperem poder dur a terme ben aviat.

- Diccionaris i vocabularis (<http://www.ub.edu/sl/vocabularis>). Des del catàleg de publicacions dels SL, es poden veure les diferents col·leccions de diccionaris i vocabularis publicades durant aquests vint anys d'història. Actualment, seguint el camí que s'ha iniciat amb la col·lecció *Diccionaris Electrònics*, la publicació de la majoria d'obres terminològiques que s'elaboraran està prevista que es faci per via electrònica.

- Enllaça! (<http://www.ub.edu/sl/enllaca>). Aquest gestor d'enllaços és una eina complementària, per poder fer reculls d'enllaços útils per a algun efecte. Per exemple, és molt útil per a la pàgina web de la CILAJ (<http://www.ub.edu/sl/cilaj>), atès que a partir de l'Enllaça! es poden oferir un seguit d'enllaços de temes jurídics i administratius.

6. Reptes de futur

Des de la unitat d'Assessorament Lingüístic i Terminologia dels Serveis Lingüístics de la UB, hi ha un seguit de reptes de futur en els quals volem treballar per continuar la tasca duta a terme durant aquests vint anys:

– En primer lloc, col·laborar en el pla de llengües i en els criteris de traducció multilingüe que la Comissió de Política Lingüística de la UB ha de dur a terme.

– Continuar la feina d'imbricació amb els serveis transversals i els centres de la UB en matèria d'assessorament lingüístic, per poder respondre cada vegada millor a les necessitats de la nostra institució.

– Aprofundir en el treball de cooperació interuniversitària (qualitat, traducció, criteris multilingües comuns, productes terminològics, etc.) per optimitzar esforços i obtenir resultats i solucions millors.

– Plantejar-se sinergies amb l'empresa, ja sigui des del punt de vista de les tecnologies com dels recursos humans.

– Continuar l'elaboració dels recursos lingüístics de suport i millorar els existents.

No cal dir que per dur a terme tant els reptes actuals com els de futur, el que cal també és garantir la presència dels recursos humans necessaris i suficients, cosa que no sempre és fàcil d'aconseguir. En aquest sentit, cal remarcar una i una altra vegada que tot el que s'ha fet (i, per tant, tot el que està per fer) no hauria estat possible sense el més important: les persones.

Referències bibliogràfiques

- AMBLÀS, Sílvia, Marta ESTELLA (2008): "L'elaboració d'un pla de llengües a partir d'un procés participatiu: l'experiència de la UAB", *Llengua i Ús* (Barcelona) 42, pàg. 23-31.
- BERENGUERAS, Joan Ramon *et al.* (2008): "Del Servei de Llengua Catalana als Serveis Llingüístics: vint anys (o trenta) de serveis lingüístics a la Universitat de Barcelona", *Enxarxa't* (Barcelona) 12, pàg. 5-6. [versió electrònica]: <<http://www.ub.edu/enxarxa/article.php?id=1201>> [Consulta: 12 novembre 2008].
- BLAS, Marta de *et al.* (2007): "Projecte RESTAD. Recursos de suport a la traducció automatitzada aplicats a la docència", *Llengua i Ús* (Barcelona) 38, pàg. 41-46.
- BONET, Gemma, Mireia CALM (2007): "Tecnologia, universitats i llengua: recursos lingüístics tecnològics, en català, desenvolupats per les universitats", *Llengua i Ús* (Barcelona) 38, pàg. 15-22.
- CABRÉ, M. Teresa (1989): *Els serveis lingüístics*. Barcelona: Servei de Llengua Catalana de la Universitat de Barcelona.
- (1990): "Influència de l'organització dels serveis lingüístics canadencs a Catalunya", *Revista de Llengua i Dret* (Barcelona) 14, pàg. 277-289.
- (1990): "Serveis lingüístics i normalització", *Revista de Llengua i Dret* (Barcelona) 14, pàg. 277-289.
- DUARTE, Carles (2002): "El llenguatge administratiu i jurídic: la necessitat d'un nou pas endavant", *Revista de Llengua i Dret* (Barcelona) 38, pàg. 13-17.
- GABINET LINGÜÍSTIC (1998): *Actes de la IX Trobada de Serveis Lingüístics Universitaris. Recursos informàtics aplicats als serveis lingüístics: assessorament, formació i dinamització*, Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.

- GRILEY, Ivonne (1995): "Llengua catalana i informàtica: una actualització", *Revista de Llengua i Dret* (Barcelona) 24, pàg. 201-221.
- "La dinamització de l'assessorament lingüístic" (1995): *Llengua i Ús* (Barcelona) 3, pàg. 37-44.
- MARÍ, Isidor (1984): "L'elaboració coordinada del llenguatge administratiu català", *Revista de Llengua i Dret* (Barcelona) 3, pàg. 125-131.
- MARTÍ, Pere (1996): "Situació actual del llenguatge administratiu en llengua catalana", *Revista de Llengua i Dret* (Barcelona) 25, pàg. 7-30.
- MIR, Anna (2003): "Correctors, assessors, lingüistes: reflexió sobre el procés de revisió de textos escrits" *Llengua & Literatura* (Barcelona) 14, pàg. 211-240.
- "Nomenats els membres de la Comissió Assessora de Llenguatge Administratiu" (1986), *Llengua i Administració* (Barcelona) 25, pàg. 3.
- "Parlant amb... El Servei de Llengua Catalana de la Universitat de Barcelona" (1988), *Llengua i Administració* (Barcelona) 31, pàg. 7-8.
- PIQUÉ, Ramon (2005): "La importància de les memòries de traducció en els processos traductius automatitzats", *Llengua i Ús* (Barcelona) 32, pàg. 21-26.
- PONS RÀFOLS, Josep M. (1996): "Linguistic Policy at the University of Barcelona", *Revista de Llengua i Dret* (Barcelona) 25, pàg. 101-118.
- (2000): "Universitats, els reptes lingüístics davant els canvis. El multilingüisme universitari des d'una perspectiva catalanòfona", *Les universitats davant els reptes del multilingüisme. Actes de*

l'XI Trobada de serveis lingüístics universitaris. València: Universitat de València, pàg. 61-79.

SÁEZ, Cristina (2008), "La vida antes de Internet", "ES" [en línia], 15 de novembre de 2008, pàg. 18-22, <[http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/2008/11/15/pagina-18/75254417/pdf.html?search=La vida antes de Internet](http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/2008/11/15/pagina-18/75254417/pdf.html?search=La%20vida%20antes%20de%20Internet)> [Consulta: 20 novembre 2008].

SERVEI DE LLENGUA CATALANA (1989): *MOT.doc* (Barcelona) 0.

——— (2000), "Projecte per a un servei multilingüe a la Universitat de Barcelona", Servei de Llengua Catalana, Barcelona [Document de treball inèdit].

SERVEI DE NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA (2000), *Actes de l'XI Trobada de serveis lingüístics universitaris: Les universitats davant els reptes del multilingüisme*. València: Universitat de València.

SERVITJE, Albert (1998): "Assessorament lingüístic i noves tecnologies a les universitats", *Llengua i Ús* (Barcelona) 11, pàg. 35-36.

UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA (2008): *Pla de llengües de la UAB. Una aposta estratègica pel multilingüisme* [en línia]. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, <http://www.uab.es/xifres_documents07/tot/idiomes/docs_pdf_07-08/Pla_Lleng_UAB.pdf> [Consulta: 13 novembre 2008].

UNIVERSITAT DE BARCELONA (1985): *Estatuts*. Barcelona: Publicacions Universitat de Barcelona, pàg. 3.

——— (1989): *Pla de normalització lingüística de la Universitat de Barcelona*. [Document fotocopiat].

——— (1990): *Pla de dinamització lingüística* [en línia]. <www.ub.edu/xdl/pladin.htm>. [Consulta: 12 novembre 2008].

——— (1991): *Els usos lingüístics a la Universitat de Barcelona*, Barcelona: Publicacions Universitat de Barcelona.

-
- (1996): *Els usos lingüístics a la Universitat de Barcelona* [en línia]. Barcelona: Publicacions Universitat de Barcelona <www.ub.edu/cpl/usos.htm> [Consulta: 12 novembre 2008].
- (1997): *Estatuts de la Universitat de Barcelona*. Barcelona: Publicacions Universitat de Barcelona, pàg. 10.
- (2001): *Memòria de política lingüística (1994-2001)*. Barcelona: Universitat de Barcelona. Vicerektorat de Relacions Institucionals i Política Lingüística. Servei de Llengua Catalana.
- (2003): *Estatut*. Barcelona: Publicacions Universitat de Barcelona, pàg. 8-9.
- UNIVERSITAT POMPEU FABRA (2008): *Pla d'acció pel multilingüisme a la Universitat Pompeu Fabra* [en línia]. <http://www.upf.edu/llengues/_pdf/pam-ca.pdf> [Consulta: 13 novembre 2008].
- XIRINACHS, Marta (1986): “La Comissió Assessora de Llenguatge Administratiu”, *Revista de Llengua i Dret* (Barcelona) 7, pàg. 209-212.

L'assessorament lingüístic a la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals

Oriol Camps
(Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals)

0. Assessorament

Des de la seva creació, l'any 83, ara fa vint-i-cinc anys, els mitjans de comunicació públics dependents de la Generalitat, a través primer de la CCRTV i, a partir de la Llei 11/2007, d'11 d'octubre, de la CCMA, és a dir, TV3 i Catalunya Ràdio, amb tots els seus canals, més els webs que s'hi ha anat afegint, s'han dotat de serveis lingüístics. La missió d'aquests serveis és doble: ajudar cada professional a fer millor ús de la llengua, i dotar el mitjà d'un estil propi. Lògicament, l'estil del mitjà és més fàcil d'aconseguir en el gènere informatiu, on l'existència d'un text escrit que es llegeix per antena possibilita la correcció i per tant la unificació de l'estil. El punt de partida del plantejament és el mateix que en qualsevol empresa que es dediqui a la difusió de productes basats en suport escrit amb contingut lingüístic (editorials, diaris, etc.): s'ha de controlar la forma lingüística amb què es difonen els continguts, per raons de correcció, credibilitat, etc. Aquest control de la part lingüística del producte, en els mitjans escrits, l'exerceixen els correctors. La correcció s'aplica a textos, directament al producte que s'ha de difondre. Però als mitjans audiovisuals parlem d'*assessorament* perquè, encara que una de les feines que es fan —i de fet la que ocupa més temps— és la correcció de textos escrits que s'han de llegir per antena, l'objecte principal són les persones que els escriuen, les que els llegeixen i les que parlen per antena, tant si es basen en guions com si improvisen. Les persones, amb la seva fonètica pròpia, la seva capacitat d'interpretar la puntuació, d'entonar les frases, etc.; amb el seu llenguatge personal. Un text ben escrit i mal llegit no comunica prou bé; ni tampoc un discurs espontani mal estructurat. Per tant, cal assessorar les persones sobre

aspectes de fonètica, pronúncia de determinades paraules, entonació, tria lèxica, fraseologia, sintaxi... perquè el llenguatge del locutor no és solament seu, és també del mitjà. La manera com diem les coses té molt a veure amb com som, com volem que ens vegin els altres, etc. Les persones s'identifiquen amb el seu llenguatge, amb la seva manera de parlar, i hem d'assessorar la persona perquè sigui ella qui incorpori, qui faci seu, el llenguatge correcte i adequat al mitjà on està parlant. Podem dir que l'assessorament lingüístic és més una negociació que una imposició de solucions. Necessitem negociar amb la gent perquè parli millor. L'assessorament també té per objecte el mitjà en si —això que dèiem d'aconseguir un estil propi—, i també la Corporació com a tal, on s'ha de parlar de qüestions lingüístiques una mica més de fons, la tria lèxica, la publicitat, etc. I també la selecció de personal.

1. Equips humans

Actualment a les empreses de la CCMA hi ha una quarantena de lingüistes, repartits en diversos equips:

1.1. *TV3*

El Departament d'Assessorament Lingüístic inclou els equips d'Informatius, Interna, Aliena, Seguiment, Dramàtics i Comercial, compartit amb Catalunya Ràdio. Així, els equips s'especialitzen en diversos registres de llenguatge, que depenen de la situació de comunicació o del procés de producció de cada programa.

1.2. *Catalunya Ràdio*

Hi ha una sola Unitat d'Assessorament Lingüístic, que treballa en qualsevol dels registres del llenguatge radiofònic.

1.3. *Interactiva*

És l'empresa que es dedica a la confecció de portals d'Internet. Hi ha un equip reduït de lingüistes en plantilla i uns quants que treballen des de casa seva. Amb els webs, la Corporació incorpora un volum

important de llenguatge escrit, que fins fa poc tan sols s'utilitzava en els fragments escrits inclosos dins els programes de televisió: gràfics estadístics, *chyrons*, subtítols de pel·lícules, etc. Amb tot, és un llenguatge escrit que manté una gran proximitat amb el llenguatge oral.

2. Activitats

Les activitats que fan els lingüistes de la CCMA són variades:

2.1. *Resposta a consultes*

Resposta a consultes personals, per telèfon, per e-mail o a través dels xats interns dels programes de redacció. Aquestes consultes, sempre amb un punt d'urgència, poden ser molt senzilles de respondre o requerir fins i tot una certa recerca pels diccionaris, per les gramàtiques o per Internet. El resultat d'aquesta recerca es pot incorporar al conjunt de criteris de correcció que es recullen a l'*ésAdir*.

2.2. *Correcció*

Correcció de textos que s'han de llegir o dir. Correcció especialitzada, que té en compte no solament la gramàtica i els diccionaris generals, sinó també les característiques dels programes als quals van destinats els textos. La característica principal d'aquests textos, a la ràdio i a la televisió, és el seu caràcter de llengua oral. Els criteris de correcció estan recollits a l'*ésAdir*.

Per a alguns programes encara es fa correcció sobre paper. S'hi veuen les correccions, i això té un valor pedagògic; però poden entrebancar la lectura, sobretot si són nombroses. Però l'activitat de correcció es fa sobretot amb ordinador. Actualment s'utilitzen les plataformes iNews (TV3) i Dalet (CR), MSWord i DeliverTy, segons el programa de què es tracti. El text queda clar i llegidor, però no s'hi veuen les correccions, i per tant es perd aquest efecte pedagògic. Darrerament s'ha incorporat un sistema que permet veure les correccions abans d'incorporar-les al text, només per als guions escrits amb MSWord.

2.3. *Enregistrament*

Assistència a l'enregistrament de programes i sèries de televisió, per aconsellar els que hi intervenen sobre la pronúncia, l'entonació, etc. És una feina complicada perquè no solament es dialoga amb qui posa la veu, sinó també amb el director escènic, els regidors, etc.

2.4. *Seguiment d'antena*

El seguiment d'antena consisteix a escoltar sistemàticament els programes de ràdio i televisió, i elaborar informes a les veus i, si cal, comentar-los als professionals.

2.5. *Activitat docent*

Els serveis lingüístics mantenen una activitat docent relacionada amb la llengua en general i amb diversos aspectes específics d'intersecció entre el català i altres llengües amb les activitats periodístiques i de comunicació, mitjançant notes i e-mails a cadascú, acompanyant els informes de seguiment, presencialment o a través del web intern *ésAdirFormació*. Aprofitant el grafisme de l'*ésAdir* i el mateix programari, hem anat desenvolupant un seguit d'exercicis, basats sobretot en els textos periodístics que hem de corregir, i hi hem afegit enllaços als principals webs que ofereixen formació en català, per tal de facilitar als professionals la possibilitat de millorar interactivament els seus coneixements de llengua i la seva habilitat de redacció. Des de fa més de deu anys, a Catalunya Ràdio tenim tot el material d'un Centre d'Autoaprenentatge i un dels nostres lingüistes es dedica a gestionar-lo i guiar els que el volen utilitzar, sigui per iniciativa pròpia, sigui per recomanació de la Unitat d'Assessorament Lingüístic. Estem parlant d'estendre aquest servei a TV3, d'acord amb Formació Corporativa.

2.6. *CLAP*

En col·laboració amb la UAB, aquesta temporada passada la CCRTV va organitzar el Curs de Locució Aplicada a la Publicitat, que va tenir molt d'èxit d'inscripció i ha servit per posar al mercat publicitari 34 persones formades per a l'enregistrament de publicitat. Aprovats, que vol

dir que han passat exàmens i estan en condicions de sonoritzar anuncis. Aquesta temporada n'hi ha una segona edició en marxa.

2.7. *Elaboració de criteris*

Per donar coherència a la feina d'assessorament, de correcció i de docència es recullen i s'homologuen les solucions donades a diversos problemes: acceptació o no de determinades paraules o expressions, especificant per a quins programes; pronúncia recomanada de noms estrangers, tant de lloc com de persona; convencions de llenguatge de les emissores, etc. Tot això s'ha plasmat històricament en els llibres *El català a TV3. Llibre d'estil*, *Criteris lingüístics sobre traducció i doblatge*, pel que fa a TV3; i a Catalunya Ràdio amb les *Orientacions lingüístiques*, una edició interna que es va anar reelaborant durant anys. A partir del 2003 ens vam posar a treballar en la refosa de tots aquests materials i altres que teníem recollits als ordinadors de cada servei, per elaborar l'actual web lingüístic de la CCMA, l'*ésAdir* (<http://esadir.cat>).

Tots els lingüistes col·laboren en aquestes activitats, però no tothom fa de tot; hi ha una certa especialització.

2.8. *Selecció de personal*

Els serveis lingüístics col·laboren en la selecció de personal elaborant i corregint les proves escrites, d'improvisació i de dicció que s'utilitzen en les convocatòries públiques per cobrir places, o revisant programes pilot i càstings.

En resum, doncs, es col·labora en la selecció dels professionals, es revisen textos, es fa assessorament previ i seguiment posterior de les emissions, i formació dels professionals que intervenen en els programes, i, en el cas del CLAP, de veus per a la publicitat.

3. Eines

Quines eines fem servir?

3.1. *ésAdir*

L'*ésAdir* recull indicacions sobre aspectes gramaticals, lèxic (en aquest moment hi ha 3.176 entrades on les paraules s'accepten i classifiquen segons els programes en què es poden fer servir: "ús general", a tots els programes; "ús restringit", només en programes informals o que reproduïxin l'ús col·loquial; també hi ha paraules qualificades d'inadmissibles, d'acord amb el diccionari, i altres que es recomana no utilitzar per raons d'estil; s'avisava sobre l'ús correcte o incorrecte de determinades paraules segons el significat i el context, etc.) (vegeu-ne la descripció a 4.1.4. Lèxic); topònims (tots els municipis dels territoris de parla catalana, tots els municipis del País Basc, una àmplia selecció de topònims del món, tots els Estats del món, etc.); noms propis de persones i entitats classificats segons les necessitats de les redaccions: Internacional, Política, Societat, Cultura, Economia, Esports, Música; convencions gràfiques i de llenguatge, i indicacions sobre traducció i doblatge.

Ofereix també la llista completa de les pel·lícules doblades al català emeses per TV3, i les doblades pel Servei Català de Doblatge per a l'edició en DVD. I, ben aviat també, gràcies a un acord amb la Secretaria de Política Lingüística, totes les que s'han doblat per a les sales de cinema a iniciativa de la Generalitat, i les que s'han produït amb l'ajut de l'Institut Català de les Indústries Culturals (ICIC). De manera que qualsevol que s'interessi per saber si una pel·lícula té versió catalana ho podrà trobar, sense llacunes, a l'*ésAdir*. Perquè en aquest moment no hi ha cap base de dades que ens ho doni en conjunt.

D'altra banda, l'*ésAdir* és una eina de consens entre els lingüistes. A la portada hi ha un fòrum ("Propostes") al qual només poden accedir els lingüistes de la CCMA (tots) i els traductors homologats que ho han demanat. Cada lingüista hi pot presentar la proposta que li sembli, sobre la conveniència d'acceptar o no paraules noves, o usos de paraules, construccions, noms propis, etc. Tots aquests poden fer els seus comentaris a les propostes, i en determinats casos se'ls pot demanar que votin, si el tema és prou senzill, o està prou madur, o ens

interessa veure quina opinió té el conjunt, o una majoria, dels lingüistes sobre un tema determinat, sense haver-los d'obligar a argumentar-ho. La votació no és vinculant, però serveix perquè al final puguem prendre la decisió amb més facilitat. S'ha de tenir en compte que a l'hora de fixar criteris a l'*ésAdir* hi ha interessos molt diferents: els d'Informatius desitgen un llenguatge oral formal, els d'Aliena estan preocupats per la versemblança dels doblatges, que vol dir, d'alguna manera, més proximitat al col·loquial real, i encara més a les sèries pròpies de dramàtics; a Interna es té més en compte el llenguatge espontani, que sovint vol ser formal, pel tema, però que és més difícil de controlar... Al cap d'un temps de tenir una proposta oberta, es discuteix al consell de l'*ésAdir*, format per un representant de cadascun dels col·lectius de lingüistes esmentats més amunt, més els codirectors, Oriol Camps i Maria Alba Agulló (a partir de l'abril del 2009, Ernest Rusinés), i l'editor, Jordi Solé. Així, el web ajuda a construir el consens entre els equips de lingüistes.

3.2. *Fòrum Versió doblada*

En format de llista de distribució. Hi participen els traductors i els lingüistes homologats per treballar en les produccions que TV3 encarrega a fora. És una eina de cohesió de criteris, en què els traductors comparteixen coneixements, solucions i fonts de recerca de continguts. És una comunitat virtual de treball coordinada amb els lingüistes d'Aliena (TV3).

3.3. *Revisor d'estil (Rv)*

Encara és un projecte, però molt avançat. Es tracta d'un corrector informàtic que aplica els criteris de l'*ésAdir*: que no ens deixa fora les més de mil tres-cents paraules que en aquest moment encara no són al DIEC però que nosaltres fem servir habitualment, i amb la possibilitat d'activar o desactivar allò que us deia de l'ús restringit, és a dir que, quan un faci un informatiu no li acceptarà segons quines paraules, però en canvi, quan un faci un guió sí que les hi acceptarà. I també hi ha la possibilitat d'activar o desactivar les variants geolectals. En principi, el que distribuïrem a tothom serà el català central; però a qui tingui necessitats diferents, perquè és valencià o balear, li podrem activar la

versió corresponent. Però això crea una sèrie de problemes a l'hora de corregir, perquè les formes morfològiques d'altres variants donen per bones paraules dites en català central que no serien correctes. Des del punt de vista tecnològic, el Rv podrà dialogar amb totes les plataformes informàtiques que utilitzem per a la redacció (vegeu 2.2), tant de notícies com de programes o sèries de ficció. En aquest moment està adaptat ja al MSOffice i a punt de començar proves amb el gestor de continguts dels webs.

3.4. *Llibre d'Estil corporatiu*

Els lingüistes col·laborem amb altres professionals de les emissores en la confecció d'un llibre d'estil. L'*ésAdir* es queda com a portal lingüístic de la Corporació, i això vol dir que les qüestions d'ètica professional, o les que tinguin alguna cosa a veure amb la política, etc., les han de resoldre els professionals de la casa, amb la direcció al capdavant, i s'hi han de comprometre. La part lingüística del llibre d'estil queda resolta amb l'*ésAdir*, de manera que no hi ha duplicitats, i es tracta de comprometre més les direccions i els professionals amb la línia lingüística, i després que ells prenguin decisions que a vegades hem hagut de prendre nosaltres en una mena de suplència. Per exemple, si estem a Catalunya, el nord no és el País Basc, perquè el nord és a Perpinyà. Però aquesta decisió no és pròpiament lingüística, és una decisió més de caràcter polític, i l'han de prendre les direccions.

4. Criteris

4.1. *Oralitat*

El punt de partida quan ens plantegem els criteris pels quals es guia l'assessorament lingüístic dels mitjans de comunicació de massa és el caràcter oral de la comunicació. Sense negar la correspondència entre llengua escrita i llengua oral, la idea de base és que la comunicació oral no és simplement llegida. Els guions escrits donen suport a la llengua parlada, però el que es llegeix no és "literatura", en el sentit de llenguatge elaborat desenvolupant les potencialitats de la llengua escrita, o, com diu el diccionari, "activitat que, per mitjà de l'escriptura, es proposa més un fi

estètic que no pas didàctic". Al contrari, els escrits destinats a donar suport a les emissions radiofòniques o televisives estan pensats des de la perspectiva de la llengua oral, intentant seguir les estructures i les característiques de la llengua oral.

En la recerca i l'adopció de les característiques de la llengua oral ens va ajudar molt el llibre de Lluís López del Castillo (1976) i la ponència d'Isidor Marí (1987). A partir d'aquell moment vam deixar de parlar de nivells i vam començar a parlar de registres, sobretot des del punt de vista del grau de formalitat i del procés d'elaboració dels diferents programes. Més endavant hem incorporat també el concepte de *gènere comunicatiu*. Si els registres representen la capacitat de la llengua per adaptar-se a diverses situacions de comunicació, els gèneres comunicatius són situacions de comunicació predefinides, amb diverses característiques conegudes o pressuposades, tant per l'emissor com pel receptor. En un informatiu es pressuposa que el que et diuen són fets reals i actuals, explicats amb el llenguatge que correspon als informatius, el llenguatge periodístic, que té també una tradició pròpia. Al moment que trenques el gènere, per exemple, si comences un informatiu dient "Hi havia una vegada tres senyors que...", això no és un informatiu. També hem hagut d'aprendre, doncs, que existeix el gènere, i que els registres serveixen per adequar-se al gènere.

4.1.1. Fonètica

Però tornem a això del caràcter oral de la comunicació: intuïtivament, el primer aspecte rellevant de la llengua oral és la fonètica. Els trets de fonètica els aporta cada locutor, i això també s'ha de saber. No decidim, els lingüistes, d'una cosa abstracta que se'n diu *llengua*, quins són els trets... sinó que cadascú ve amb la seva manera de parlar i el que s'ha de fer és ajudar-lo a parlar millor. Bé, primer seleccionar-lo bé, i després ajudar els seleccionats a parlar millor. I el que cal és tenir els criteris de referència per validar una veu en les proves de selecció o per corregir-la en el seguiment. En aquest sentit, l'*ésAdir* ha hagut de dedicar molt d'espai al dialecte central, precisament perquè té problemes específics, com ara la neutralització i la reducció vocàlica en els casos de contacte de vocals a l'interior de la paraula, que ha requerit una revisió detallada del vocalisme. Però el català occidental també hi és present, i hem d'agrair l'ajuda del professor Ramon Sistach a l'hora d'establir els criteris i les transcripcions per al català occidental. En tot l'apartat de

fonètica i en totes les paraules del lèxic que s'identifiquen com a catalanes s'hi presenta una doble transcripció fonètica en català oriental i occidental. Això no implica que es descartin altres possibles pronúncies genuïnes que no s'adeqüen exactament al model presentat. En resum, "cadascú s'ha d'adaptar al sistema fonètic del seu estàndard".¹

Sempre des del punt de vista d'aclarir dubtes, s'hi tracta també de l'accentuació, i del consonantisme (http://esadir.cat/criteris/index_html). Dins aquest apartat es recull, per exemple, una llarga llista de paraules acabades en *-r*, extreta del *Diccionari de la rima* de Francesc Ferrer Pastor, per distingir aquelles en què la *-r* final sona d'aquelles en què no sona (les nostres transcripcions corresponen al català central i al nord-occidental; per tant, les *-r* finals del valencià, que sonen totes, no les tenim representades).

4.1.2. Morfologia

També la morfologia queda marcada per la varietat geolectal del locutor. Amb la particularitat que el sistema *industrial* de redacció d'informatius dificulta la *personalització* dels textos, perquè no és segur qui els llegirà. Això fa que en aquest gènere les marques geolectals quedin reduïdes pràcticament a la fonètica. En l'apartat de morfologia (<http://esadir.cat/morfologia>), les indicacions de l'*ésAdir* es redueixen a la formació dels femenins i els plurals i a unes remarques sobre morfologia verbal que responen a problemes coneguts i explicats a les gramàtiques.

¹ <http://esadir.cat/criteris/vocaltonic>: "Les vocals tòniques poden no ser igualment obertes segons el dialecte: la **e** de **perfecte** és tancada en el central i oberta en l'occidental; la **o** de **sol** és oberta en central i tancada en gironí, etc. En tot cas, cadascú s'ha d'adaptar al sistema fonètic del seu estàndard.

Cal observar que l'accent gràfic, quan recau sobre una **e** o una **o**, se sol basar en la pronunciació del català central. Per aquesta raó, la tercera persona del present d'indicatiu del verb **ser** s'escriu **és** (amb **e** tancada) i **fórmula** s'escriu amb accent agut (amb **o** tancada), malgrat que en molts parlars septentrionals es pronuncien amb **e** i **o** obertes. I, al contrari, escrivim **prudència** (amb **e** oberta) mentre que en molts parlars sona amb **e** tancada. No cal dir que totes aquestes pronunciacions no reflectides per l'accent gràfic són també correctes."

Hi ha una ampliació sobre les vocals tòniques del cat. occidental: <http://esadir.cat/criteris/voctonoccid>.

4.1.3. Sintaxi

El caràcter de comunicació oral també afecta la sintaxi de les frases, amb una sèrie de característiques que responen tant a la necessitat de donar un missatge fàcilment intel·ligible com a la incorporació conscient de les estructures habituals de la llengua parlada. En primer lloc, com diuen tots els manuals, cal que les frases siguin curtes, i que incloguin poques subordinades: poques condicionals i encara menys concessives, consecutives, adversatives, etc.; poques causals perquè els periodistes eviten fer “interpretacions”. En canvi, en el llenguatge dels mitjans hi apareix un nombre relativament elevat d’oracions de relatiu que, com que s’adjunten a un nom i no a un verb, no semblen complicar la comunicació amb un excés de matisos. Ara bé, els pronoms relatius presenten problemes d’ús, tant per la sensació de “literari” que fa l’ús del relatiu *qual* com per la pressió de la construcció castellana [preposició + article + *que*], que caracteritza la parla de moltes persones (cultes!) acostumades a llegir en castellà. Aquest és un dels nostres cavalls de batalla. L’apartat de l’*ésAdir* dedicat als pronoms relatius (<http://esadir.cat/sintaxi/pronrel>) és bastant clar i matisat.

D’altra banda, l’observació que la llengua col·loquial prescindeix gairebé sempre de la veu passiva, que és un recurs culte, a favor del que Gabriel Ferrater anomenava “extraposició” dels complements (“...el sistema dels pronoms personals àtons, que fa possible d’“extraposar” gairebé tot terme nominal i de representar-lo per un pronom contigu al verb” (Ferrater 1981: 101-104) ens va portar a preferir aquest recurs, ja des del començament dels nostres mitjans; i no solament això, sinó que vam parlar-ne llargament amb Joan Solà, a qui devem la teorització d’aquest fenomen distingint entre *tematització* i *focalització* i explicitant les condicions en les quals es pot utilitzar aquest recurs. Així, la pàgina de l’*ésAdir* dedicada a l’“ordre neutre i canvis d’ordre de la frase” i les altres que hi estan enllaçades (<http://esadir.cat/sintaxi/ordrefrase>) incorporen aquests conceptes, com també la dedicada a “Veu passiva / veu activa a la ràdio i la televisió” (<http://esadir.cat/sintaxi/passivartv>) i les que hi estan enllaçades. També obeeix a l’observació dels usos orals la recomanació d’utilitzar el passat perifràstic amb preferència al simple. En conjunt, l’apartat de gramàtica del web *ésAdir* en recull els aspectes més necessaris per a la redacció, la correcció i l’assessorament lingüístic en els mitjans audiovisuals.

4.1.4. Lèxic

Però l'estrella de l'*ésAdir* és el lèxic. Perquè el llenguatge dels mitjans sigui adequat es requereix que s'hi utilitzi un lèxic controlat, ni incorrecte ni innecessàriament literari o elevat. L'*ésAdir* no conté totes les entrades del DIEC ni d'altres diccionaris; a l'*ésAdir* no hi posem res que estigui clar al diccionari i que no hagi generat mai dubtes. Quan nosaltres posem una paraula a l'*ésAdir* és perquè en un moment o altre ha generat dubtes, perquè hi ha alguna anotació que s'hi ha de fer, perquè hi ha una accepció o un ús que encara no és al diccionari o perquè en algun sentit se sol usar malament. Sempre hi ha una raó fundada en els mitjans per posar una paraula a l'*ésAdir*.

El contingut de les entrades de l'apartat *Lèxic* (<http://esadir.cat/lexic>) va precedir d'alguna d'aquestes orientacions (entre parèntesis, el nombre de casos inclosos en cada grup al novembre del 2008):

- Ús general: paraules que podem fer servir en les nostres emissions, tant en espais de to formal (informatius, documentals, debats, etc.) com informal (1.981).

- Ús restringit: paraules específiques del llenguatge col·loquial, admeses en espais informals, habituals sobretot en diàlegs o declaracions. (182)

- Ús inadequat: paraules i construccions arcaïtzants o excessivament literàries; desaconsellables (33).

- Ús abusiu: paraules usades de manera gairebé exclusiva i expressions estereotipades, que en general evitarem a favor d'altres formes més específiques o més genuïnes (80).

- Ús correcte / ús incorrecte: paraules que no sempre s'usen en el seu significat precís (215).

- No admissible: paraules que no apareixen al diccionari normatiu i que considerem incorrectes en qualsevol context. Les marquem amb un asterisc (*) (600). Les alternatives a aquestes, també les incorporem al Rv (vegeu 3.3).

A més, a les entrades de lèxic s'hi marca quines han estat admeses primer per l'*ésAdir* i després han estat recollides per la segona edició del DIEC, del 2007 (198), i quines no estan recollides en aquesta edició (1.321).

4.2. Comunicativitat

Un cop hem reconegut el caràcter oral de la comunicació, i per tant hem mirat d'adequar-hi el llenguatge, ens hem de fixar en un altre valor, que és la capacitat d'interessar les persones i atraure la seva atenció cap al contingut que els volem comunicar. Si em permeteu l'invent, la *comunicativitat*.²

La comunicativitat no és independent del tipus de programa. En un programa informatiu es valora la formalitat, la precisió del llenguatge (sense que per això es faci més difícil d'entendre) que es pot aconseguir amb un text llegit... però, precisament en els mitjans de comunicació orals és més comunicatiu el llenguatge espontani (que requereix, és clar, una preparació prèvia pel que fa al tema de què es parla) que no pas el llenguatge llegit (Terribas 2007:39-44.). És més comunicatiu que una persona ens parli del que sap mirant a càmera, o improvisant davant el micròfon, amb el seu propi llenguatge, que no pas que ens reciti el que llegeix al *teleprompter* o en un paper. Per tant, el mateix que introdueix un grau més alt de comunicativitat introdueix també un risc més alt d'incorreccions induïdes per la improvisació. Com que els riscos de la improvisació són alts, no solament en l'expressió lingüística, sinó també pel que fa al temps necessari per comunicar tots els continguts previstos i als continguts en si mateixos, es mantenen dos gèneres comunicatius, l'informatiu llegit, pautat al segon, i l'informatiu d'autor, que es permet més llibertat, no solament en l'expressió sinó també en el temps i en el to, amb entrevistes que l'acosten al gènere *magazín*.

En canvi, en el cas de la ficció la comunicativitat es deriva de la versemblança de la història que s'escenifica, i per tant, de la capacitat dels actors per representar uns diàlegs plens de contingut i dits en un llenguatge semblant al que utilitzaria el personatge representat en una situació com la que es presenta. Llenguatge, doncs, adequat a la narració de què es tracta. Ara bé, la versemblança pot ser històrica o literària. El *Cyrano* es pot dir en vers, perquè correspon a l'estil de l'obra, i l'espectador aguanta que bona part de la pel·lícula sigui en vers: és una

² En la presentació oral vaig dir "comunicabilitat", però després d'una reflexió sobre la forma d'aquesta paraula em sembla preferible dir-ne *comunicativitat*, com ja vaig fer al III Col·loqui Internacional La Lingüística de Pompeu Fabra, al desembre d'aquest mateix any 2008.

versemblança literària; però en una història de gàngsters s'hi ha de sentir el llenguatge dels baixos fons. I això potser no està al *DIEC*, però, què hi farem! Necessitem aquesta proximitat al col·loquial real. I quan fem sèries, ens passa el mateix: necessitem acostar-nos al màxim al llenguatge dels personatges que estem representant, perquè, si no, allò no seria creïble.

Finalment, resulta que la comunicació excel·lent sobre una qüestió important, seriosa, amb contingut polític, filosòfic o científic ens pot arribar en un llenguatge espontani, menys controlat que el llenguatge llegit dels informatius; i, per altra banda, quan hem de representar situacions de ficció necessitem escriure en detall els diàlegs i, sobretot si les històries volen ser realistes i contemporànies, plantejar-nos si és acceptable utilitzar en la comunicació pública els recursos expressius de la conversa de cada dia, i en tot cas, quins. Perquè treballem en el context de la normalització lingüística, que introdueix un punt d'idealisme, de voler presentar una realitat lingüística millor que la que tenim ara, però al mateix temps, hem de parlar dels problemes reals amb un llenguatge creïble. Això crea una tensió per trobar el llenguatge adequat per a cada tipus de programa. Aquestes qüestions, juntament amb els termes nous que ens arriben dia sí dia també en el món de la informació, són les que fan créixer el web *ésAdir*, tant en el camp de la neologia com en el del reconeixement i acceptació o evitació de determinats recursos col·loquials. Aquests recursos col·loquials no es limiten al lèxic, sinó que abasten aspectes de la morfosintaxi; així al final de tots els apartats de gramàtica de l'*ésAdir* s'hi pot trobar un enllaç amb el títol de "Trets col·loquials" (<http://esadir.cat/colloquial>), que recull tots els punts del web en què es descriuen aquests trets.

D'altra banda, pel que fa a l'acceptabilitat d'aquestes formes als nostres mitjans, hem distingit entre usos formals, que es basen en textos escrits prèviament per a programes informatius i similars; usos formals espontanis, que es donen en moments determinats dels programes formals (diàleg entre presentadors, improvisacions); usos col·loquials, que es donen sobretot en programes de ficció, sovint basats en un guió, i usos col·loquials marcadament informals (recursos restringits a contextos orals de molta informalitat).

A part d'això, l'*ésAdir* ofereix un seguit de possibilitats de consulta. Per exemple, topònims. Hem de situar ben situades les notícies, i per tant necessitem saber on són i com es diuen, en primer lloc, els

municipis dels territoris de parla catalana. Hi surten tots, representats en un mapa interactiu, que situa les comarques i dins de cada comarca els noms de tots els municipis, amb el gentilici; quan un nom d'aquests requereix transcripció fonètica perquè no sempre es pronuncia com cal, l'hi posem. Per exemple, Santpedor, on la -r final no sona. I també hi ha topònims de tot el món: per exemple, l'Àfrica: també és un mapa interactiu, que ens enllaça amb cada país. A la fitxa del país hi ha transcripció fonètica, el gentilici, el nom de la capital, la moneda, polítics destacats (els que tenen enllaç vol dir que també tenen entrada pròpia a l'*ésAdir*) i altres topònims del mateix país. També hi tenim noms propis de persona. Per exemple: Obama. El dubte està en l'accentuació del nom: [bərák]. En veiem la transcripció fonètica i podem sentir com es pronuncia gràcies a l'arxiu de veu associat. El mateix amb Angela Merkel, o Medvédev. Aquest l'hem transcrit seguint les normes de l'IEC per a la transcripció del rus, i per tant el llegim com si fos en català. Sense les palatalitzacions, que seria com si per dir *Sarkozy* haguéssim de fer la erra *grasseyée*, a la francesa. És a dir, hi ha notes, en la pronunciació d'altres llengües que no són essencials i que no cal que es reproduïxin en la locució en català. A més, a l'*ésAdir* hi ha un apartat de convencions gràfiques, que serveix per als webs i també per a alguna publicació, com el programa de Catalunya Música, i un seguit de convencions de llenguatge, entre les quals n'hi ha alguna d'aquelles que us deia abans, que haurien de passar al *Llibre d'Estil*, perquè són qüestions més polítiques que no pas lingüístiques. Finalment, hi ha referències a la traducció i al doblatge i indicacions sobre la pronúncia d'altres llengües. D'aquestes, algunes contenen tan sols un enllaç a una altra pàgina web, i altres han estat més elaborades. Per exemple, la pàgina del xinès és una elaboració que hem fet nosaltres resumint unes sessions que ens va fer el professor Joan Julià sobre el pinyin. Les hi agraïm moltíssim, perquè van ser molt interessants. Els apunts d'aquestes sessions també els vam penjar aquí.

Anant molt de pressa, us he donat una perspectiva del que tenim, dels criteris amb els quals anem treballant. L'*ésAdir* ens serveix per prendre decisions d'una manera més participativa; perquè els lingüistes tinguin una referència en la seva feina, per saber què acceptem i què no, per comunicar-nos també amb els professionals —i aquí tenim un problema que hem de resoldre, perquè als periodistes, això de consultar,

els costa una mica—; i després per comunicar-nos amb la societat i amb la comunitat universitària.

I tot això ho fem sabent que els mitjans funcionarien si no hi fóssim. És a dir que nosaltres hi afegim un punt de qualitat, encarim la producció, i segons com els fem anar més a poc a poc. Però hi som perquè ens interessa la qualitat del que estem fent i perquè a les empreses també els interessa la qualitat del llenguatge que utilitzem en els mitjans. La nostra feina consisteix, de tota manera, a dibuixar els límits: “fins aquí podem arribar, fins allà no...”, “t’estàs enfilant massa, estàs tocant massa els baixos fons”... sempre mirant de trobar un llenguatge que sigui adequat als mitjans de comunicació públics.

Referències bibliogràfiques

- FERRATER, Gabriel (1981) [Joan Ferraté ed.]: *Sobre el llenguatge*. Barcelona: Quaderns Crema.
- FERRER PASTOR, Francesc (1980): *Diccionari de la rima*. 2 vols. València: Ferma, (Citem per l'ed. ²1981).
- LÓPEZ DEL CASTILLO, Lluís (1976): *Llengua standard i nivells de llenguatge*. Barcelona: Laia.
- MARÍ, Isidor (1987): "Varietats i registres en la llengua dels mitjans de comunicació de masses". *Actes de les Segones Jornades d'Estudi de la Llengua Normativa*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- TERRIBAS, Mònica (2007): "Recuperar el discurs oral a la televisió" *Quaderns del CAC* (Barcelona) 28, pàg. 39-44.

TAULA RODONA

*Història i futur de les funcions i els criteris
de l'assessorament lingüístic*

Història i futur de les funcions i els criteris de l'assessorament lingüístic

Eusebi Coromina
(Universitat de Vic-Eumo)

Hem pogut seguir amb una certa concreció, aquest matí, les funcions i els criteris de l'assessorament lingüístic en tres àmbits fonamentals: l'administració pública, els serveis lingüístics universitaris i els mitjans de comunicació.

Permeteu-me que ara, en aquesta taula rodona, faci unes consideracions generals, potser massa genèriques i personals, a partir de la meua experiència de professor de diversos centres, com a responsable de projectes editorials i també com a persona lligada a la premsa. I no ho faré pròpiament des de dins l'assessorament lingüístic, però sí des del contacte i de la bona col·laboració que sempre hi he mantingut.

D'entrada penso que els serveis d'assessorament lingüístic, o més ben dit, les funcions del nostre assessorament són excessives, si les comparem amb les que s'exerceixen en societats o cultures normals lingüísticament (pensem, per exemple, en la francesa).

Aquí l'assessorament s'ha d'ocupar de qüestions lingüístiques que, en altres latituds, ja resolen els ciutadans personalment en el seu àmbit professional.

Aquí l'assessorament ha de fer moltes vegades d'apagafocs i de suplència dels déficits lingüístics que presenten nombrosos professionals, inclòs el professorat, sobre aspectes bàsics de la comunicació oral i escrita.

Si bé l'augment del treball dels serveis d'assessorament, aquests últims anys, és un bon símptoma de l'extensió de l'ús de la llengua en àmbits professionals i de l'administració pública, per un altre cantó, la funció que han de desenvolupar palesa la pobresa lingüística, la baixa qualitat lingüística de la comunicació oral i escrita a les universitats, als

diversos nivells de l'administració, als mitjans de comunicació o a les editorials.

Aquí hi ha empreses i institucions que dediquen esforços i diners a la formació i a la utilització d'assessoria lingüística a fi de resoldre problemes i qüestions que, com deia, en altres cultures ja solucionen els mateixos professionals.

En altres països, la majoria d'advocats, polítics, professors, redactors, periodistes, traductors, guionistes o editors són plenament competents en la comunicació i l'expressió lingüística, en qüestions bàsiques com ara:

- L'aplicació de les regles de la coherència textual.
- Les convencions lingüístiques i paralingüístiques de l'escriptura i de l'expressió oral.
- L'adequació als destinataris dels missatges, als registres lingüístics pertinents, a les regles pròpies dels diferents tipus de textos i dels gèneres.

Són competents en les subtileses de l'estil i, no cal dir-ho, dominen les regles bàsiques del codi lingüístic en els nivells fonètic, sintàctic o lèxic.

El nostre assessorament lingüístic, com deia, ha de fer una funció de suplència o d'apagafocs davant les mancances o dèficits lingüístics bàsics. I mentre no ataquem seriosament les causes d'aquesta situació tan lamentable, les funcions del nostre assessorament continuaran encallades en qüestions que probablement no pertocuen pròpiament a l'assessoria lingüística.

Hi ha diverses causes d'aquesta nostra baixa qualitat lingüística. Unes són pròpies del nostre context més immediat i unes altres probablement les compartim amb la resta de mortals, si més no occidentals.

Comencem per les causes pròpies del nostre àmbit lingüístic. És evident la pressió i la interferència que exerceix l'espanyol en tots els àmbits d'ús públic de la comunicació. No és cap secret que hi ha àmbits en què el català és pràcticament exclòs o s'hi troba en franca minoria, com en el de l'oci —especialment dels joves—, de la justícia, de la TV, etc. (i encara caldria matisar que no tots els territoris del domini lingüístic pateixen aquesta pressió de la mateixa manera). D'aquesta pressió, en

neix en bona part la vacil·lació i la interferència en l'ús de l'idioma, que afecta tots els grups humans: territorials, generacionals i socials. El control sobre el codi propi resulta, doncs, molt feble, malgrat l'escolarització. *El manual d'ús de l'estàndard oral*, de Josep Lacreu, o el meu *Manual de redacció i estil*, dediquen una bona part dels capítols a resoldre les interferències de l'espanyol.

Justament, pel que fa a l'escolarització obligatòria, especialment a Secundària, crec que l'enfocament i el tractament de la llengua se centra excessivament en l'anàlisi oracional i en la simple descripció del codi, deslligades molt sovint de les habilitats i les competències comunicatives orals i escrites, necessàries per a qualsevol ciutadà mitjanament culte.

En l'ensenyament superior, el contingut de les matèries és encara extremament teòric. Si això ja és un problema en qualsevol estudi superior, amb vista a la formació del futur professional, en el cas dels estudis de les anomenades ciències del llenguatge, l'escassetat d'assignatures de tipus metodològic i d'aplicació de la teoria és un drama. Deu ser per això que se supleix aquest dèficit amb postgraus, màsters, cursos i cursets de correcció, de redacció o d'assessorament lingüístic, d'edició, de comunicació digital, especialment a Filologia, a Lingüística, a Traducció i Interpretació, a Periodisme o a la diplomatura de Mestre. I, per tant, és després de la carrera, i no gràcies a la carrera, que els futurs professionals comencen a formar-se en competències lingüístiques o en la resolució de qüestions i problemes pràctics de la comunicació oral i escrita.

Sembla que els mitjans de comunicació, que tenen la llengua com a matèria primera, tampoc no s'exigeixen un control gaire eficaç de la qualitat lingüística. Sempre m'he preguntat quins filtres fan servir aquestes empreses a l'hora de seleccionar els periodistes amb títol. Tots podríem aportar atemptats diaris a la fonètica, la sintaxi, el lèxic o també als coneixements enciclopèdics en els mitjans. Probablement que en altres sectors seria impensable una tal selecció de personal. És cert que la premsa amb què es treballa als mitjans de comunicació fa que la revisió de textos sigui moltes vegades superficial. Ara bé, havent estat corregits una i altra vegada, molts professionals titulats persisteixen en els mateixos errors perquè a darrere d'ells, ja hi passen els correctors!

Però encara hi ha una altra causa del baix domini del llenguatge per part dels estudiants, dels professors i de la resta de professionals. És una causa que comparteixen altres llengües i cultures. Es tracta dels

efectes de l'actual cultura de l'oci digital. Certes aplicacions digitals exigeixen una rapidesa d'execució que afavoreix la renúncia a preparar, a revisar i a corregir les pròpies produccions lingüístiques. Aquesta manera de procedir —que pot ser adequada en la comunicació informal en un xat— sospito que s'estén com una taca d'oli a la resta de situacions en què cal confegir textos orals o escrits. Així, comença a ser habitual trobar en la docència, en els mitjans de comunicació o en les editorials, missatges amb un baix grau d'organització, de precisió o de riquesa lèxica, sintàctica i estilística, i que, a més, contravenen la majoria de convencions de presentació, tipogràfiques o textuais. Moltes vegades són missatges híbrids: una mena d'oral col·loquial escrit. Afortunadament, alguns autors d'aquests productes són conscients de l'atzagaiada que cometem; però desgraciadament intenten pal·liar-ho introduint-hi gratuïtament tecnicismes (de vegades del llenguatge administratiu), clixés escampats també gratuïtament pels mitjans de comunicació i fent-hi ultracorreccions.

De tots aquests dèficits que acabo d'exposar, se'n deriven un seguit de prejudicis o d'excuses com ara que això del català és molt complicat; que això del català és ple de punyetetes o que a la meua època no me'n van ensenyar mai. Aquesta última excusa, l'hem sentit més d'una vegada a polítics, advocats, escriptors, professors universitaris i no universitaris, a periodistes, a cantants, etc. És com si un metge justificqués un error garrafal en un tractament tot al·legant que quan va obtenir el títol, l'any 1980, encara no s'havia experimentat aquell tractament mèdic.

Veiem, per exemple, polítics i professors que no s'exigeixen en català el rigor o la qualitat lingüística que sí que s'exigeixen en espanyol. Si algú com ells cometés en espanyol els mateixos atemptats o semblants que cometem en català, s'esquinçarien les vestidures i es posarien les mans al cap. Però a l'inrevés, no. En definitiva, s'atorga implícitament al català un rang inferior. En aquestes circumstàncies, l'espanyol és, doncs, l'idioma prestigiat.

D'aquí que es perpetuen certes actituds de desídia, de considerar que no val la pena d'esforçar-s'hi, ja que tothom parla i escriu malament el català i, a més, ja hi ha correctors o assessors lingüístics. En el cas dels instituts i universitats aquesta actitud és mortal de necessitat. Tots els professors, pel sol fet de ser-ho, es converteixen en models de llengua.

Els nostres assessors s'han d'enfrontar dia a dia, i ja fa temps, a aquesta situació de manca de competències i de coneixements bàsics

d'una comunicació lingüística de qualitat. I és per això que han hagut de trobar els recursos, la metodologia, els criteris, la pràctica, la didàctica que cal desenvolupar i potenciar per fer-hi front.

Crec que serà molt difícil de fer guanyar terreny a l'ús social del català. Només una política lingüística valenta i coherent ho podrà aconseguir.

L'administració pot i ha de potenciar un canvi en la concepció i en la pràctica que es té de l'ensenyament de la llengua a Secundària. Ha de promoure també la formació del professorat en concordança amb aquesta nova concepció.

La universitat podria i ha d'adaptar i incorporar assignatures que promoguin l'aplicació teòrica, el desenvolupament de competències lingüístiques, la metodologia en la recerca en l'àmbit de la comunicació oral i escrita, etc., especialment en els estudis relacionats amb les ciències del llenguatge. Segur que, d'altra banda, els estudis de Filologia i de Lingüística guanyarien adeptes.

Els directius i els empresaris dels mitjans de comunicació haurien de vetllar també per una formació suficient dels periodistes en el domini d'un llenguatge correcte, flexible i adequat als diferents gèneres. Potser amb el temps fins i tot arribarien a estalviar-se diners. La mateixa societat hi guanyaria pel fet que entraria en contacte amb un idioma de qualitat.

Crec que l'assessorament lingüístic podria ajudar, des de la seva experiència, pràctica, reflexió i mètodes, a tirar endavant aquests canvis. Podria contribuir a formar professionals i a adaptar assignatures o a planificar-ne de noves, tot mantenint les tasques específiques més pròpies, de l'assessorament, com ara la neologia, la terminologia, la traducció especialitzada, l'establiment de criteris lingüístics o la investigació sobre els llenguatges d'especialitat.

Sobre la història i el futur de l'assessorament lingüístic

Isidor Mari

(Universitat Oberta de Catalunya)

Les altres intervencions d'aquesta jornada han presentat un panorama detallat de l'evolució i les perspectives de l'assessorament lingüístic. Amb aquestes paraules voldria tan sols subratllar-ne alguns aspectes de cara al debat.

És cert que en una etapa inicial, que coincideix a grans trets amb els anys 1980, l'assessorament lingüístic va ser una activitat sobredimensionada, per les mateixes exigències del nostre context sociolingüístic.

La política lingüística del moment, que aspirava a recuperar ràpidament l'ús del català en tots els àmbits, necessitava desplegar una xarxa d'assessors que donessin suport als usuaris i contribuïssin a resoldre els dubtes o indecisions que haurien frenat la utilització pública de la nostra llengua.

Per aquest motiu, més enllà de l'assessorament pròpiament dit, els assessors lingüístics van assumir funcions rellevants en l'estandardització i l'elaboració funcional de la llengua —en el desenvolupament dels diferents llenguatges d'especialitat en els àmbits en què es recuperava l'ús del català: l'administració, els mitjans de comunicació (sobretot audiovisuals) o l'ensenyament superior en són bons exemples. Però al costat d'aquestes funcions especialitzades de planificació del corpus, més pròpies de les institucions acadèmiques, també calgué que els assessors lingüístics facilitessin l'extensió de l'ús del català prestant serveis de correcció o de traducció que, en condicions normals, exerceixen els professionals d'aquests camps.

L'assessorament lingüístic es va desplegar, doncs, sota l'impuls de les polítiques lingüístiques públiques, i va arribar a constituir unes extenses

xarxes territorials, interdepartamentals i sectorials, amb un personal altament capacitat i professionalitzat, que ha tingut un paper decisiu en la recuperació de l'ús públic del català. Ara bé: cal reconèixer les desproporcions que van acompanyar aquella situació inicial d'excepcionalitat sociolingüística: una forta vinculació al sector públic, en detriment del desplegament de serveis lingüístics privats; una orientació extraordinària cap a la llengua catalana, amb una atenció reduïda a altres idiomes, i una ampliació del ventall de funcions, amb voluntat de suplència, des de la planificació del corpus a les correccions o traduccions gratuïtes.

A finals dels mateixos anys 1980 ja s'havia fet evident una inflexió en les necessitats socials d'assessorament lingüístic. Recordem-ne algunes evidències: l'ingrés a l'Europa comunitària, les reflexions del Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1986), l'expansió de les tecnologies informàtiques en el tractament i la traducció de textos, els contactes amb el Quebec, el màster de planificació i serveis lingüístics de la UB, l'expectativa dels Jocs Olímpics del 92, l'aparició d'un primer marc de drets lingüístics dels consumidors en el món privat, l'aprovació del Pla General de Normalització Lingüística...

Arran de la Primera Trobada de Serveis Lingüístics (5 i 6 de novembre de 1990) es posava de manifest la necessitat de prestar atenció al multilingüisme, al costat de la normalització del català; de concebre l'assessorament lingüístic com un sistema que promogués l'autonomia i la competència dels usuaris, en lloc de substituir-la de manera ortopèdica; de dissenyar polítiques lingüístiques adequades per al sector privat, de fer un ús intensiu de la informàtica i de sistematitzar la xarxa de serveis lingüístics.

El Pla General de Normalització Lingüística volia esdevenir el marc de concertació entre els poders públics i els grans agents de la societat per tal d'abordar una nova etapa de la política lingüística, en què la implicació del sector privat fos clara i activa. Al llarg dels anys 90 es van constatar les limitacions i els obstacles que pesaven sobre aquell projecte, que es van evidenciar en els debats entorn de la Llei de Política Lingüística de 1998.

L'entrada al segle XXI presenta un nou context per a les activitats d'assessorament lingüístic:

– El procés de mundialització ha donat lloc a una situació de concurrència entre el català i altres llengües, tant internament en la nostra pròpia societat com a escala internacional. Això reclama l'organització a gran escala i a tots els nivells de sistemes de gestió de la diversitat lingüística, sense oblidar el multilingüisme de les empreses, ara objectiu explícit de la mateixa Unió Europea.

– La fragmentació política i administrativa de la comunitat de llengua catalana, que sembla irreversible, reclama solucions supraregionals concertades —també en punts específicament lingüístics. El català ha de tenir una norma clara de difusió supraregional i internacional, que faciliti l'ús oficial i empresarial arreu del món.

– La importància creixent de les indústries audiovisuals reclama l'elaboració i el cultiu de llenguatges específics, també de caràcter no formal: estils infantils, col·loquials, juvenils, d'expressivitat genuïna i no localista.

La resposta a tots aquests nous reptes no pot ser merament individual. Caldrà potenciar i sistematitzar la connexió entre les polítiques d'extensió de l'ús i les de suport a la qualitat lingüística dels usos públics. Aquest és precisament un lloc clau per a la cooperació a tres bandes, entre les polítiques públiques, l'acció de l'autoritat acadèmica i el rol dels professionals de l'assessorament lingüístic, com ja es va posar de manifest en les Jornades per a la Cooperació en l'Estandardització Lingüística.

I al mateix temps, sembla important avançar en la delimitació adequada de l'abast que han de tenir els serveis d'assessorament lingüístic públics gratuïts (o quasi, per sota dels costos reals), a fi de preservar un camp suficient al desplegament de la iniciativa privada en l'oferta dels professionals i empreses de serveis lingüístics.

Voldria acabar aquests breus comentaris amb alguns exemples de nous camps en què es farà imprescindible la cooperació entre les polítiques públiques i la intervenció dels assessors lingüístics catalans:

La gestió del multilingüisme a les empreses. Les estratègies de multilingüisme de la Unió Europea promouen el desenvolupament de les capacitats multilingües de les empreses com a factor de competitivitat en el mercat internacional. L'Estatut d'Autonomia de Catalunya preveu el

desplegament de la disponibilitat lingüística en el sector privat. Caldrà difondre sistemes de gestió del multilingüisme a les organitzacions que donin resposta alhora a aquestes dues necessitats: un multilingüisme del món socioeconòmic que incorpori plenament el català en les comunicacions amb el públic. Hi ha experiències britàniques ben interessants d'organització de punts de suport al multilingüisme de l'empresa, que actuen com a enllaç (*broker*) entre la demanda i l'oferta professional (anàlisi de necessitats, plans de selecció i formació del personal, traducció, interpretació...).

La Directiva Europea de Serveis (Directiva 2006/123/CE) preveu la creació de punts d'informació i tramitació multilingües que facilitin l'accés de totes les empreses i professionals al mercat únic de serveis. Aquesta directiva reitera que no ha d'interferir en la legislació lingüística dels estats membres. Si ha de ser així, caldrà desplegar serveis potents de traducció que no excloguin el català de tot aquest sistema.

Una dimensió similar tindrà en el sector públic l'estratègia europea en matèria d'e-Justícia (justícia en línia), que preveu la cooperació entre tots els estats membres en el camp jurídic, judicial i policial, amb complexos sistemes de suport al multilingüisme.

Cal esperar, també, que algun dia funcionarà el multilingüisme de l'administració espanyola, que va ser encomanat (Reial Decret 905/2007) al Consejo de las Lenguas Oficiales, amb el suport de l'Oficina de Lenguas Oficiales, organismes que, segons el mateix web del Ministerio de Política Territorial en què s'inscriuen, només han fet una reunió constitutiva el gener de 2008.

En definitiva, de camp per a l'activitat futura dels assessors lingüístics no en mancarà, si els responsables de les polítiques públiques i privades es decideixen a actuar. Confïem que serà així, i que avançarem cap a una situació lingüística més satisfactòria.

Història i futur de les funcions i els criteris de l'assessorament lingüístic

Conxa Planas

(Serveis Lingüístics de la Universitat de Barcelona)

0. Introducció

Agraeixo sincerament a l'organització que m'hagin invitat a participar en aquesta taula rodona justament aquest any en què celebrem els 20 anys de Serveis Lingüístics a la Universitat de Barcelona. Jo mateixa vaig començar a treballar al Servei de Llengua Catalana el febrer del 1988 precisament per fer tasques d'assessorament lingüístic, però va ser per poc temps; abans m'havia dedicat molt a la formació i, després d'un breu període abocada a la documentació, vaig passar a ser responsable del Servei. Dic tot això perquè, per tant, la meua intervenció és feta des de l'òptica de la gestió lingüística en l'àmbit universitari.

Em proposo resseguir els canvis que s'han produït en l'assessorament al llarg d'aquests anys, l'organització actual de les tasques que comporta, i faré una referència breu als professionals que s'hi dediquen, i finalment, quatre reflexions per encarar el futur, si més no, el més immediat.

1. Perspectiva històrica de vint anys d'assessorament

Podem caracteritzar aquests vint anys d'evolució atenent a diversos elements: la llengua o les llengües de l'assessorament, la perfilació professional de les persones que hi treballen, de la tecnologia que desenvolupen, etc.

Al naixement dels serveis lingüístics universitaris de Catalunya el model quebequès va ser determinant, com recordava fa poc en aquesta mateixa aula la Dra. Teresa Cabré. Llavors la normalització lingüística

del català era l'objectiu, i treballàvem planificadament pel català i en català; és cert també que les bases de dades terminològiques de bon principi es va elaborar amb caràcter multilingüe. En el cas de la UB, el Servei de Llengua Catalana teníem una data prevista de caducitat: semblava que en deu anys podríem dur a terme la normalització lingüística de la Universitat.

Des del punt de vista de la planificació, a començaments de la dècada dels noranta es van consensuar i aprovar plans de normalització lingüística; d'aquí va sorgir la febre de l'elaboració de criteris lingüístics, de llibres d'estil, etc. L'estandardització i la fixació de models de documents administratius, les campanyes per la revisió de guies acadèmiques per als estudiants, d'apunts del personal docent i investigador (PDI), etc. Teníem fet el diagnòstic de les necessitats, teníem dades de la llengua de la docència en forma d'índex percentual i coneixíem a través d'enquestes les actituds del PDI, l'alumnat i el personal d'administració i serveis (PAS).

Al 2008, ja no treballem només per la situació del català —encara deficitària a estudis com Filosofia o Infermeria, per dir-ne uns exemples—, sinó que fem feina en les tres llengües de comunicació i relació que la UB ha adoptat. La majoria de serveis lingüístics universitaris són multilingües, i les unitats d'assessorament lingüístic i terminologia (ALT) manegen les llengües de treball que les institucions universitàries han definit, majoritàriament català-castellà-anglès, i fan assessorament en aquestes llengües; igualment, també gestionen determinades feines de traducció cap a altres llengües com poden ser l'àrab, el francès, per qüestions de veïnatge, o d'altres de la Unió Europea en determinada documentació. Les unitats d'assessorament segueixen, doncs, les decisions institucionals que s'han pres tenint en compte les tipologies de documents acadèmics i les llengües amb què han de ser redactats i fets públics.

Fa uns anys es revisaven els articles científics i els treballs de recerca que el professorat redactava en anglès i es traduïa algun document institucional; actualment, es tradueixen els continguts de comunicació institucional, com són els textos per al web, els diferents portals, algunes revistes institucionals, i la documentació acadèmica que hagi de tenir efectes de trasllat fora del sistema universitari català.

Des del punt de vista tecnològic, hem passat del bolígraf vermell i els signes de correcció d'originals a la correcció amb marques dels

processadors de textos; de l'ordinador com a suport, a l'estació de treball i agent indissociable de l'assessor lingüístic; dels disquets flexibles a les memòries de traducció dins la traducció automatitzada, als gestors de terminologia per a projectes de traducció, als formats de codificació de text i dades, als codis de caràcters per a informació textual i les imatges, etc. Hem passat de les consultes per telèfon o presencials, al gestor de consultes via web. De revisar apunts dels professors, a traduir i adaptar interfícies per als entorns virtuals d'aprenentatge. De la correcció de textos, a l'elaboració de recursos d'ajut a la correcció ortogràfica, i altres recursos en línia que facin més autònom l'usuari. Avui són molt diversos els formats per revisar o traduir documents. La tecnologia i l'assessorament han d'anar de bracet i cal incrementar i millorar l'accés a les plataformes i aplicacions informàtiques per avançar en l'automatització de processos de treball.

Des del punt de vista de perfilació professional, al 1988 vam ser seleccionades diferents persones per treballar al Servei de Llengua Catalana; el perfil de la plaça era corrector, traductor i terminòleg, i exercíem les tres funcions; hi havia altres casos, en altres organismes, en què el perfil era exclusivament de corrector; van haver de passar anys fins que es va introduir la denominació d'*assessor lingüístic* per reflectir millor les funcions que es duïen a terme. Dins la denominació genèrica de *tècnic lingüístic*, freqüent en l'àmbit universitari, s'engloba les altres especialitzacions: la de formador i la de dinamitzador.

Pel que fa a la relació amb els usuaris, hem passat del treball proactiu del Servei a l'acció planificada fruit de decisions preses pels equips de govern, és a dir, d'una veritable política lingüística universitària. Quan la universitat es dota de normatives que regulen i ordenen el que podríem anomenar els usos lingüístics de les institucions, les relacions entre persones i la documentació de la institució, la tasca d'assessorament augmenta i paral·lelament es revaloritza tan internament com externament.

Els últims anys s'ha fet un avenç extraordinari, amb un ampli reconeixement dins i fora de la Universitat, i s'han assentat les bases per a una cultura de la política multilingüe. S'han pres decisions que han canviat l'actuació dels serveis lingüístics i, com que parlem d'assessorament, em refereixo sobretot a l'enorme increment de la relació amb les unitats de comunicació i difusió; amb l'àrea de relacions internacionals, i l'intercanvi d'informació en diferents llengües; amb

l'àrea acadèmica, remarcant la intervenció en revisió i traducció de plans docents i programes d'assignatures, com per exemple el canvi que comporta l'adaptació i l'entrada a l'Espai Europeu d'Educació Superior (EEES).

Podem dir que al llarg dels últims anys els serveis lingüístics han adquirit la transversalitat que sempre havíem buscat i també que se n'ha fet més visible l'actuació. No és tant el PDI que individualment demana assessorament, que també, sinó sobretot el fet que la institució ha marcat prioritats i això es reflecteix en les peticions de les feines d'assessorament lingüístic. Darrerament, i a causa del gran volum de feina que ens arriba, hem hagut de crear etiquetes com *pendent de revisió* o *document de treball*.

Al llarg d'aquests vint anys ha canviat, i molt, la relació del Servei Lingüístic amb els altres serveis de la mateixa Universitat, amb els altres serveis lingüístics universitaris, i també amb l'Administració. De l'acció individual de cada universitat hem passat a la cooperació que, en matèria d'assessorament es concreta en projectes d'experimentació amb programari per a la qualitat lingüística, i també en acords tècnics concrets pel que fa a criteris lingüístics relatius a l'àmbit de l'EEES, ajuts per a projectes multilingües, etc.

En aquest punt, hem de reconèixer també el paper de la Xarxa Vives d'Universitats: ha propiciat les tasques emparades per la Comissió Tècnica de Llengua. Alguns d'aquests contactes han desembocat en la creació de grups de treball de qualitat, de caràcter interuniversitari, que podríem ampliar amb empreses del sector i amb departaments universitaris i centres diversos. D'altra banda, la Xarxa Vives també ha fet visible la terminologia elaborada conjuntament per les universitats catalanes. És un fet natural que en la docència i la recerca el PDI produeixi terminologia constantment, i si el servei lingüístic està a la vora dels docents, els tècnics d'assessorament fan clarament una feina de suport al PDI en la millora de la qualitat dels seus textos docents, de recerca i de comunicació en general. Estem convençuts del paper rellevant de la terminologia per a la comunicació multilingüe de la universitat.

2. L'organització de l'assessorament lingüístic i terminològic en l'àmbit universitari. Algunes dades

A la UB el 1988 érem 3 persones dedicades a assessorament de llengua catalana. Avui, vint anys després, hi ha 7 assessors lingüístics, dedicats exclusivament al català, més 5, els tècnics lingüístics dels PAU (que s'hi dediquen en major o menor grau segons les necessitats del centre on estan ubicats), 1 TL que gestiona el castellà, clarament insuficient, i 3 assessors dedicats a l'anglès a jornada completa i 3 més a mitja jornada.

Més endavant, i davant la necessitat d'articular una unitat d'assessorament, ens vam decidir pel model que comportava un equip amb assessors de català, d'anglès i de castellà sota una única responsabilitat; i no pas un altre, relativament freqüent, que hauria representat vertebrar tres unitats, una per llengua, amb un responsable al capdavant. L'experiència ens diu ara que la decisió va ser encertada, però en aquell moment ens hi vam arriscar.

El curs 2007-08 vam tenir més de 4.500 peticions, gairebé 2.000 consultes, 41.308 fulls, 70 % correcció (70 % de català, > 28 % d'anglès), gairebé un 30 % traducció (> 53 % en anglès, 24 % en castellà).

Els processos d'assessorament dins un organisme gran i divers com és la institució universitària són complexos. L'ALT no és el final del procés sinó un element del cercle. La tasca de la unitat és més acceptada si la institució ha pres acords de política lingüística que la impliquin globalment.

3. Els equips d'assessorament, els col·laboradors i la formació continuada

Avui, l'assessorament lingüístic és una feina d'equip i els equips són cada vegada més diversos perquè els tècnics estan especialitzats. Pel que fa a la formació inicial, a més de la llicenciatura —aviat haurem de dir el grau—, cal necessàriament una formació de postgrau que tingui un caràcter clarament professionalitzador.

En l'àmbit universitari, el coneixement de l'especialitat científica o tècnica és tan important com els coneixements de lingüística aplicada

imprescindibles. Als filòlegs, als lingüistes, als traductors, que treballen en unitats d'assessorament dins la universitat, els cal estar impregnats del coneixement de l'entorn acadèmic, del vocabulari bàsic de gestió de la recerca, de la cultura de la institució, del lèxic de l'avaluació, de consideracions pedagògiques de l'àmbit de l'educació superior; en suma, de la cultura de la institució. I també ha de participar d'aquest coneixement del món de la institució el personal col·laborador extern.

La formació continuada més especialitzada, i sobretot la que deriva de les tecnologies de la informació i la comunicació aplicades a la llengua, no podríem fer-la als nostres centres universitaris perquè som un grup reduït dins el personal tècnic. Per tant, hem de reconèixer que la iniciativa de la Xarxa Vives ens ha permès fer-la de manera conjunta amb els altres col·legues, compartint problemàtiques i buscant-hi solucions.

Les unitats d'assessorament, i més en general els serveis lingüístics, són proclius a l'acollida de becaris i estudiants en pràctiques. En el nou model universitari que es perfila amb el procés europeu, estem disposats a col·laborar amb els departaments universitaris i a jugar un paper en l'oferta de pràctiques als màsters i postgraus que preparin l'alumnat per a l'exercici de la professió

4. Algunes consideracions finals. Reptes de futur

L'adaptació a l'EEES ha fet sorgir la necessitat d'elaborar nous models de documents, la redacció de criteris associats als plans docents per als nous graus, per als títols dels estudis i per a les denominacions d'assignatures. S'ha de traduir tot? Pensem que no, ni que calgui fer versions de manera simètrica. A més del que ja ve donat pel marc europeu, els serveis lingüístics necessitem que la comissió de política lingüística del Consell Interuniversitari de Catalunya prengui acords, i que les comissions de política lingüística de cada centre marquin les prioritats institucionals i els criteris d'assessorament pel que fa a l'anglès i el castellà de documents redactats originalment en català.

Tot això s'ha de poder fer amb equips polivalents. Cal consolidar les plantilles amb tècnics especialitzats en les llengües de treball de la institució, i també les que vagin marcant les relacions internacionals com a llengües emergents.

Pel que fa al repte de les TIC, ens enfrontem a la dificultat que presenten aplicacions informàtiques, tant de gestió com interfícies de campus virtuals, per exemple, que han de gestionar grans volums d'informació i demanen recursos humans especialitzats i experts en tecnologia lingüística. Dins de cada institució, hem de fer èmfasi en el treball transversal i organitzat en processos: hem d'incorporar millor i més rotundament les metodologies d'organització i qualitat que hi ha a cada organisme.

I finalment, el treball cooperatiu. No podem viure d'esquena als departaments universitaris, els serveis lingüístics, els centres de recerca i les empreses que es dediquen a la tecnologia lingüística. Hem de pensar noves maneres de relacionar-nos amb l'Administració, la Secretaria de Política Lingüística, el Comissionat per a Universitats i Recerca, etc. que siguin satisfactòries per a tothom.

**JORNADA SOBRE EXPERIÈNCIES SECTORIALS
EN ASSESSORAMENT LINGÜÍSTIC**

L'assessorament lingüístic al Parlament: de la llengua dels debats a la llengua de les lleis

Margarida Sanjaume

(Serveis d'Assessorament Lingüístic, Parlament de Catalunya)

1. El restabliment i la consolidació (1980-2009)

El Parlament de Catalunya, amb paraules de l'Estatut, “exerceix la potestat legislativa, aprova els pressupostos de la Generalitat i controla i impulsa l'acció política i de govern” i és “la seu on s'expressa preferentment el pluralisme i es fa públic el debat polític”.¹ Parlar, doncs, de l'assessorament lingüístic al Parlament és parlar de la llengua oral dels debats i de la llengua escrita de les lleis.

Per parlar del Parlament actual, però, cal fer referència al Parlament dels anys trenta, el Parlament republicà, en què hi havia una preocupació per l'ús de la llengua catalana en tots els àmbits de la vida pública a Catalunya. Com afirmava Rovira i Virgili al Ple del Parlament:

“A Obres públiques, a Ordre públic, a Agricultura i Economia, a Justícia i Dret, es necessita tot seguit la sobirania de la nostra pròpia llengua. Totes les construccions materials i polítiques no s'aguantarien sense aquest esperit, i això és un dret individual i col·lectiu. La primera llibertat de l'home és la llibertat del llenguatge. Per la paraula, l'home és home. Per la paraula, comença i acaba la llibertat nacional.

”Jo prego al Govern de Catalunya una declaració, que tots sentim, tant els que s'asseuen en aquests bancs com en els altres, en el sentit que a Catalunya es pugui fer, i s'ha de fer, ple ús dels drets estatutaris del llenguatge. Tots estem obligats a concedir a aquest problema la importància màxima, perquè si Catalunya és encara Catalunya i ha de continuar essent-ho; si avui tenim un Estatut que és la primera etapa de la nostra llibertat; si avui estem aquí, en aquest recinte, com a

¹ Article 55 de l'Estatut d'autonomia de Catalunya (2006).

Diputats de Catalunya, és perquè, a través dels segles i per damunt d'aquests drets, s'ha mantingut la llengua mil·lenària, gloriosa, dels catalans." (*Diari de Sessions del Parlament de Catalunya*, núm. 17, 23 de febrer del 1933)

Tanmateix, les etapes històriques contemporànies en què es va poder fer servir el català a l'Administració van ser molt curtes i inestables. No podem parlar, per tant, pròpiament de consolidació d'una tradició en aquest àmbit.

És només en l'etapa d'autogovern, a partir de l'Estatut del 1979 i el restabliment de les institucions el 1980, quan s'ha pogut fixar un llenguatge juridicoadministratiu propi. I al llarg de tots aquests anys també s'ha pogut fixar un llenguatge legislatiu català, entès també des del punt de vista de l'estructuració formal de les lleis o de tècnica normativa. Es pot parlar, així, de tradició, en aquest cas, per la continuïtat i l'estabilitat d'aquests darrers vint-i-nou anys, després del fosc i llarg període de la dictadura.

L'assessorament lingüístic al Parlament ja va començar al mateix moment que es va restablir, el 1980, amb dos lingüistes, anomenats aleshores *correctors-redactors*, que tenien cura tant de la revisió de la transcripció de les sessions parlamentàries com també de les primeres lleis de Catalunya. Actualment el Parlament compta amb quinze assessors lingüístics, assignats a diferents àmbits de treball.

2. Funcions i àmbits: llengua oral i llengua escrita

L'evolució de l'assessorament lingüístic parlamentari es pot resumir en creixement i especialització, en paral·lel amb l'evolució i el creixement de la institució, la complexitat d'àmbits, de reglamentació i de tramitació d'iniciatives i l'ús de les noves tecnologies. Actualment el Parlament té un portal a Internet, on s'emeten els debats a temps real i es recull la informació de les diverses iniciatives i tramitacions; ha iniciat l'anomenat Parlament 2.0 o nous espais de participació ciutadana, i és present a la xarxa en els diversos blocs parlamentaris, al Twitter i al Facebook. La complexitat de la feina d'assessorament lingüístic al Parlament va lligada també a tots aquests reptes i nous plantejaments.

D'acord amb el que estableixen els Estatuts del règim i el govern interiors, els lingüistes del Parlament assessoren, en els àmbits escrit i oral, l'Administració parlamentària (els diversos departaments administratius i d'assessorament), els grups parlamentaris (les diverses agrupacions polítiques) i els òrgans parlamentaris (Mesa del Parlament, Junta de Portaveus, comissions i ponències).

En l'àmbit de la llengua oral, els lingüistes s'encarreguen de gestionar i corregir els treballs de transcripció dels debats parlamentaris, tant els corresponents a les sessions plenàries com els de les sessions de comissions, que s'editen en el *Diari de Sessions del Parlament*. Els lingüistes assignats a aquest àmbit vetllen per assegurar que la transcripció dels debats sigui íntegra, fidel i textual i perquè la correcció s'adeqüi a les normes gramaticals i als criteris establerts.

En l'àmbit de la llengua escrita, els lingüistes assessoren en la redacció dels textos que aproven o han d'aprovar els òrgans parlamentaris: bàsicament les lleis i altres normes, i també declaracions institucionals, resolucions i mocions. També estableixen les versions oficials en castellà de les lleis, i verifiquen i revisen les versions en altres llengües. A més, revisen d'ofici la titulació de les iniciatives presentades al Registre del Parlament (preguntes, interpellacions, proposicions de llei, propostes de resolució, etc.). També revisen els textos que produeix l'Administració parlamentària: normatius, juridicoadministratius, protocol·laris i divulgatius. Els lingüistes atenen també les consultes lingüístiques que els formulen l'Administració, els grups i els òrgans parlamentaris; forneixen de recursos lingüístics la intranet parlamentària, i formen lingüísticament el personal al servei de l'Administració parlamentària.

3. La llengua dels debats: el *Diari de Sessions*

Els lingüistes del *Diari de Sessions* revisen i verifiquen la transcripció dels debats amb l'objectiu que tingui les condicions formals necessàries perquè pugui ser llegida i compresa. Han de comprovar, a més, la fidelitat de la transcripció, que s'ha de correspondre amb l'enregistrament digital del discurs oral emès.

Per assegurar la textualitat del discurs, cal aplicar a la transcripció diversos criteris gràfics, textuais i lingüístics. Amb aquesta finalitat, els

lingüistes han elaborat un manual de correcció i un manual de redacció del *Diari de Sessions*, que són els que marquen les pautes a l'hora de verificar i corregir els debats transcrits.

3.1. *Criteris gràfics*

Per establir el text escrit de la transcripció, s'hi apliquen diversos recursos gràfics de puntuació (punt i seguit, punt i a part, coma, punt i coma, dos punts, punts suspensius, signes d'interrogació i d'admiració, guions i parèntesis), que serveixen per assenyalar variacions tonals, pauses, vacil·lacions, anacoluts, etc., trets propis del discurs oral improvisat:

“En les tasques d'extinció i de coordinació, aquí em penso que hem d'admetre, i a mi m'agradaria que en aquest cas la consellera de Governació..., vull sentir, si ho admet, espero que ho admeti perquè han sortit moltes veus que així ho han dit, que hi ha hagut descoordinació i disfuncions.” (*Diari de Sessions del Parlament de Catalunya – D* (Diputació Permanent), núm. 2, 13 de juliol del 1994)

Altres recursos gràfics que, a més de les funcions estrictament tipogràfiques, serveixen per marcar els matisos i les inflexions tonals són, per exemple, les cometes, que indiquen l'ús metalingüístic o el to irònic en la pronúncia dels mots:

“Estem acostumats que la cooperació sembla que sigui la «maria» d'aquest Govern, és a dir, que sempre ens parlen...” (*Diari de Sessions – C* (Comissions), núm. 146, 26 de juliol de 2007)

“Diríem que ja no estem parlant d'aquell «govern amic», sinó que és aquell «govern no amic». (*Remor de veus.*)” (*Diari de Sessions – P* (Ple del Parlament), núm. 64, 12 de novembre de 2008)

També es fa servir la cursiva per marcar els mots d'altres llengües pronunciats en la llengua original:

“Senyores i senyors, això és pitjor que un malson, és una *pesadilla*”

O bé per marcar l'èmfasi en la pronúncia dels mots:

“A mi m’ha fet la impressió, senyor conseller, que vostè estava *resistint* un debat.” (*Diari de Sessions – P*, núm. 98, 22 de setembre de 1994)

3.2. *Criteris textuals*

En l'establiment del text escrit de la transcripció cal tenir en compte també diverses característiques del discurs oral, especialment si és improvisat, que s'han d'adequar al text escrit. Així, per assegurar la textualitat de la transcripció sovint s'han de reduir repeticions sobreres, com ara els mots coixí o falques, que són els tics involuntaris propis del llenguatge oral (*és a dir, vull dir, oi?, eh?, no?*). Hi ha repeticions intencionades, però, que constitueixen un recurs expressiu del discurs oral i que, per tant, s'han de respectar:

“Llegeixin el diari, que és molt útil –és molt útil. (*Remor de veus.*) I especialment llegeixin en aquests moments aquests articulistes.” (*Diari de Sessions – P*, núm. 71, 21 de gener de 2001)

També es poden esmenar els lapsus o errors factuais, sempre que cap orador no hi faci referència després:

“L'Informe que ens ha presentat el senyor Pedrós [...] la tasca ingent que ha fet el síndic major [...] El president: Gràcies, senyor Castells. Senyor Pedrós, no pateixi que no l'han ascendit encara a síndic major em sembla. Ha estat un lapsus del senyor diputat.” (*Diari de Sessions – C*, núm. 287, 7 de febrer de 2006)

Molt sovint, a més, cal contextualitzar el discurs, és a dir, explicar les incidències que no es poden enregistrar per assegurar que el text transcrit es pugui entendre. Amb aquest objectiu es fan servir acotacions, en cursiva i entre parèntesis, per informar de gestos explícits o de sons o pronúncies determinades (per exemple, “l'orador fa el so de tocar l'ase”), de remor de veus, crits, rialles, cops a la tribuna o a l'escó, etc., o per deixar constància que en el sector del públic es despleguen pancartes o es llancen crits:

“(Crits de “Visca la terra, mori el mal govern!” en el sector del públic.) Els demano que... (*persisteixen els crits*), els demano que abandonin l’hemicicle. (*Remor de veus i pausa.*)” (*Diari de Sessions – P*, núm. 88, 2 de juliol de 2009)

A vegades, en els casos en què és difícil desxifrar i transcriure part del discurs, cal consultar directament l’orador. Tal com va passar en la transcripció d’un debat en què un diputat va parlar d’un famós escriptor català de principis del segle XX establert a l’Havana, Joaquim Ros i Lasales. Quan se li va fer la consulta perquè no s’havia pogut trobar ni rastre d’aquell personatge, la resposta del diputat va ser que se l’havia inventat perquè en aquell debat tothom feia ostentació de citacions. Amb el temps, aquest personatge inventat ha passat a formar part de l’imaginari parlamentari, i de tant en tant reapareix com a autor de frases cèlebres, de dites populars, de llibres insòlits. És, podríem dir, un recurs retòric més:

“Aquest és un punt que obliga el Govern, aquest és un mandat del Parlament que obliga el Govern, i, com ja va apuntar l’any 1923 en el conegut llibre *Tardor de tròpic* Joaquim Ros i Lasales, deixem-nos de romanços i anem per feina.” (*Diari de Sessions – D*, núm. 2, 23 de gener de 2001)

3.3. *Criteris lingüístics*

En l’adequació a la normativa, els lingüistes procuren establir un text correcte en el català estàndard actual, respectant la fidelitat de la transcripció al discurs oral emès. S’esmenen, per tant, les formes o construccions com ara *algo*, *bueno*, *pues*, *tenir que*, etc.

S’esmenen les manques de concordança, llevat dels casos en què sembla que hi ha una voluntat de l’orador, com a *tots i totes plegades* o *senyors i senyores diputades*. El lèxic i la terminologia, en general, es mantenen, llevat de les formes que no són estàndard (*llavonses* o *llavòrens* per *llavors*).

D’altra banda, l’oratòria parlamentària sovint es caracteritza per una barreja de trets formals i trets col·loquials en un mateix discurs, que cal respectar:

“[...] una cosa de primer any de la facultat de Dret, que és *non bis in idem*: que no es pot sancionar dues vegades el mateix fet; és elemental [...] el nostre Grup Parlamentari ni ha citat les persones que han fotut els peus a la galleda irresponsablement sobre aquest tema” (*Diari de Sessions* – P, núm. 46, 7 de març de 2001)

4. La llengua de les lleis: principis i criteris

Les comissions i les ponències parlamentàries tenen el suport tècnic dels serveis lingüístics i dels serveis jurídics en l'elaboració de textos normatius i d'impuls al Govern (lleis, resolucions, recomanacions, mocions i declaracions). I així ho recull el Reglament del Parlament:

“Correspon a la ponència, assessorada pels serveis jurídics i lingüístics, d'elevat a la comissió propostes de tècnica legislativa i d'adequació a les regles i als usos formals i lingüístics del Parlament respecte als projectes i les proposicions de llei [...]. La mesa de la comissió pot admetre a tràmit esmenes transaccionals [...]. També es poden admetre a tràmit esmenes tècniques, les quals tenen per finalitat llevar del text les incorreccions i els errors tècnics, terminològics o gramaticals.” (Article 109 del Reglament del Parlament)

La intervenció dels lingüistes en aquest tipus de textos té diferents nivells. D'una banda, s'hi intervé d'ofici, per fer l'adequació estricta dels textos a la normativa.

D'altra banda, els lingüistes fan l'adequació del text a l'estil legislatiu i a la tècnica normativa. Aquest tipus d'adequació comporta que els lingüistes, d'acord amb els lletrats del Parlament, facin propostes tècniques als diputats, als legisladors, en definitiva. Aquest assessorament especialitzat en el procediment legislatiu es fa durant el procés de tramitació dels projectes de llei, les proposicions de llei i altres normes.

Sovint l'assessorament en aquest àmbit inclou també l'elaboració i la presentació d'informes lingüístics específics sobre qüestions terminològiques, sobre reestructuració del text o sobre una nova distribució de les disposicions.

Els criteris relatius a aquest nivell d'adequació estilística i tècnica segueixen directrius i guies jurilingüístiques de tècnica normativa del

Canadà, d'Alemanya, d'Àustria, d'Anglaterra i dels Estats Units, com les de l'anomenat Plain English Movement, i també les del Grup d'Estudis de Tècnica Legislativa (Gretel), fundat a Catalunya el 1984.

Els lingüistes especialitzats en aquest àmbit han de ser, doncs, coneixedors també de la tècnica normativa, l'objectiu de la qual és que les normes es formulin de la manera més ordenada, clara, precisa, simple i actual possible, sense trair-ne el contingut.

Hem de tenir en compte que les lleis tenen com a destinataris els anomenats operadors jurídics, els especialistes encarregats d'interpretar-les i aplicar-les, però també van destinades als ciutadans en general. Amb aquesta finalitat és convenient que les normes compleixin una sèrie de principis per assegurar que els preceptes seran compresos pels ciutadans sense necessitat de ser uns especialistes en les matèries que regulen les lleis: formalitat, claredat, precisió, concisió, neutralitat, objectivitat i vigència.

4.1. *Formalitat i claredat*

La llengua de les lleis ha de correspondre a un grau elevat de formalitat estilística. Ha d'utilitzar les formes prescrites com a preferents de l'estàndard lingüístic més formal, amb exclusió de les paraules i les expressions d'ús restringit, dialectals o sociolectals, dels arcaismes grautius i de les construccions excessivament literàries.

En l'aspecte sintàctic, seguint el principi de la claredat, per assegurar la intel·ligibilitat del text normatiu, són preferibles les frases breus i d'estructura simple (subjecte-verb-complements), que no puguin induir a imprecisions.

Els textos legislatius han d'evitar, per exemple, l'excés de possessius, gerundis, nominalitzacions, verbs buits de contingut semàntic i locucions imprecises (*practicar, procedir a, en el seu cas*, etc.).

L'adequació a la tècnica normativa, d'acord amb el principi de la claredat, també inclou l'estructuració de la llei i l'ordenació lògica dels preceptes. És recomanable que qualsevol text normatiu dediqui els primers articles a determinar l'objecte de la llei i l'àmbit d'aplicació, i a incloure-hi, si cal, les definicions dels termes corresponents als conceptes bàsics de la matèria que regula, no pas amb finalitat lexicogràfica, sinó per seguretat jurídica, amb l'objectiu de precisar termes del lèxic comú que la llei empra amb un significat específic. Per exemple:

“Article 3. *Definicions*

”Als efectes del que disposa aquesta llei, s’entén per:

”a) *Habitatge*: tota edificació fixa destinada a residir-hi persones físiques o emprada amb aquest fi, inclosos els espais i els serveis comuns de l’immoble en què està situat i els annexos que hi són vinculats, si té acreditat el compliment de les condicions d’habitabilitat que fixa aquesta llei i la normativa que la desenvolupi i compleix la funció social d’aportar a les persones que hi resideixen l’espai, les instal·lacions i els mitjans materials necessaris per a satisfer llurs necessitats personals ordinàries d’habitació.” (Llei 18/2007, del 28 de desembre, del dret a l’habitatge)

4.2. *Precisió i concisió*

El llenguatge legislatiu ha de ser precís i funcional. És preferible que els preceptes es formulin d’una manera concisa i emprin, per tant, el vocabulari més sobri possible.

La terminologia en les lleis ha de ser precisa, unívoca, és a dir, cada paraula ha de tenir un significat constant dins de cada norma, i s’han d’evitar al màxim l’homonímia i la sinonímia. S’ha de tenir en compte que la varietat de termes per a un mateix concepte, un tret característic dels textos literaris, pot ser motiu d’inseguretat jurídica en una norma.

Per exemple, en el projecte de llei del dret a l’habitatge conviuen dos termes per designar un mateix concepte, persones “sense llar” i “sense sostre”, i en el tràmit d’elaboració de la llei es va decidir donar preferència al terme més inclusiu “sense llar”:

“m) *Sense llar*: la persona o la unitat de convivència amb mancança manifesta d’un habitatge digne i adequat, ja que no disposa d’un domicili, viu al carrer o viu en un espai no apte com a habitatge, d’acord amb el que estableix aquesta llei, i pateix l’exclusió social efectiva a causa de barreres socials o de dificultats personals per a viure de manera autònoma. També tenen la condició de *sense llar* les persones que han estat objecte d’un procés de desnonament motivat per la impossibilitat acreditada de satisfer el lloguer.” (Article 3 de la Llei 18/2007, del 28 de desembre, del dret a l’habitatge)

En aquest aspecte, els lingüistes del Parlament estan en contacte permanent amb el Termcat, perquè sovint el llenguatge polític, molt influït pel llenguatge periodístic, i de retruc la llengua de les lleis amplien

el camp semàntic de termes o en creen de nous, com ara *ciberassetjament escolar*, *famílies homoparentals*, *transfòbia*, etc.

“Els continguts d’aquesta llei s’han d’adaptar i actualitzar, pel que fa a les unions estables de parella i les famílies homoparentals, en el moment en què la legislació general de la Seguretat Social permeti fer-ho.” (Disposició transitòria tercera de la Llei 8/2006, del 5 de juliol, de mesures de conciliació de la vida personal, familiar i laboral del personal al servei de les administracions públiques de Catalunya)

Les normes empren els tecnicismes propis del camp del dret i els específics dels sectors que regulen, que corresponen a àmbits temàtics molt variats (pressupostos, el taxi, foment de la pau, protecció dels animals, etc.). Aquesta diversitat d’àmbits implica terminologies específiques de sectors ben diferents.

Per exemple, hi ha termes específics del dret civil que fan referència a figures jurídiques singulars, com ara *any de plor*, *empriu*, *fitació*, *lluïsm*, *rabassa morta*, *querimònia*, etc. En aquest cas, és convenient que les lleis defineixin amb exactitud els conceptes que utilitzen:

“S’entén per *rabassa morta* el contracte en virtut del qual els propietaris del sòl en cedeixen l’ús per a plantar-hi vinya pel temps que visquin els primers ceps plantats, en canvi d’una renda o pensió anual a càrrec dels cessionaris, en fruits o en diners.” (Disposició transitòria dotzena de la Llei 5/2006, del 10 de maig, del llibre cinquè del Codi civil de Catalunya, relatiu als drets reals)

Tot i aquest esforç d’adequació, a vegades és difícil aconseguir que els textos normatius siguin prou precisos, concisos i clars. D’una banda, perquè sovint els textos són fruit de transaccions polítiques complexes, aconseguides a vegades en l’últim moment, i els lingüistes no poden incidir-hi gaire, una vegada pactats, encara que continguin expressions, construccions o títols inadequats o impropis de l’estil legislatiu. D’altra banda, perquè sovint el legislador prefereix normes obertes que puguin tenir interpretacions diverses.

4.3. *Neutralitat i objectivitat*

Les lleis també s'han de regir pels principis d'objectivitat i neutralitat: han d'adoptar un estil impersonal i distanciat, i han d'evitar els termes connotats o afectius i les expressions emotives i les identitàries (com ara “el nostre país” o “les nostres institucions”). Però, sobretot, les lleis han de bandejar els tractaments que poden resultar humiliants i discriminatoris, com les expressions sexistes.

Així, en les lleis cal evitar l'ús exclusiu de formes masculines o, eventualment, femenines (“*les secretàries* d'alts càrrecs”) per designar classes o categories humanes que poden ser constituïdes tant per homes com per dones i també per referir-se genèricament a professions, oficis, càrrecs o funcions que tant poden ser exercits per homes com per dones.

Els lingüistes del Parlament, pel que fa a aquesta qüestió, han fixat uns criteris de redacció que intenten trobar el punt d'equilibri entre la demanda de precisió i concisió de l'estil legislatiu amb un ús del llenguatge que no sigui discriminatori, que sigui neutral i que visibilitzi positivament les dones. En el cas de les referències a càrrecs o funcions unipersonals fetes independentment de la persona que els pugui ocupar o exercir, que és sempre el cas dels textos normatius, és preferible recórrer a la designació orgànica (la direcció, la presidència). Si això no és possible, perquè es vol fer referència directa a la persona titular de l'òrgan o a la que exerceix un càrrec o una professió, cal desdoblar només el nucli (el director o directora).

4.4. *Vigència*

Les lleis, seguint els principis de vigència i funcionalitat, s'expressen preferentment en present, tant en les descripcions de les accions com en les fórmules d'obligació: el present simple d'indicatiu per a les definicions o les prescripcions absolutes i el present simple de subjuntiu per a les prescripcions hipotètiques, com en la tipificació d'infraccions. En les lleis i altres normes no es fa servir, per tant, el futur d'obligació. El present és el temps que dona actualitat permanent al text normatiu:

“El Govern ha de garantir l'exercici efectiu del dret a l'educació mitjançant la programació general de l'ensenyament.”
(Article 4 de la Llei d'educació)

5. Conclusió

Al llarg dels vint-i-nou anys de producció legislativa del Parlament restablert, a partir del 1980, s'ha fet una feina de restauració i fixació del llenguatge jurídic i legislatiu català, i també de modernització i simplificació de les normes, sense perdre el grau de formalitat que els pertoca tenir, per acostar-les als ciutadans.

Podem afirmar que els lingüistes del Parlament han contribuït a la consolidació d'aquest llenguatge legislatiu propi, un llenguatge formal i en alguns casos solemne, però alhora àgil i modern, no enfarfegat, ni artificios; un llenguatge, en fi, adequat a la seva funció i al seu temps.

Referències bibliogràfiques

- BASSOLS, Margarida (2007): *El llenguatge dels polítics*. Vic: Eumo.
- BUSSE, Dietrich (1994): "La comprensibilitat de les lleis: un problema jurídic des del punt de vista lingüístic", *Revista de llengua i dret* (Barcelona) 22, pàg. 7-24.
- COMITÈ ASSESSOR PER A L'ESTUDI DE L'ORGANITZACIÓ DE L'ADMINISTRACIÓ (1992): *Manual d'elaboració de les normes de la Generalitat de Catalunya: 00-09-001/92*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Governació.
- CORNU, Gérard (2005). *Linguistique juridique*. Paris: Montchrestien.
- GÉMAR, Jean-Claude (dir.) (1982): *Langage du droit et traduction: Essais de jurilinguistique / The language of the law and translation: Essays on Jurilinguistics*. Montréal: Éditeur Officiel du Québec.
- (1994). "Le discours du législateur et le langage du droit: rédaction, style et texte juridiques", *Revue Générale de Droit*, vol. 25, pàg. 327-345.
- GRUP D'ESTUDIS DE TÈCNICA LEGISLATIVA (GRETTEL) (1986). *La forma de les lleis: Deu estudis de tècnica legislativa*. Barcelona: Bosch.
- (1995): *La redacció de les lleis*. Barcelona: Escola d'Administració Pública de Catalunya.
- (2001): *Manual d'adequació jurídic-formal. Llibre d'estil per a l'elaboració de disposicions jurídiques*. Ministeri de Justícia de la República Federal d'Alemanya. Barcelona: Gretel.
- MARTINEAU, Robert, Michael B. SALERNO (1996): *Drafting Legislation and Rules in Plain English*. St. Paul: West Publishing Company.
- PAGANO, Rodolfo (2004). *Introduzione alla legistica: l'arte di preparare le leggi*. Milano: Giuffrè.

PARLAMENT DE CATALUNYA (1932-1938): *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya* [en línia]. <<http://www.parlament.cat/web/documentacio/recursos-documentals/diari-republica>>.

——— (2007): *Reglament del Parlament de Catalunya*. Barcelona: Parlament de Catalunya.

PARLAMENT DE CATALUNYA. SERVEIS LINGÜÍSTICS (2007): *Criteris de redacció dels textos normatius i declaratius del Parlament de Catalunya*. Barcelona: Parlament de Catalunya.

——— (2008): *Manual de redacció dels diaris de sessions* [en línia]. <<http://manualderedaccio.blogspot.com>>.

——— (2008): *Manual de correcció dels diaris de sessions* [en línia]. <<http://manualdecorreccio.blogspot.com>>.

PAYÀ, Marta (2005): “Les persones estem preocupats i preocupades (!)”, *Actes de la V Jornada (15 d'abril de 2005) Confonem gènere i sexe? Llenguatge no sexista: fenomen, límit i aplicació*, Comissió Interuniversitària de Llenguatge Administratiu i Jurídic, Universitat de Barcelona [en línia]. <http://www.ub.edu/sl/cilaj/actes/VJornada/6_Paya.pdf>.

SANJAUME, Margarida (2006): “Quan les paraules són llei”, dins *III Seminari de correcció de textos: la terminologia i la correcció de textos*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, pàg. 85-104.

SPARER, Michel; SCHWAB, Wallace (1980). *Rédaction des lois. Rendez-vous du droit et de la culture*. Québec, Éditeur officiel.

WYDICK, Richard C. (1998): *Plain English for Lawyers*. Durham: Carolina Academic Press.

El Servei Lingüístic del Port de Barcelona

Eva Casasús
(Port de Barcelona)

0. Introducció: què és el Port de Barcelona

L'Autoritat Portuària de Barcelona (APB) és una entitat d'àmbit estatal que s'encarrega de l'administració, la gestió i l'explotació del Port de Barcelona. En els seus òrgans de govern hi ha representades l'administració local, l'autonòmica i la central, les cambres de comerç, d'indústria i navegació, les organitzacions empresarials i sindicals més representatives i els sectors econòmics rellevants relacionats amb l'operativa portuària.

L'Autoritat Portuària de Barcelona s'encarrega d'autoritzar i controlar els serveis portuaris, gestionar els espais públics portuaris de titularitat estatal i desenvolupar les infraestructures necessàries per al port, i de fer-ne la gestió i el manteniment.

El Port de Barcelona és la principal infraestructura de transport i serveis de Catalunya, una de les quatre regions motors d'Europa. La seva àrea d'influència s'estén pel sud, el centre d'Europa i el nord d'Àfrica. El Port és la porta europea a mercats tan distants com l'Extrem Orient i Iberoamèrica.

El Port de Barcelona, que genera més de 16.000 llocs de treball directes, està especialitzat en càrrega general, mercaderies d'alt valor com ara els vehicles, els productes electrònics o els béns de consum. Això el situa com a primer port espanyol per facturació i per valor de les mercaderies. Té prop de quaranta terminals especialitzades i polivalents per atendre els diferents tipus de tràfic que genera el seu rerepaís, el mercat al qual dona servei.

El Port es pot dividir en quatre zones diferenciades: el port comercial (el que hem comentat fins ara); el port energètic, situat en una de les zones més allunyades de la ciutat i dedicat als tràfics de productes

energètics com ara el gas; el port logístic, que comprèn la Zona d'Activitats Logístiques (ZAL), i el Port Vell, el port obert als ciutadans.

1. L'inici del Servei Lingüístic del Port de Barcelona

L'Autoritat Portuària de Barcelona, com a empresa pública conscient de la seva projecció exterior i del seu pes com a agent social, va manifestar l'any 1997 el seu interès d'iniciar totes les actuacions al seu abast per tal de potenciar la presència del català en tots els àmbits de la vida portuària i així sumar-se al projecte de normalització lingüística de la Generalitat de Catalunya.

Fruit d'aquesta iniciativa de coresponsabilitat en el procés de normalització lingüística, l'11 de febrer de 1997 els departaments de Cultura i de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya i l'Autoritat Portuària de Barcelona van signar un conveni de col·laboració, en el marc del qual les tres institucions es comprometien a treballar conjuntament en el procés de normalització lingüística a l'Autoritat Portuària de Barcelona.

Com a part important del procés de modernització i competitivitat, el Port de Barcelona havia començat a definir la seva política de gestió lingüística amb la incorporació del català com a llengua de treball. Es van començar a fer les passes per assolir aquest objectiu i, tot i que hi havia molta feina per fer, no es partia de zero. A principis d'aquell any 1997 s'havia fet una primera aproximació a l'ús del català al Port de Barcelona mitjançant l'Indexplà.¹ El resultat va ser que l'índex de normalització lingüística (INL) del Port de Barcelona era de 43 sobre 100, molt

¹ L'Indexplà és un programa informàtic, creat conjuntament pel Consorci per a la Normalització Lingüística i la Direcció General de Política Lingüística (1995), que permet avaluar el grau de normalització de la llengua catalana en una organització. A partir d'un sistema d'indicadors, organitzats en sis factors: imatge i retolació, adequació lingüística del personal, criteris d'ús lingüístic, documents d'ús extern, comunicacions exteriors i documentació i comunicacions internes, s'obté una mitjana ponderada, amb valors entre 0 i 100, que reflecteix el nivell o índex de normalització lingüística (INL) d'una organització, el qual es pot representar en una gràfica.

lluny encara d'altres organitzacions que tenien el català com a llengua pròpia de l'organització.

El Servei Lingüístic del Port de Barcelona (SLPB), en aquella època servei intern adscrit al Departament de Formació del Port, amb la col·laboració de la Direcció General de Política Lingüística, va iniciar l'elaboració d'un programa marc de normalització lingüística que es va anar concretant en plans anuals adreçats a adequar el sistema de comunicacions del Port i la competència lingüística del seu personal a les exigències d'una empresa pública a Catalunya. Partint de les dades de l'Indexplà, es van iniciar una sèrie de tasques encaminades a pal·liar els sectors més deficitaris dels sis que inclou l'Indexplà, com ara els que fan referència a les comunicacions, internes i externes, i a la documentació interna, majoritàriament en castellà. Així, doncs, es va fer un recull de tota la documentació impresa utilitzada per les diferents unitats i serveis del Port de Barcelona per fer-ne la traducció, unificar-ne els criteris tant de forma com de llengua, com d'ordenació sistemàtica i de simplificació.

L'adequació del personal, com sol passar a totes les organitzacions, era i encara és l'element més difícil d'incidir-hi, atesa la naturalesa de la plantilla, extensa, amb un ampli ventall d'horaris i repartida en diferents edificis.

La complexitat del Port de Barcelona recomanava un estudi a fons d'aquest aspecte. En aquest sentit, el Departament de Recursos Humans del Port va iniciar un seguit d'actuacions adreçades a definir amb claredat els perfils lingüístics. Els resultats que se'n van obtenir van servir per incidir de manera eficaç tant en la formació del personal, per adequar-lo a les necessitats lingüístiques de les tasques assignades, com en els processos de promoció interna i en els de selecció de nou personal.

A partir dels resultats de l'Indexplà es va elaborar un projecte global que comprenia dos aspectes: la formació en llengua catalana dels treballadors i l'adequació documental. D'aquesta manera, naixia l'actual Servei Lingüístic de Català del Port de Barcelona.

1.1. *Els cursos*

L'any 1998 es van iniciar els cursos generals de llengua catalana, la finalitat dels quals era bàsicament satisfer les necessitats dels treballadors i arribar a tothom que desitgés fer algun curs, per això les classes es feien als dos edificis amb més personal interessat a fer cursos i

dins de l'horari laboral. L'equip del Servei Lingüístic i el professorat, que procedia de la Direcció General de Política Lingüística, van elaborar-ne els materials adaptant-los a les necessitats del Port. A més d'aquests cursos també se'n van fer de personalitzats, adreçats a les persones que no disposaven de mobilitat o a qui les seves responsabilitats no els permetien seguir un curs general. D'altra banda, també es va crear un centre d'autoaprenentatge que servia de reforç als alumnes dels cursos generals i que permetia seguir un itinerari d'autoaprenentatge dirigit per un assessor.

La valoració d'aquests primers cursos va ser positiva però ens va portar a introduir un parell de canvis: d'una banda, l'equip de professors es va reduir a dues persones integrades a l'equip del Servei Lingüístic, amb jornada completa i dedicació absoluta als cursos del Port i, d'una altra, es va signar un Conveni amb l'Escola d'Administració Pública de Catalunya perquè els alumnes poguessin obtenir un certificat oficial.

Els anys següents els cursos de català es van anar adaptant a noves necessitats i es van introduir altres cursos específics; les sessions de conversa es van deslligar de l'autoaprenentatge i van passar a funcionar de forma similar a un curs de nivell A, i es van fer cursos a altres dependències de l'Autoritat Portuària.

Posteriorment, l'any 2003 es va canviar l'estructura del Servei Lingüístic i es va prescindir de l'equip de professors propi. A partir d'aquell curs 2003-2004 i fins ara la formació de català va passar a càrrec de l'Escola d'Idiomes de la Universitat Autònoma.

Actualment, i com ha passat en molts altres serveis lingüístics, per un procés natural, la demanda d'organitzar cursos ha disminuït. Des de l'any 1997, pràcticament tota la plantilla ha fet algun curs de català en alguna ocasió per obtenir els certificats dels nivells B o C. Aquest any la programació ha estat de dos nivells B i tres del C, entre distància i presencials, amb un total de 51 alumnes inscrits. L'any 1998 se n'havien arribat a fer 13, amb un total de 116 alumnes.

1.2. *La documentació*

L'any 1997 a l'hora de desenvolupar els seus negocis, en les relacions interpersonals, en els contractes, etc., la llengua majoritària del Port de Barcelona era el castellà, i en català, a banda de la retolació es feia molt poca cosa.

Durant els primers anys hi havia una vinculació molt estreta entre les revisions i la formació perquè les errades més freqüents s'utilitzaven com a material dels dossiers dels cursos generals i per a cursos específics de tècniques d'expressió escrita. Tot plegat també va servir perquè, posteriorment, l'any 2001 s'edités un manual d'estil (Port de Barcelona:2001) que recollia els models de documents administratius més usuals al Port, fraseologia i terminologia, i establia uns criteris lingüístics que ens havien de permetre treballar de forma més homogènia a tota l'empresa.

D'aquella època, també en volem destacar dues fites: d'una banda, la implementació d'una memòria de traducció al Servei Lingüístic, que ens va ajudar molt en la revisió dels textos jurídics i, d'una altra, la incorporació del nostre servei a una comissió interna que es va crear amb motiu de la implantació de l'euro, per tal de revisar els models de documents afectats i on el Servei Lingüístic havia d'aplicar els nous criteris lingüístics i d'imatge establerts. El fet que el Servei Lingüístic estigués inclòs en aquesta comissió era significatiu perquè demostrava la integració, l'acceptació i el reconeixement del servei.

2. L'etapa actual

Actualment, i després de diverses reestructuracions, el Servei Lingüístic forma part de l'Àrea de Comunicació del Port i hi treballa una sola persona, que s'encarrega de resoldre consultes lingüístiques, de corregir textos, de fer traduccions del castellà al català, de gestionar les traduccions externes a altres llengües, de redactar un butlletí de difusió de criteris lingüístics i d'elaborar plans de normalització lingüística.

A la nostra feina no n'hi ha prou amb tenir coneixements generals de llengua catalana, amb el temps ens hem anat especialitzant en llenguatges d'àmbits com ara les infraestructures i les obres marítimes, la nàutica, les ajudes a la navegació, la logística i el transport, i també mèdics (tenim un servei mèdic).

En l'assessorament lingüístic, entre les dificultats amb què ens trobem a l'hora de revisar textos volem destacar la forta presència de manlleus. Segurament inevitables atès l'àmbit de negoci del port: amb molt moviment i contacte permanent amb altres cultures. En el nostre cas, la presència d'elements provinents de l'anglès és notable.

Ens podem trobar que en un text hi hagi manlleus sense cap necessitat perquè tenim alternatives pròpies del català i amb un ús prou conegut. Quan això passa, i sempre que sigui possible, proposem la forma catalana. Per exemple, seria el cas de:

(1a) *hinterland* en lloc de *rerepaís*

(1b) *foreland* en lloc d'*avantpaís*

(1c) *hub port* en lloc de *port base*

També pot ser que la forma no catalana representi alguna realitat nova o desconeguda i ens trobem que no té equivalent en la nostra llengua.

Uns exemples il·lustratius són les següents formes angleses, que no tenen alternativa documentada en català:

(2a) tipus de vaixells de càrrega: *very large crude carrier* , *ultra large crude carrier*

(2b) tipus de càrrega especial: *project cargo*, *out of gauge*

També pot ser que proposem la forma alternativa catalana, però que es faci tan desconeguda que no s'accepti; segurament, per raons de prestigi de la llengua anglesa davant del català. Seria el cas, per exemple, de:

(3a) *Derrik*, forma preferent al Port en lloc de *ploma* o *puntal* (referit a una grua ubicada a la coberta dels vaixells de càrrega que permet d'aixecar pesos, especialment per treure càrrega de la bodega)

(3b) *Dunnage*, forma preferent al Port en lloc de *fusta per a embalatge* (fusta, generalment de poca qualitat, utilitzada per aguantar i protegir la càrrega en vaixells)

I, d'altra banda, també ens podem trobar amb calcs de les formes originals. Per exemple:

- (4a) **terminal multipropòsit*, calc de *multipurpose terminal*. El Termcat per a aquest terme ha aprovat *terminal polivalent*.
- (4b) *cajón flotante* > **calaix flotant* en lloc de *caixa flotant* (element estructural de formigó que es fa servir com a fonament en obres marítimes per construir dics i molls)

2.1. La col·laboració amb el departament d'imatge corporativa

La nostra feina també està molt lligada al Departament d'Imatge del Port, de fet, tots formem part de l'àrea de comunicació. Treballem plegats en l'aplicació dels criteris d'imatge corporativa i de disseny d'impresos, i els assessorem en qüestions de tipografia i d'estil.

Per exemple, vam crear conjuntament un manual sobre com s'han de fer les targetes de visita del Port. Vam mirar com s'havien de traduir els càrrecs, quin tipus de tipografia era la més adequada i vam buscar un criteri unificat en la disposició del text de la targeta.

En aquests moments treballem seguint aquests mateixos criteris per definir una imatge homogènia i un text adequat per als segells de tinta que es fan servir a l'organització. Hem hagut d'unificar els missatges, decidir la tipografia, resoldre la qüestió del bilingüisme, etc.

Finalment, també col·laborem en la comunicació institucional. Hem creat un equip que s'encarrega de redactar la memòria corporativa, format per un periodista-redactor, un dissenyador i l'assessor lingüista. El redactor s'encarrega de recollir les dades i d'escriure els textos, que després passen pel lingüista, el qual a més de la correcció gramatical també fa la correcció d'estil i s'ocupa de les galerades i, per acabar, el dissenyador hi aplica la imatge corporativa.

2.2. Les noves tecnologies

Gràcies a l'ordinador la manera com treballem ara és molt diferent de com ho fèiem al principi, quan gairebé tot ens arribava en paper. L'ús del correu electrònic ha simplificat molt la comunicació amb els usuaris i la manera de treballar. D'altra banda, també creiem que ha facilitat la feina a l'usuari el fet que el Servei Lingüístic disposi d'un apartat a la intranet, on els usuaris poden consultar eines i recursos

d'ajuda a l'hora de redactar, revisar i traduir textos (hi ha enllaços a diccionaris, bases de dades terminològiques i conjugadors verbals).

2.3. El multilingüisme i la política lingüística de l'organització

La gestió del multilingüisme, qüestió en la qual estan treballant moltes universitats i altres organismes, hem de dir que ens planteja reptes que encara no acabem de tenir ben resolts i on encara hem de continuar actuant.

De manera general, tota la documentació externa que elabora el Port i que va adreçada al públic de Catalunya es fa en català: notes de premsa, anuncis, comunicats, etc. Quan es tracta de documents que es considera que poden tenir un abast territorial més ampli, el criteri és fer-ho en quatre llengües: català, castellà, anglès i francès, amb el català en primer lloc, gairebé sempre. N'és un exemple el butlletí electrònic CCLink (<http://www.portdebarcelona.es/cclink>), que edita trimestralment el Departament de Desenvolupament de Negoci del Port, en català, castellà, anglès, francès i xinès.

De totes maneres, aquestes normes no acaben d'estar ben definides i sovint la tria de la llengua va en funció de l'autor del text. Per exemple, l'any 2007 es va publicar la *Xarxa de connexions i serveis del Port de Barcelona* (Port de Barcelona:2007b) i només es va fer en castellà i en anglès.

Així, doncs, hi ha criteris ben diferents i és un camp en què encara hem d'actuar molt, i ens ho dificulta el fet que al Port hagi existit fins fa ben poc una llarga tradició de fer la documentació en castellà.

De totes maneres, però, pel que fa a l'acceptació i l'ús del català com a llengua interna de treball, la valoració és positiva. Un exemple és la intranet, en funcionament des del 2006, que des d'un bon principi es va veure clar que havia de ser en català. A més, el fet que s'exigeixi el coneixement de la llengua catalana com a requisit, en la majoria de casos, per accedir a una plaça de promoció interna, també demostra que anem progressant en aquest terreny.

2.4. La responsabilitat social corporativa

Com a aspecte més nou, des de l'any 2007 la feina del Servei Lingüístic també s'inclou dins dels projectes socials amb els quals està compromesa l'organització en l'àmbit de la responsabilitat social.² Així queda recollit en la memòria de responsabilitat social corporativa del Port de Barcelona de l'any 2007 (Port de Barcelona:2007a), on el Servei Lingüístic forma part del que s'anomena "el port solidari".

3. Valoració

Durant tots aquests anys de feina del Servei Lingüístic hem avançat molt en el terreny de l'ús, tot i que encara podem millorar. Ara, també ens cal fer el mateix en l'àmbit de la qualitat.

Com veieu, tenim molt camí per fer i ens queda molta feina, però podem afirmar que els esforços i els recursos que el Port de Barcelona ha invertit durant aquests anys en el projecte de normalització lingüística són un signe clar de la seva voluntat per fer de la seva imatge un element de projecció, localment i internacional, del dinamisme econòmic de Catalunya i de la seva llengua.

² La responsabilitat social corporativa (RSC) es defineix com la contribució activa i voluntària de les empreses a la millora social, econòmica i ambiental amb l'objectiu de millorar la seva situació competitiva i valorativa i el seu valor afegit. Es tracta d'un conjunt de polítiques, pràctiques i programes per tal d'afegir a l'activitat empresarial el respecte per les ètiques, les persones, les comunitats i el medi ambient.

Referències bibliogràfiques

- CASTELLS, Alfred (2003): "Indexplà. Programa d'avaluació de les organitzacions", *Noves SL. Revista de Sociolingüística* [en línia]. Barcelona: Secretaria de Política Lingüística. <<http://www.gencat.cat/llengua/noves>>.
- ESPINOLA, Celoni, Hermínia SANTISTEBAN (1997): "Benvinguts al Port de Barcelona", *Llengua i ús* (Barcelona) 10, tercer trimestre, pàg. 25-26.
- FARGAS, F. Xavier; COLOMER, Rosa i MONTES, Dolors (2006): "Noves perspectives sobre els manlleus", *Estudis Romànics* (Barcelona) XXVIII, pàg. 151-177.
- MIR, Anna (2003): "Correctors, assessors, lingüistes: reflexió sobre el procés de revisió de textos escrits", *Llengua & Literatura* (Barcelona) 14, pàg. 211-237.
- PORT DE BARCELONA: *CCLink on line* [en línia] <<http://www.portdebarcelona.es/cclink>>.
- PORT DE BARCELONA (2001): *Manual d'estil del Port de Barcelona*, Servei Lingüístic de Català del Port de Barcelona.
- (2007a): *Memòria anual 2007* [en línia]. <<http://www.portdebarcelona.es>>.
- (2007b): *Red de conexiones y servicios del Puerto de Barcelona*.
- (2009): *Memòria de responsabilitat social corporativa*, [en línia]. <<http://www.portdebarcelona.es>>, pàg. 32-33.
- SANTISTEBAN, Hermínia (2000): "El Servei Lingüístic del Port de Barcelona: tres anys d'experiència", *Llengua i ús* (Barcelona) 17, primer quadrimestre, pàg. 27-30.

L'Oficina d'Onomàstica de l'Institut d'Estudis Catalans: l'assessorament lingüístic i els noms propis

Joan Anton Rabella
(Institut d'Estudis Catalans)

0. L'onomàstica dins la lingüística catalana

Si féssim una recapitulació històrica sobre el valor dels elements i dels models lingüístics, no ens resultaria estrany comprovar que tradicionalment alguns elements —com els substantius o els verbs— o algunes modalitats de llengua —com la llengua literària escrita— han estat més valorats i s'han dedicat més esforços a estudiar-los, de la mateixa manera que ha succeït, per exemple, en la literatura, en què determinats períodes han tingut menys prestigi.

Aquesta és una situació que ha quedat superada, o que de ben segur hem de considerar que pertany a d'altres èpoques, i, així, avui, els lingüistes centren, o poden centrar, les seves recerques més especialitzades i prestigioses també en les preposicions o l'article. Encara que és un fet obvi, i sobre el qual probablement es manifestarien de manera unànime els investigadors, creiem que és una situació que realment costa de traslladar a l'àmbit del nom propi, és a dir, a l'onomàstica. Si veiem clar que és tan necessari l'estudi de la morfologia verbal com de les preposicions, com és que sovint en el nostre sistema educatiu universitari i els nostres docents i investigadors no dediquen el mateix esforç o la mateixa consideració al nom propi que al nom comú?

Encara que els factors que haurien d'explicar aquesta percepció són diversos i complexos, n'hi ha alguns que poden ajudar a entendre la valoració dels noms propis dins la lingüística catalana.

D'entrada, en el cas de la llengua catalana es pot considerar que el nom propi és un aspecte que ha estat poc estudiat. Si provéssim de fer una recopilació dels treballs sobre onomàstica, comprovaríem que, encara que sí que hi ha força estudis i investigadors que s'hi han dedicat, en

conjunt no és un camp de la lingüística que hagi estat majoritari, i encara més si tenim en compte que molts dels treballs sobre onomàstica corresponen a reculls de toponímia, a articles molt locals i puntuals o a estudis de caràcter etimològic. Com que molts d'aquests treballs, llevat dels que tracten sobre etimologia —que, a més, sovint tenen un to altament especulatiu i molt erudit—, s'han realitzat fora de l'àmbit universitari —moltes vegades per persones autodidactes i relacionades amb el món de l'erudició local—, s'ha generat la visió que l'onomàstica és un tema poc científic i poc acadèmic, i fins i tot en algun cas es pot haver vist com poc actual o *modern*.

En aquest mateix sentit, el fet que, tret d'algunes excepcions puntuals —com Josep Moran a la Universitat de Barcelona, Emili Casanova a la de València o Albert Turull a la de Lleida—, l'onomàstica hagi restat al marge dels plans d'estudi de les nostres universitats també ha contribuït decisivament a consolidar aquesta percepció de matèria externa a l'àmbit científic i acadèmic, de manera que moltes vegades els mateixos professors que també han realitzat estudis sobre toponímia o antroponímia els associem bàsicament a d'altres camps de la lingüística (Joan Veny, Emili Casanova, Ramon Sistac, etc.), que són els que han correspost a la seva tasca docent.

I encara cal tenir en compte la tradició de la lingüística catalana en la investigació i les publicacions sobre els noms (i el lèxic). Avui possiblement sembla evident la distinció entre *diccionaris* —que relacionaríem amb la tasca dels lexicògrafs— i *enciclopèdies* —de caràcter molt més general i multidisciplinari—, i ens pot semblar *natural* el contingut i les característiques d'unes obres i de les altres, però la diferenciació d'aquests dos tipus de publicacions, i quina informació figurà en unes i quina, en les altres, és una convenció (en els nostres diccionaris els topònims no formen part de les entrades, però d'altres llengües, per exemple, tenen diccionaris de noms propis, com *Le Petit Robert*).

L'onomàstica, però, és una branca més de la filologia, i els noms propis són, senzillament, un tipus específic de noms. Es tracta, doncs, d'un aspecte més de la llengua que cal estudiar i que cal tenir igualment en compte en les tasques d'assessorament lingüístic. El fet que —com indicàvem— aquesta matèria hagi quedat habitualment fora dels plans d'estudi de filologia no solament ha contribuït a generar la visió que es tracta d'una disciplina externa a la lingüística —o que com a mínim no

forma part de les matèries fonamentals—, sinó que, a més, ha provocat que els lingüistes no tinguin una formació adequada en aquest camp. I en molts casos les obres de figures reconegudes de la nostra lingüística no han ajudat a fomentar l'interès per l'estudi i la valoració de l'onomàstica, ja que massa vegades —com també apuntàvem— s'han centrat en la recerca etimològica, que és un aspecte molt específic i que ha vinculat sovint aquesta matèria a discussions bizantines i al món de l'erudició que generalment no relacionem amb la investigació científica actual.

Encara que en el cas de l'onomàstica catalana la vinculació amb revistes i estudiosos aliens a l'àmbit universitari ha estat un factor més que ha reformat la sensació que es tractava d'una disciplina sense un marc teòric ben establert i amb uns límits d'actuació que no es podien relacionar amb el que seria una matèria científica, no es tracta d'una situació objectiva i general en l'àmbit internacional, ja que l'onomàstica sí que es troba vinculada al món universitari, com, per exemple, en el cas de la llengua francesa o la italiana, que disposen d'investigadors i revistes prestigioses —com la *Nouvelle Revue d'Onomastique*, en què participen Pierre-Henri Billy o Jean-Pierre Chambon, o la *Rivista Italiana di Onomastica*, dirigida per Enzo Caffarelli—, i també amb treballs especialitzats sobre el nom propi des del punt de vista teòric, com la *Grammaire du nom propre* de M.-N. Gary-Prieur o *Le nom propre* de Kerstin Jonasson.

1. L'onomàstica i l'assessorament lingüístic

La situació de l'onomàstica dins la lingüística catalana —que hem provat de descriure breument ja que no és l'objectiu d'aquest treball— és un factor important per provar d'entendre la visió i el tractament dels noms propis en les tasques d'assessorament lingüístic. Encara que en aquest àmbit no es pot donar una importància diferent als noms propis i als noms comuns, ja que òbviament en un ús social i públic és necessari que ambdós siguin correctes i adequats, la percepció que indicàvem en l'apartat anterior i la manca de formació força general condicionen el tractament dels topònims i els antropònims en les feines de caràcter lingüístic.

Al llarg dels anys de funcionament de l'Oficina d'Onomàstica (refundada l'any 1992 reprenent les tasques de l'antiga Oficina de

Toponímia i Onomàstica, que havia estat creada l'any 1921 sota la direcció de Josep M. de Casacuberta), hem pogut comprovar que els professionals de l'assessorament lingüístic molt sovint no tenen una formació adequada en aquesta matèria i moltes vegades no compten amb uns paràmetres d'actuació ben definits (com sí que tenen en molts altres camps de la lingüística) ni tampoc amb uns criteris actualitzats que els permetin saber quines són les obres de consulta més adequades davant d'un dubte toponímic o antroponímic, és a dir, que hem pogut constatar una manca de coneixement dels criteris bàsics i de la bibliografia més adequada i especialitzada en el camp de l'onomàstica catalana.

Com a conseqüència d'aquesta situació, podem trobar textos i obres que han estat revisats de manera molt acurada i que presenten un nivell de llengua notable, però que alhora contenen una onomàstica deficient i que utilitzen solucions contradictòries (com l'ús de la majúscula o la minúscula en els genèrics de caràcter descriptiu, l'adaptació desigual de la toponímia estrangera, el grau de normalització de l'antroponímia catalana, etc.).

2. Les funcions de l'Oficina d'Onomàstica

2.1. Les tasques d'assessorament de l'Oficina d'Onomàstica

Encara que, com a resultat de la concepció a què ens referíem a l'apartat inicial, sovint ens hem trobat amb la visió que considera que les tasques fonamentals de l'Oficina d'Onomàstica (OdO) són la recerca etimològica o l'estudi històric dels antropònims, la situació real és molt diferent, ja que al llarg d'aquests disset anys més del 90% de la feina de l'OdO ha estat de caràcter bàsicament aplicat, relacionada directament amb l'assessorament lingüístic, bé sigui per a particulars, bé sigui per a serveis de l'Administració o d'institucions o empreses diverses, i amb els aspectes d'ús públic de l'onomàstica, des de la retolació urbana i viària fins a les publicacions de tot tipus d'àmbits.

I és que, per poc que ens hi fixem, resulta manifest que els noms propis —principalment els topònims i els antropònims— són pertot arreu, no solament a les obres escrites (diaris, revistes, llibres, guies de viatge, etc.), sinó també als mitjans de comunicació —que són plens de noms de persona i de lloc, catalans i de tot el món— i en els escrits, i els usos, de

l'Administració, però no solament la Generalitat (que compta amb departaments i serveis en què els noms propis són fonamentals, com Política Territorial i Obres Públiques, Medi Ambient, Governació, l'Institut Cartogràfic de Catalunya, l'Institut d'Estadística de Catalunya, etc.), sinó també els ajuntaments (que tenen competències sobre el nom dels seus nuclis de població i sobre el nom de les seves vies urbanes, i que cada vegada són més actius en la retolació de caràcter turístic i rural, com els masos, els senders, etc.) i les Diputacions (que compten, per exemple, amb una xarxa important de parcs naturals).

Aquest seria, doncs, l'àmbit d'assessorament de l'OdO: l'Administració (la Generalitat, els ajuntaments, les Diputacions i algun ministeri del govern central, com el de Foment), tot tipus d'institucions i entitats públiques o privades, els mitjans de comunicació, les editorials i les persones que es dediquen a l'assessorament lingüístic i també els particulars. Així, des de ja fa uns quants anys, l'OdO rep anualment centenars de consultes, que van des de la forma ortogràfica d'un nom concret o la revisió de tots els carrers d'una població o de tots els topònims d'un parc natural, fins a l'adaptació dels noms àrabs d'un llibre. I com ja apuntàvem, la majoria de consultes provenen de professionals de la llengua, és a dir, de correctors i traductors particulars i de persones que treballen com a assessors lingüístics tant en entitats públiques com en empreses privades.

D'aquesta manera, enfront d'una visió etimologicista o relacionada amb l'erudició no acadèmica, gairebé totes les consultes (i bona part dels projectes) són de caràcter aplicat, tant en la toponímia com en l'antroponímia. I en aquest darrer àmbit cal tenir present que, a partir del Decret 138/2007, de 26 de juny ("En conseqüència, es considera oportú modificar el Decret 208/1998, de 30 de juliol, per tal d'atribuir exclusivament la funció d'emetre les certificacions de correcció lingüística de noms i cognoms en català a l'Institut d'Estudis Catalans."), l'OdO és l'únic organisme que realitza els certificats per a la normalització dels noms i cognoms, una tasca que a partir de la promulgació del Decret 208/1998, de 30 de juliol, pel qual es regulava l'acreditació de la correcció lingüística dels noms i cognoms, ha permès que durant aquests darrers deu anys uns quants milers de ciutadans hagin pogut canviar la forma amb què estaven inscrits al Registre Civil per la solució catalana correcta dels seus noms i cognoms.

2.2. Els projectes de l'OdO

A banda d'aquesta tasca d'assessorament, l'OdO també realitza o participa en la realització de projectes, que en alguns casos són interns, exclusius de l'Institut d'Estudis Catalans, com el *Nomenclàtor toponímic de la Catalunya del Nord* (2007), que es va concebre arran de les nombroses consultes sobre l'existència de formes divergents en la toponímia nord-catalana i també com a conseqüència de la problemàtica específica de la pronúncia francesa d'aquests topònims; en aquest cas, l'objectiu era establir un corpus normalitzat, que ajudés a la difusió de formes úniques, i fixar una pronúncia per a l'ús públic dels topònims de la Catalunya del Nord. Aquest projecte va donar com a resultat la publicació d'un nomenclàtor que inclou la toponímia més significativa ordenada municipalment (dins les comarques) i que també recull la transcripció fonètica de tots els topònims catalans (però no dels noms del Fenolledès, que s'hi inclou per raons històriques), i que continuarà amb l'accés a les formes fòniques a través d'Internet.

Imatge 1. Nomenclàtor toponímic de la Catalunya Nord

CONFLENT			63
Vallmanya			Conflemt
Vallmanya	<i>nucli</i>	[bəl'manə] <i>estànd.</i> [bəl'manə]	Valmanya
Barjau, mas d'en	<i>edif.</i>	[ˈmazdəmbərˈzaw]	Mas Barjau
Cabanats, mas dels	<i>edif.</i>	[ˈmazdəlskəβəˈnats]	Mas des Cabanats
Gallinàs, el	<i>orogr.</i>	[əˈlɣəxiˈnas]	Pic Gallinasse
Masos, els	<i>nucli</i>	[əlzˈmazus]	Los Masos
Pinatell, el	<i>indr.</i>	[əˈpineˈteʎ]	Le Pinatell
Pinatell, refugi del	<i>edif.</i>	[rəˈfuʒidəlpinəˈteʎ]	Abri du Pinatell
Pinosa, mina o meners de la	<i>indr.</i>	[ˈminə / mənˈnezdələpiˈnuza]	Mine de fer de la Pinouse
Roc Negre, puig del	<i>orogr.</i>	[ˈpuʒdəlˈrogˈneyrə]	Puig del Roc Nègre
Roc Negre, serra del	<i>orogr.</i>	[ˈserəðəlˈrogˈneyrə]	Serra del Roc Nègre
Sec, puig	<i>orogr.</i>	[ˈpuʒˈsek] <i>altr.</i> [ˈpuʒiˈsek]	Puig Sec
Vallmanya, portella de	<i>orogr.</i>	[pʊrˈteʎəðəβəlˈmanə]	Porteille de Valmanya

La majoria de projectes de l'OdO, però, s'han realitzat en col·laboració amb l'Administració: durant els primers anys de funcionament de l'Oficina sobretot amb el Departament de Política Territorial i Obres Públiques (en la revisió de la retolació viària i l'assessorament en la toponímia de les noves vies) i, posteriorment, a partir de la creació de la Comissió de Toponímia de Catalunya (CTC) (Decret 59/2001, de 23 de gener, pel qual s'estableix la Comissió de Toponímia) amb aquesta. La creació de la CTC —en què participen, a més de la Generalitat, els ajuntaments, per mitjà de la Federació de Municipis de Catalunya i l'Associació Catalana de Municipis i Comarques, el Conselh Generau d'Aran, el Consorci per a la Normalització Lingüística, l'Institut Cartogràfic de Catalunya i l'Institut d'Estudis Catalans— a partir de la realització del *Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya* (que va ser un encàrrec del Parlament de Catalunya, Resolució 563/V, de 7 de maig de 1998) ha permès una actuació coordinada en el desenvolupament de les tasques toponímiques de caràcter públic i institucional, que se centren principalment en tres objectius: la fixació de la toponímia, la divulgació d'aquesta toponímia oficialitzada i la contribució a la formació de les persones que treballen amb la toponímia.

2.2.1. La fixació de la toponímia

La fixació o normalització de la toponímia no es pot considerar la finalitat última de l'estudi dels noms propis de lloc, però sí que és un aspecte primordial perquè permet un ús social i públic homogeni de la toponímia. Aquesta no és una tasca aïllada, exclusiva, de la llengua catalana, sinó que segueix les recomanacions del Grup d'Experts de les Nacions Unides en Noms Geogràfics (GENUNG) (<http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/ungegn.htm>).

Un bon exemple d'aquesta tasca ha estat el *Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya*, al qual ja ens hem referit, i que es va realitzar entre l'any 1998 i el 2003, en què va aparèixer publicat. Aquest és el primer treball *modern* sobre toponímia catalana realment ambiciós des del punt de vista institucional i públic, que continua, i amplia, tasques històriques com la *Llista dels noms dels Municipis de Catalunya dreçada per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans amb la col·laboració de la ponència de divisió territorial*, publicada per la Generalitat de Catalunya l'any 1933.

Aquest nomenclàtor, que recull gairebé 40.000 topònims oficialitzats, no ha estat una mera revisió de gabinet d'una selecció de la base toponímica d'escala 1:50.000 de l'Institut Cartogràfic de Catalunya, sinó que hi ha tingut un paper fonamental el treball de camp, en què ha resultat bàsica la participació de la xarxa territorial de tècnics del Consorci per a la Normalització Lingüística (CPNL), que, a més, han comptat amb nombrosos col·laboradors locals, especialistes en onomàstica o simplement bons coneixedors del territori. Aquest projecte, que ha estat complex precisament per aquesta voluntat de participació i consens, ha servit, no gensmenys, per comprovar de manera pràctica alguns dels aspectes problemàtics que indicàvem anteriorment, com la manca de formació dels tècnics lingüistes en el camp de l'onomàstica, i més concretament de la toponímia.

Després de la publicació del *Nomenclàtor oficial* durant la tardor de l'any 2003, també se'n va editar una versió en format DVD, que es pot consultar per mitjà d'Internet al web de la Comissió de Toponímia de Catalunya (<http://www.gencat.cat/toponimia>), en què figuren les versions actualitzades que incorporen les esmenes que s'hi han anat introduint.

El 23 de febrer de 2010 s'ha presentat la segona edició del *Nomenclàtor oficial*, que es va començar l'any 2005 i que completa els topònims de l'escala 1:50.000 (i que inclou gairebé 54.000 noms). Aquesta segona edició ampliada té un format diferent, en tres volums, en què la toponímia i la presentació cartogràfica —aquesta vegada amb una ordenació alfabètica general— han guanyat protagonisme, i conté, a més, la transcripció fonètica dels nuclis de població, que en la versió informatitzada —que es vol que sigui amb el format de mapa continu, i no de PDF municipals com en la versió anterior— inclou arxius de so. La incorporació de la informació fonètica i fònica és una novetat molt significativa ja que aquest és un aspecte cada vegada més necessari i un dels menys treballats de la toponímia.

2.2.2. La divulgació de la toponímia

Més enllà del *Nomenclàtor oficial*, que amb les versions en paper i DVD és una bona mostra de la divulgació de la toponímia catalana, la Comissió de Toponímia ha portat a terme altres iniciatives per acomplir aquesta finalitat, com l'exposició *Mots amb arrels*, que recorre el país des de l'any 2005 i que ja han pogut visitar més de 80.000 persones, o la realització de nombroses conferències en l'àmbit municipal sobre el valor

de la toponímia, a vegades amb motiu de la presentació d'aquesta exposició i, d'altres, arran de la presentació del *Nomenclàtor oficial* o com a acte de presentació o de clausura dels cursos de català que realitzen els ajuntaments.

2.2.3. La formació

A més de fixar i difondre la toponímia i el seu valor, la CTC també té com a objectiu contribuir a la formació de les persones que professionalment treballen de manera més directa amb la toponímia —sobretot d'aquelles que ho fan des de l'Administració— amb la finalitat promoure l'ús correcte de l'onomàstica més enllà dels noms que apareguin en una obra concreta.

I d'acord amb aquest objectiu, l'any 2006 es van publicar els *Criteris per a la toponímia d'àmbit municipal*, que enllaça amb algunes obres anteriors, tant dins l'àmbit administratiu, com els *Criteris lingüístics per a la senyalització viària* —publicats pel Departament de Política Territorial i Obres Públiques l'any 1992— o els *Criteris de traducció de noms, denominacions i topònims* —publicats el 1999 per l'aleshores Direcció General de Política Lingüística—, com fora d'aquest àmbit, com el *Català per a periodistes de les Terres de l'Ebre* d'Albert Aragonés, Jordi Duran i Montserrat Ingla (2004) o *Els noms geogràfics no catalans* de Josep M. Mestres i Carolina Santamaria (1997).

Els *Criteris municipals* són una obra relativament breu, però molt significativa, que es va projectar amb la finalitat d'ajudar a resoldre els principals dubtes en l'ús aplicat de la toponímia catalana, uns dubtes que les consultes rebudes a l'OdO havien anat dibuixant al llarg dels anys fins a poder determinar quines eren les principals mancances i els aspectes més conflictius o problemàtics. D'aquesta manera, es va voler fer una obra de caràcter eminentment pràctic, una eina que permetés resoldre les consultes i els dubtes més freqüents i que contribuís a generar un ús públic més sistemàtic de la toponímia.

Imatge 2. Criteris municipals

amb les formes ortogràfiques catalanes, sempre que no hi hagi tradició gràfica en català d'escriure aquest nom:

A la Vall d'Aren s'aplicarà aquesta norma respecte a l'arabi:

g) Dates

En els noms de les vies urbanes, les dates s'eviten dels anys on les dates completes i dels segles s'escriuen amb lletres:

h) Partició de noms en la retolació

Si en una placa de retolació el nom es divideix en dues línies, la preposició de (i també d') i la conjunció i no poden quedar al final de la primera línia:

18

Aquests *Criteris* reflecteixen, doncs, les principals necessitats de l'aplicació de l'onomàstica en l'àmbit municipal, tant pel que fa a la denominació (quins paràmetres existeixen a l'hora de donar noms nous, què cal fer quan hi ha més d'un nom per al mateix lloc, etc.) com a la retolació dels carrers, dels equipaments i de la microtoponímia local, precisament en un moment en què la senyalització urbana i de caràcter *rural*, sobretot relacionada amb el turisme i el lleure, no para de créixer. I també dels aspectes més estrictament lingüístics, com l'ús de les majúscules, dels articles i les preposicions, etc.

3. El futur de l'assessorament en l'àmbit de l'onomàstica

Fins aquí hem vist les tasques més rellevants de l'OdO relacionades amb l'assessorament lingüístic i les feines toponímiques més significatives realitzades en el marc de la CTC, però aquests no són els únics aspectes importants en la utilització pública i l'aplicació pràctica de l'onomàstica catalana: hi ha d'altres qüestions significatives per a l'assessorament lingüístic que no estan resoltes i que encara cal treballar de manera més aprofundida.

L'any 2003 la CTC va organitzar les Primeres Jornades sobre Toponímia Catalana a Bellver de Cerdanya, que s'adreçaven a professionals de l'assessorament lingüístic de diferents àmbits, la Generalitat de Catalunya, els tècnics del CPNL, assessors dels mitjans de comunicació, etc. Aquestes Primeres Jornades —que aviat haurien d'anar seguides d'unes Segones Jornades— no estaven centrades en un aspecte concret, sinó que volien obtenir una visió àmplia del coneixement i l'ús de la toponímia en l'àmbit professional, i van permetre veure les necessitats i mancances més significatives de les persones que treballaven en aquest camp —que va ser un dels principals motius de la preparació posterior dels *Criteris per a la toponímia d'àmbit municipal*.

De manera concreta, es va poder comprovar que sobretot hi havia dos punts que calia treballar especialment perquè eren els que presentaven més dubtes i més aspectes problemàtics: d'una banda, l'ús de l'onomàstica en els mitjans de comunicació (sobretot orals i audiovisuals) i, de l'altra, l'adaptació dels noms estrangers, els exònims.

En bona mesura aquesta situació coincidia amb la visió que es tenia des de l'OdO, ja que durant aquests darrers anys s'havia pogut comprovar que les consultes sobre noms catalans habitualment es podien resoldre adequadament —i que bàsicament el que en resultava més problemàtic era la divulgació i l'ús oral—, mentre que els noms estrangers (la delimitació del que són realment exònims, els criteris d'adaptació, els tipus de transcripció i transliteració, etc.) era l'aspecte més complicat i més difícil de resoldre.

Avui considerem, per tant, que les tasques s'han de centrar sobretot en aquestes dos temes, l'aplicació oral de l'onomàstica catalana i l'exonímia.

En el primer cas, cal provar de crear i difondre eines que permetin un ús oral correcte de l'onomàstica catalana i que evitin errades de

caràcter fònic, que com a mínim són tan greus com les escrites. Aquest és un aspecte realment important, en què cal trencar amb una visió que en alguns casos implica la preeminència de la llengua escrita en les tasques d'assessorament als mitjans de comunicació. Les pronúncies incorrectes —no hauríem de recordar que el nom és la seva forma fònica i que la solució escrita solament és una fixació per mitjà d'unes convencions gràfiques que ha de permetre la reproducció correcta d'aquest nom—, del tipus ['fliks] en lloc de ['fli] en el cas de *Flix* o ['kolərə] en lloc de [ku'lerə] en el cas de *Colera*, són greus i resulten ofensives per als seus habitants, que sovint senten aquestes formes com un menyspreu i una mostra de prepotència, de desconeixement o de desinterès, i que, per tant, no ajuden a establir una consciència de país i un equilibri territorial.

Pel que fa al segon cas, també cal avançar en l'ús adequat dels noms propis estrangers, un fet molt clar en l'exonímia. Les alternances i vacil·lacions del tipus *Birmània/Myanmar* o *Pequín/Beijing* no contribueixen al prestigi social de la llengua i creen una sensació d'inseguretat i de vacil·lació. I aquestes fluctuacions i diferències afecten també les solucions orals, on podem sentir en un sol informatiu tres maneres diferents de pronunciar el topònim *Bahrain* (Televisió de Catalunya, 26 d'abril de 2009). Aquest, però, és un tema complex, en què, d'entrada, podem diferenciar la problemàtica de la determinació del que realment són exònims catalans (és a dir, dels topònims estrangers que tenen una forma pròpia en llengua catalana, com *Nàpols* o *Londres*) de la dificultat d'establir un sistema d'adaptació dels noms que no tenen una forma històrica en català, però que actualment tenen un ús públic i necessiten una forma que en permeti el seu ús. Les notícies de conflictes com *Txetxènia*, *Afganistan* o *Iraq*, en què les notícies es produeixen, òbviament, no solament en les poblacions més importants sinó en llocs petits i completament desconeguts des de la nostra òptica, confirma que més enllà de la realització d'obres de consulta, com atles universals, resulta fonamental la realització de tasques per establir uns criteris que permetin un ús estable de l'onomàstica internacional i l'aplicació d'un sistema que resulti coherent amb el nostre sistema ortogràfic.

Malgrat les directrius del GENUNG, que s'hi dedica des de l'any 1967 (vegeu *Conferencia de las Naciones Unidas para uniformar los nombres geográficos. Ginebra, 4 a 22 de septiembre de 1967*), és un aspecte complex que encara s'ha de treballar molt, internacionalment i també en el cas del català. El projecte de la CTC de realitzar un nomen-

clàtor universal només és un pas més, en el qual serà especialment important l'establiment dels criteris per adaptar els topònims que provenen d'altres alfabets, uns criteris que haurien de permetre mantenir la màxima fidelitat amb les formes internacionals —de manera que no es perdi el referent geogràfic—, però que al mateix temps haurien d'oferir unes formes que resultessin pràctiques per a un ús públic en català (encara que a vegades un sistema d'adaptació pot ser més rigorós lingüísticament, també pot resultar menys adequat per a una aplicació pràctica, com en el cas de l'adaptació d'un antropònim rus com *Txaikovski*, en què la forma que trobem en alguna obra de referència, *Čajkovskij*, no és operativa des d'un punt de vista públic i no resultaria adequada, per exemple, per a la retolació d'una via urbana).

Encara que existeixen unes directrius internacionals que incideixen en el respecte dels noms originaris, l'anàlisi detallada de l'onomàstica exògena evidencia que hi ha aspectes complexos i difícils de resoldre, com en el cas de les llengües en contacte, que és molt més general del que es pot pensar d'entrada, en què, com en el cas de l'occità i el francès, sovint resulta difícil d'establir la relació de prioritat entre la llengua autòctona i la llengua oficial, i on, a més, moltes vegades no és senzill trobar les formes de la llengua originària —i no oficial— i que l'ús d'aquestes formes no pugui provocar una situació de desorientació geogràfica (encara que pot relacionar-se amb facilitat solucions com *Gavarnia* (occ.) i *Gavarnie* (fr.), ja resulta més difícil en casos com *Aurenja* (occ.) vs. *Orange* (fr.) o *Sant Romièg* (occ.) vs. *Saint-Rémy-de-Provence* (fr.)).

Com veiem, malgrat que existeixen unes tendències i uns criteris generals per a l'ús de l'exonímia, queda, però, molta feina per fer a l'hora de provar de resoldre de manera efectiva, però també culturalment respectuosa, aquestes dificultats. Un tema sobre el qual, doncs, caldrà continuar treballant.

Referències bibliogràfiques

- ARAGONÉS, Albert (1995): *La llengua del Baix Ebre i del Montsià. Un model de llengua estàndard oral*. Tortosa: Consorci per a la Normalització Lingüística.
- ARAGONÉS, Albert, Jordi DURAN i Montserrat INGLA (2004): *Català per a periodistes de les Terres de l'Ebre*. Tortosa: Associació Universitat d'Estiu de les Terres de l'Ebre / Cossetània Edicions.
- COMISSIÓ DE TOPONÍMIA DE CATALUNYA (2006): *Criteris per a la toponímia d'àmbit municipal*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- DEPARTAMENT DE POLÍTICA TERRITORIAL I OBRES PÚBLIQUES (1992): *Criteris lingüístic per a la senyalització viària*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA (1999): *Criteris de traducció de noms, denominacions i topònims*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- GARY-PIEUR, Marie-Noëlle (1994): *Grammaire du nom propre*. París: Presses Universitaires de France.
- GENERALITAT DE CATALUNYA (2005): *Mots amb arrels: els noms de lloc ens parlen*. Barcelona: Generalitat de Catalunya / Fundació Caixa Sabadell.
- GENERALITAT DE CATALUNYA (2005¹): *Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- (2009²): *Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2007): *Nomenclàtor toponímic de la Catalunya del Nord*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. SECCIÓ FILOLÒGICA (1933): *Llista dels noms dels Municipis de Catalunya dreçada per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans amb la col·laboració de la ponència de divisió territorial*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

MESTRES, Josep M. i Carolina SANTAMARIA (1997): "Els noms propis geogràfics no catalans", *Revista de Llengua i Dret* (Barcelona) 27, pàg. 23-78.

NACIONS UNIDES (1967): *Conferencia de las Naciones Unidas para uniformar los nombres geográficos*. Ginebra, 4 a 22 de septiembre de 1967). Vol. 1 *Informe de la Conferencia Naciones Unidas*.

L'assessorament lingüístic en una editorial

Xavier Carrasco i Nualart
(Enciclopèdia Catalana)

1. Per què cal l'assessor lingüístic en una editorial? L'editor com a creador

Hi ha una gran varietat d'editorials i d'editors, des de l'editor que fa merament d'intermediari entre un autor i uns lectors fins a l'editor que crea i impulsa els seus propis projectes, l'elaboració o redacció dels quals pot encarregar a uns tercers, passant pel que intervé en major o menor grau en l'obra o el projecte d'un autor o un conjunt d'autors. Un exemple del primer cas podria ser l'editor d'una novel·la o una altra obra fruit de la creació personal d'un autor; un exemple del segon cas seria l'editor d'una enciclopèdia o una altra obra de referència; en el tercer cas, podríem parlar de l'editor d'un llibre de text. Aquests editors exerceixen la seva feina de manera diferent, però tots tenen una cosa en comú: tots són, d'alguna manera o altra, creadors.

Editar un llibre implica prendre una gran quantitat de decisions (de contingut per descomptat, i també formals: quin disseny, quin format, quins materials, quina tipografia farem servir?), la primera de les quals és precisament la de publicar-lo. Per tant, editar en primer lloc és seleccionar, triar. Un llibre ja és una selecció de continguts que ha fet el seu autor (amb l'ajuda o les directrius de l'editor o no). Quina és l'obra en majúscules de l'editor, la materialització en última instància de la seva feina creativa? L'obra d'un editor és el seu catàleg, el conjunt del que ha publicat.

L'editor ha de buscar la màxima qualitat en tots els aspectes dels llibres que publica, els que en conjunt formaran la "seva obra". La qualitat lingüística, la cura pel model de llengua que s'ha triat per a l'editorial i per cada llibre en concret és un aspecte major d'aquest ofici.

L'assessorament lingüístic, doncs, és de la màxima importància en una editorial.

2. Funcions de l'assessor lingüístic i del servei de correcció

L'àrea d'assessorament lingüístic en una editorial comprèn dues feines força diferents que sovint convergeixen en una mateixa persona (en empreses més aviat petites), encara que la situació ideal és que en siguin dues: l'assessor pròpiament i el responsable de correcció. També pot ser que l'assessor presti aquest servei externament. Les feines que fan l'un i l'altre no són les mateixes, i de fet requereixen unes habilitats diferents, però és clar que estan íntimament relacionades.

Les funcions de l'assessor lingüístic són:

a) Definir el model lingüístic de l'editorial (juntament amb l'editor) i fixar els criteris de correcció de les diverses obres que publica, des del nivell elevat i culte que escau a una enciclopèdia o un diccionari fins al més normal i fins col·loquial dels llibres de divulgació i de creació literària. Hi ha moltes qüestions gramaticals o de lèxic que són opcionals: cal fer una tria i que aquesta sigui coherent i adequada a la línia editorial i a les característiques de cada obra. Sempre, però, dins la norma.

b) Establir les obres de referència que han de consultar els diversos col·laboradors, especialment els correctors. En el cas d'Enciclopèdia Catalana, les referències són el *Gran diccionari de la llengua catalana* i el *Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans* per al lèxic comú, i la segona edició de la *Gran Enciclopèdia Catalana* per a la toponímia i per als noms d'ètnies i llengües que no tenen entrada als diccionaris anteriors. Pel que fa a la terminologia botànica, zoològica, geològica i mèdica, es prenen com a referència obres de la casa: la *Història natural dels Països Catalans*, el *Diccionari de geologia* i el *Diccionari enciclopèdic de medicina*. Per a d'altra terminologia especialitzada es compta amb els diversos vocabularis i la web del TERMCAT, els criteris del qual es fonamenten en els de la *Gran Enciclopèdia Catalana*.

c) Fixar els criteris de transliteració i transcripció al català dels diversos alfabetos no llatins (àrab, armeni, ciríl·lic, copte, devanagari, etiòpic, georgià, grec, hebreu, siríac) i vetllar per la seva aplicació correcta.

d) Crear neologismes. Segons el tipus d'editorial de què es tracti, pot ser que no totes les necessitats neològiques quedin satisfetes pel TERMCAT, que és la font natural de creació de neologismes. En el cas d'Enciclopèdia Catalana, l'assessor lingüístic ha hagut de crear sovint neologismes, sobretot de terminologia científica i d'especialitat.

e) Atendre i respondre els dubtes de correctors, autors, editors, traductors, etc.

f) Mantenir relació amb les autoritats lingüístiques, fonamentalment l'IEC i el TERMCAT, i fer les consultes necessàries i també les propostes de modificacions o addicions de termes al diccionari o als diversos reculls que puguin publicar tant l'un com l'altre.

g) Establir els diferents nivells de llenguatge adequats per als diferents tipus d'obres. Hi ha uns criteris generals de l'editorial, i n'hi ha d'haver d'específics de cada obra. No es poden aplicar els mateixos criteris a les diverses línies que pot tenir una mateixa editorial. Per exemple:

- En una col·lecció de llibres infantils cal tenir present que ens dirigim a lectors en formació.

- En obres de creació literària, tant de ficció com de no ficció, cal respectar el model de llengua triat per l'autor. Cal vetllar, això sí, perquè les seves opcions siguin fonamentades, responguin a un criteri conscient i s'apliquin mantenint la coherència.

- En una oferta de llibres de text i materials educatius, el model de llengua triat és de la màxima importància i correspon a l'editor i per tant a l'assessor lingüístic fer aquesta tria, no als autors dels llibres. Cal tenir en compte que en un llibre de text hi ha diferents tipus de textos (textos expositius, propostes d'activitats, quadres sinòptics, textos literaris, textos instructius, etc.) i també diferents nivells segons l'edat dels usuaris, que pot anar dels tres als divuit anys.

- En les obres de referència (enciclopèdies, diccionaris, atles, etc.), que són obres col·lectives (un tipus d'obra que reconeix la Llei de propietat intel·lectual), l'editorial marca el model de llengua i els autors s'han de sotmetre a aquest model absolutament. En aquesta mena d'obres, el text és d'un nivell volgutament elevat i concís. S'hi busca l'objectivitat i s'eviten floritures literàries. De tota manera, es poden fixar criteris estilístics i lingüístics per a cada obra.

- Un cas particular és el de la publicació de textos literaris en ortografia prefabricada. En aquests casos, cal fixar els criteris lingüístics

de l'edició, consistents bàsicament a sistematitzar la puntuació i l'ortografia d'acord amb la normativa vigent, sense, però, alterar cap dels trets lèxics, fonètics, morfològics i sintàctics d'aquestes obres. Com a exemple d'aquesta tasca, ens sembla interessant reproduir a continuació la "Nota sobre els criteris lingüístics de l'edició" del volum dos de l'obra completa de Verdaguer publicada per l'editorial Proa.

En aquest volum de *Poemes llargs. Teatre*, seguim, bàsicament, els mateixos criteris que en el volum de *Prosa* (Barcelona: Proa, 2002). I, per tant, hem continuat normalitzant l'ortografia a partir d'un criteri de fidelitat fonètica al text verdaguerià. Però el fet que ara es tracti d'un volum de poesia ens ha obligat a ser encara més estrictes en aquesta fidelitat, a causa de les exigències de la mètrica i la rima del vers. Això vol dir que, a vegades, per no traïr aquesta fidelitat fonètica, hem hagut d'apartar-nos de la normativa actual i, així, hem hagut de desfer diftongs o fer-los ("[...] i comença de segar-li / *traïdor* l'herba sota els peus", *Llegenda de Montserrat*); hem hagut de mantenir el ieisme a causa de la rima ("[...] i ella s'alçant li mig sombreia, / sota dos arcs de rossa *ceia*", *Amors d'en Jordi i na Guideta*); hem hagut de mantenir sonoritzacions o ensordiments de esses que no són normatius ("[...] d'aquell roquer fantàstic *colisseu*, / [...] l'absis apar de trossejada seu", *Canigó*; "Allà un matí l'he vista entre les roses / del mes de maig ses *gloses*", *Santa Eulària*); hem prescindit de geminacions ("i eixos murs amb tes passes *circumvala*. / [...] no puga tan amunt estendre l'ala", *Santa Eulària*); ens hem apartat de les normes d'apostrofació actuals ("De prompte se refà i, punyit per l'ira", *Canigó*; "los tres Reis de un a un / fins a terra el front inclinen", *Betlem*); hem hagut de canviar la síl·laba tònica d'unes quantes paraules (*asfodel*, *manna*, *sòbtil*, *Sahara*, *Adonai*...)... També requereix una explicació al lector el cas de les *r* i les *t* intruses i el cas de les *e* de reforç. En el primer cas, trobem que en l'ortografia de Verdaguer apareixen normalment les *r* i les *t* intruses de l'ortografia prefabricada. És el cas de *trobarenthi*, *complaurerte*, etc. Normalitzar aquests casos –*trobaren-hi*, *complaire*– hauria suposat traïr la fonètica de Verdaguer i el consegüent desllorigament del metre dels versos. Per això hem optat per marcar aquests casos i posar entre parèntesis aquestes lletres intruses: *trobaren-(t')hi*, *complaire(r)-te*. Aquestes *r* al final d'alguns infinitius i substantius normalment no s'han tingut en compte, ni tan sols en cas de rima: *plòurer* i *desclòurer*, *càlzers* i *sàlzers* han passat a *ploure* i *descloure*, *calzes* i *salzes*, però ens hem vist obligats a marcar-

les quan, per fonètica sintàctica, deixen de ser mudes i s'inclouen en el còmput de síl·labes ("calze(r) en flor", *Llegenda de Montserrat*). En el cas de les *e* de reforç, el tractament és el mateix. No marcar-les hauria suposat la manca d'una síl·laba ("Preneu's(e)-la de l'aljub", *Betlem*).

M. Mercè Riu, Pilar Serra i Josep Torras
(VERDAGUER, Jacint (2003): *Poemes llargs. Teatre*, Barcelona: Ed. Proa.)

Les funcions del responsable de correcció són:

a) Seleccionar els diversos col·laboradors que tindran responsabilitat a l'hora de garantir que s'apliquen els criteris lingüístics i estilístics fixats per a cada obra: especialment els correctors i traductors (tant de l'equip editorial intern com col·laboradors externs). Preparar unes proves que serveixin per a dur a terme aquesta selecció.

b) Encarregar les feines als diferents correctors i traductors seleccionant en cada cas el més adequat segons el tipus d'encàrrec. Posteriorment, supervisar i revisar les feines i passar-les a l'editor.

c) Comunicar als diversos col·laboradors els criteris adoptats per cada obra i vetllar per l'aplicació correcta i coherent d'aquests criteris. Per dur a terme aquesta tasca és una eina fonamental el llibre d'estil.

d) Mantenir un contacte constant amb l'assessor lingüístic, en cas que sigui una altra persona, cosa del tot desitjable.

e) Mantenir-se al dia de les adopcions o modificacions fetes per les autoritats lingüístiques del país i transmetre-les als diferents col·laboradors.

3. Com s'organitza el servei de correcció

Com hem dit al principi, el segon gran camp d'actuació de l'assessorament lingüístic en una editorial és la correcció de textos. Aquest és un servei de certa complexitat que cal organitzar bé perquè sigui eficaç. Aquests són els aspectes bàsics que cal considerar:

a) En primer lloc, cal fixar els criteris generals que caldrà aplicar en cada tipus d'obra. Idealment, l'eina adequada per fer això és el llibre d'estil de l'editorial.

b) Abans de començar a elaborar una obra en concret, cal definir el model de llengua adequat per a aquell projecte. Cal recollir els criteris específics de l'obra de manera tan exhaustiva com sigui possible i de manera que es puguin anar ampliant a mesura que es va elaborant l'obra. Per comprendre què volem dir amb els criteris específics d'una obra, es poden valorar les diferències que hi ha entre preparar l'obra completa de Verdaguer, una geografia comarcal de Catalunya o una col·lecció de llibres de text.

c) Durant la redacció, s'han d'anar enriquint els criteris específics de l'obra. En aquest moment, la feina del responsable de correcció consisteix, a més, a atendre els autors i redactors i resoldre tots els dubtes i consultes que van sorgint.

d) Posteriorment a la redacció, comença el procés de correcció pròpiament:

- En primer lloc es fa la correcció d'originals o d'estil. Aquesta correcció es fa en l'arxiu de word (no en paper) que ha lliurat l'autor o redactor. Si és una obra d'autor i es considera interessant o necessari que aquest vegi les intervencions que el corrector ha fet en el seu text, cal activar l'opció de "canvis a la vista" i és bo que el corrector pugui introduir a l'arxiu comentaris o consultes.

- Un cop els textos s'han muntat o compost per part d'un maquetista o muntador, cal fer la correcció de proves (galerades o compaginades), en paper o bé en PDF amb els canvis a la vista. En aquest estadi, la correcció que es porta a terme és d'errades i tipogràfica.

- En cas que la correcció es faci amb bolígraf sobre paper, i si resulta que diferents persones llegeixen i anoten el mateix joc de proves, és bo establir usos de colors diferents segons qui faci cada anotació: per exemple, es pot acordar que el corrector farà servir el color vermell per marcar les correccions de les quals està segur, i el llapis si ha d'escriure dubtes o propostes; l'editor podrà fer les seves anotacions en blau i es reservarà el color verd per les notes o observacions del mateix autor.

- En la lectura de proves en paper és convenient que el corrector marqui amb una *mosca* (una petita signatura) cada una de les pàgines que ha revisat; d'aquesta manera se sap que aquella pàgina ha estat corregida i s'identifica l'autor de la correcció i se'l pot consultar si hi ha dubtes d'interpretació. D'altra banda, si hi ha proves posteriors d'aquell mateix

text i cal tornar-les a corregir, es podran donar a un altre corrector, ja que convé creuar les diverses lectures entre diferents correctors.

Es recomana als correctors l'ús del diccionari en línia, perquè incorpora les modificacions de les autoritats lingüístiques i està permanentment actualitzat.

4. El cas especial d'Enciclopèdia Catalana: l'*Enciclopèdia* i el *Diccionari*

L'*Enciclopèdia Catalana* —l'obra— es va començar a publicar a finals dels anys seixanta (enguany se'n commemora, doncs, el 40è aniversari) i va anar apareixent al llarg dels anys setanta. No cal dir que en aquell moment no existien o no tenien activitat les institucions culturals i acadèmiques que avui exerceixen l'autoritat en matèria lingüística i de normativa, i per tant l'*Enciclopèdia* i posteriorment el *Diccionari de la llengua catalana* i els altres diccionaris que s'han anat publicant van fer una gran tasca de substitució. Les obres d'Enciclopèdia Catalana van ser durant molts anys la referència en termes de normativa i fins i tot es pot dir que va exercir l'autoritat lingüística fins a la represa de l'activitat normal de l'IEC.

Un dels criteris emblemàtics de la *Gran enciclopèdia catalana* i de les diverses obres de la casa és el que en sociolingüística s'anomena l'*autocentrament*, és a dir, la percepció d'una comunitat a partir de si mateixa, en comptes de fer-ho des de la perspectiva d'una altra comunitat. L'assessorament lingüístic ha de vetllar sovint també per mantenir aquesta visió, que en aquest cas és evidentment el centrament en els Països Catalans. Per tant, es rebutja parlar de *Llevant* o del *Nord* per referir-se al País Valencià o a les regions del Cantàbric i es dóna preferència al nostre entorn occità, aragonès i italià per damunt d'altres zones espanyoles o franceses. Així, l'*Enciclopèdia* va tenir una gran responsabilitat a l'hora de fixar termes, expressions o topònims com per exemple la Franja de Ponent o els mateixos Països Catalans.

El Departament d'Assessorament Lingüístic de Televisió de Catalunya

Glòria Torra Pujadas
(Televisió de Catalunya)

El Departament d'Assessorament Lingüístic de TVC es divideix en cinc àrees:

1) Informatius: informatius diaris (telenotícies, *Els matins...*), Canal 3/24, informatius no diaris (*30 minuts*, *60 minuts*, *Àgora...*), esports i promocions

2) Producció aliena: doblatge (pel·lícules, documentals), subtítols i coproduccions

3) Comercial: publicitat

4) Producció de programes (programes de producció pròpia i d'associades): programes culturals i especials (*Cinema3*, *L'hora del lector*, *Ànima*, *Millennium*, *Signes del temps*, etc.); programes musicals (*Sputnik*, *Nydia*, *Ritmes Concert*, etc.); documentals (*Sense ficció*); entreteniment (*El Club*, *No em raïllis!*, *OIK MENTENS?*, *Cuines*, *TVist*, *L'hora Q*, *Polònia*, *Crackòvia*, *Bocamoll*, etc.); nous formats (*Caçadors de bolets*, *Caçadors de paraules*, *Un lloc estrany*, *Sense embuts*, *Sexes en guerra*, etc.); programes infantils, juvenils i educatius (*Super3*, *TAGS*, *Quèquicom*, etc.) i dramàtics (diaris: *El cor de la ciutat*; setmanals: *Ventdelplà*, *Infidels*; sitcoms / humor: *Plats bruts*, *Jet lag*, *13 anys i un dia*, *Sagrada família*)

5) Seguiment: seguiment d'informatius i de programes.

1. Informatius

Els lingüistes d'Informatius corregeixen les notícies que redacten els redactors. És una correcció molt immediata, d'ara per ara. S'ha de corregir molt de pressa. La rapidesa és molt important perquè hi ha poc temps, ja que els redactors envien els textos amb molt poc marge abans de començar el telenotícies. Els dubtes principals que poden sorgir són la transcripció i la pronunciació de topònims, antropònims, noms d'entitats,

grups polítics, termes nous, etc. Per exemple, Gorbátxev/Gorbatxov, Leonor de Borbó / Elionor de Borbó, Kenya/Kènia, Zimbabwe/Zimbabue, ERE (*expediente de regulación de empleo*) / ERO (expedient de regulació d'ocupació).

Es fa servir la llengua estàndard i és formal, però en l'àmbit informatiu els nivells de llenguatge cada vegada es barregen més. També s'ha de diferenciar el formal pròpiament del formal espontani, com per exemple el que fan servir els presentadors d'*El temps*.

Els telenotícies comencen amb els titulars que apareixen escrits alhora que se sent la veu en off dels conductors. Els conductors del telenotícies presenten la notícia, fan les introduccions, que han de ser breus, condensades i precises. Són com un destacat de premsa. En els platós, els presentadors dels TN expliquen les notícies davant la càmera i llegeixen el que hi ha escrit en el *teleprompter*. No hi ha pràcticament improvisació.

En el vídeo, la veu en off sol ser un estàndard més neutre i impersonal. *Stand up* és la crònica gravada en què al final apareix l'autor *in situ*, i va firmada. Per exemple, les cròniques dels corresponents des de Washington (Antoni Bassas) i París (Carles Costa) són textos més personals, s'han de corregir respectant l'estil de cadascú. De vegades hi ha cròniques que es corregeixen per telèfon, com ara les de l'Orient Mitjà, les dels països en guerra o les de festivals com el de Canes.

En el programa diari *Els matins* es corregeixen *in situ* les frases destacades que l'entrevistat acaba de dir i que surten escrites durant l'entrevista. D'aquesta manera no surten errors lingüístics ni de picatge per culpa de la rapidesa.

Els lingüistes d'Informatius també supervisen les falques i els eslògans de promoció de la cadena.

2. Producció aliena

Els lingüistes de Producció aliena de TVC revisen les pel·lícules i els documentals que arriben dels estudis de doblatge, tant els guions com els subtítols. Els estudis de doblatge són els qui contracten els lingüistes homologats per TVC. Per tant, els lingüistes de Producció aliena, com que és impossible que es mirin totes les pel·lícules i totes les sèries, en fan una revisió de mostratge per assegurar-ne la qualitat i la coherència

de criteris lingüístics. Els lingüistes dels estudis de doblatge són els que corregeixen els guions que han traduït els traductors abans que vagin a la sala de doblatge. Després revisen la pel·lícula un cop doblada i fan fer els *retakes* que calguin. Hi ha traductors que també són lingüistes.

La problemàtica més comuna són els calcs de l'anglès i les expressions col·loquials. Uns quants exemples de calcs de l'anglès:

– *Cellar* / *Celler*

Cellar vol dir **soterrani** i es tradueix erròniament per *celler*: ens trobem en una mansió de Beverly Hills i algú baixa al *celler*. Potser es pot pensar que és un celler dels vins selectes de la casa, però la cosa es complica en una llar de treballadors britànica on no tenen vi al soterrani, sinó la rentadora.

– *His name is* / *El seu nom és*

His name was Archie / *El seu nom era Archie*
Es deia Archie

– *To hate* / *Odiar*

I hate blue dresses / *Odio els vestits blaus*
No m'agraden... / No puc sofrir... / No em fan gràcia els vestits blaus

I hate this place / *Odio aquest lloc*
No puc sofrir... / No suportó aquest lloc

He hates your father / *Odia el teu pare*
No pot veure... / No pot suportar el teu pare / N'està tip, del teu pare

– *To excite, exciting* / *Excitar, excitant*

El sentit més freqüent d'aquests verbs és ***entusiasmar, emocionar, engrascar, fer il·lusió***.

I'm not too excited about going back / *No m'excita gaire la idea de tornar*

No em fa gaire il·lusió la idea de tornar / No em fa gaire gràcia pensar que he de tornar

It's exciting! / És excitant!

Quina il·lusió! / Que emocionant!

3. Comercial

Actualment a Comercial hi ha dos assessors lingüístics, que s'encarreguen bàsicament de traduir i corregir els anuncis. El 95 % dels textos estan escrits en castellà i d'aquests, el 50 % són traduccions bastant millorables de l'anglès perquè els equips de guionistes (*copy*s) acostumen a ser multinacionals. El 30 % aproximadament ja arriben traduïts al català, però generalment també s'han d'adaptar. Un exemple:

Limpieza eficaz desde tan frío como 15°C. ¡Te vas a quedar helada!

Rentada eficaz des de tan fred com a 15°C (traducció literal incorrecta)

Rentada eficaz en fred fins a 15°C. Et quedaràs gelada!

Aquests canvis que requereixen adaptació sovint comporten un estira-i-arronsa amb el client. Per exemple, hi ha una certa resistència a deixar traduir *aliviar* per *calmar*, *descansar*, *descarregar* en comptes d'*alleujar*. El problema per als lingüistes, doncs, és que el client vol que la locució catalana sigui el més semblant possible a la castellana. Convé que siguin ben iguals. Hi ha una inèrcia cap al calc sistemàtic. Un exemple de traducció d'un anunci:

SPOT DOO WAP KAKÁ (àudio):

Kaká

Doo Wap

Un tierno bollito con pepitas de chocolate por todas partes.

Sin grasas hidrogenadas, ni colorantes, ni conservantes.

Todos ganamos con Doo WaP.

Do you Doo Wap?

SPOT DOO WAP KAKÁ (àudio):

Kaká

Doo Wap

*Un brioxet tou ple de trossets de xocolata.
Sense greixos hidrogenats, ni colorants, ni conservants.
Tots hi guanyem amb Doo Wap.
Do you Doo Wap?*

En els anuncis testimonials, de vegades hi apareixen persones famoses (Mapfre: Rafa Nadal; Danone Densia: Coco Comín). Els anuncis de la campanya de Rafa Nadal per a Mapfre van aparèixer durant unes quantes setmanes en castellà, però gràcies a l'interès del client i la bona disposició del tenista, al final se n'ha fet versió en mallorquí. Quan són personatges castellanoparlants, sovint —no sempre— es deixen en castellà perquè les agències tenen por que el resultat final perdi frescor si es dobla la veu. Moltes vegades també té molt de pes el fet que el pressupost es dilata molt si se n'han de fer versions en altres llengües.

Una altra dificultat és que l'etiquetatge sol ser en castellà i el client vol que es deixi en castellà; es llegeix en castellà el nom del producte i el nom de la marca: Yogurt Griego Danone, Vernel Cielo Azul, Roc Anticelulítico.

El *claim* és la frase que acompanya la marca i en forma part; és com una submarca. S'insisteix molt en aquest aspecte perquè la proporció de català en els anuncis augmentaria molt. El *claim* en anglès està molt de moda: *Nike, just do it!*; *Saab, move your mind*; *Orange: juntos hacemos más*; *Burger King, aquí tu eres el king*.

El jingle, la cançó, també acostuma a ser en anglès, tot i que cada vegada n'hi ha més en català. En un anunci d'Evax surt la cartel·la a la pel·lícula escrita en castellà, però locutada en català:

Escrit: *Evax, tu vida es hoy.*
Locutat: *Evax, la teva vida és avui.*

Hi ha anuncis que sempre vénen en català i estan ben fets, tot i que es graven a Londres. La gran majoria dels anuncis de la campanya nadalenca vénen en castellà, perquè estan molt atomitzats (diversificació de subproductes: alimentació, cosmètica, perfums, etc.) i només surten de desembre a Reis.

4. Producció de programes

A Producció de Programes, els assessors lingüístics revisen programes de característiques molt diverses, i això comporta diferents registres de llenguatge. Els guions de programes s'escriuen directament en català, però això no vol dir necessàriament que hagin estat pensats en català.

Com que hi ha programes molt diversos, els lingüistes han de tenir en compte els diferents registres a l'hora de corregir-los, i també si són textos per ser dits o textos per ser escrits —subtítols, *chyrons* (text que ocupa la part inferior de la pantalla), crèdits, webs, *blogs*—. En un mateix programa hi pot haver diferents registres. Per exemple, a *Cinema3*, la veu en off ha de ser més formal que no pas les declaracions de les entrevistes que es fan a actors, directors de cinema, realitzadors, etc., que acostumen a ser traduccions i tenen un registre més col·loquial (articles davant dels noms propis, etc.).

En la majoria de programes en directe, o gravats com si fos un directe, es fa servir el *teleprompter*, en què es pot llegir el guió corregit, i per tant, el grau d'improvisació del presentador és menor. Si un text està força ben escrit, els lingüistes acostumen a corregir el mínim i procuren respectar al màxim el text fet pel guionista. Ara bé, si el text no està gaire ben escrit, com passa sovint, s'atreveixen a corregir moltes més coses, no tenen tantes manies a canviar segons què. De vegades fins i tot han de refer el text perquè no s'entén.

Abans de començar un programa nou, els directors o responsables de programes acostumen a consultar amb els lingüistes el nom del programa o de les seccions, com per exemple en el cas del *No em ratllis!*, *Qui els va parir!*

En programes tipus magazín s'insisteix molt en la correcció del lèxic especialitzat que fan servir els diferents col·laboradors: psicologia, jardineria, moda (per exemple, *prendes* / *peces de roba*, *pantalons pitillo* / *pantalons de tub*, *urdimbre* / *ordit d'un teixit*), etc.

En el programa *Cuines* només es corregeixen el nom del plat i els ingredients que surten escrits a la pantalla. Són termes gastronòmics més específics (*cebollí* / *cibulet*, *rúcula* / *ruca*, *peres al vi* / *peres amb vi*, etc.). Es consulta, sovint, el Cercaterm (Termcat).

En els programes infantils o juvenils, com ara el *Club Super3* o *TAGS*, sempre s'ha tingut una especial atenció al tractament de la llengua,

precisament perquè va adreçat a un públic infantil i juvenil. Els assessors lingüístics miren que la llengua sigui viva i genuïna i alhora procuren que els nens i nenes s'hi identifiquin. Es fa servir el col·loquial i s'eviten els castellanismes. I de mica en mica, els lingüistes de programes han anat treballant en la creació d'un llenguatge a partir dels programes infantils o juvenils. Per exemple, *Super3* i *TAGS*: *súpers*, *superquè*, *supercapdesetmana*, *Tomàtic*, *Noti*, *Megazero*, *SuperÈ*, *Curra'tunclip*; *tagueja l'enigma*, *tàguers*, *fantagstic*, *tagstimo*.

En els guions de programes infantils i juvenils és on es hi ha més termes d'argot i on poden sorgir més problemes (*flipar*, *cutre*, *molar*, *pillar*, *pringar*, *suar de tu*, etc.). Per això és important treballar en equip per acordar quins termes s'accepten i quins no. Què han de dir els nois adolescents quan es volen referir a les noies: *titis*, *xatis*, *xurris*, etc.? O *noies*, *ties*, *mosses*, *nòvies*, etc.? *La teva nòvia està boníssima* o *La teva xurri està boníssima*?

També es tenen en compte els usos abusius de segons quines paraules, perquè empobreixen la llengua. Per això de vegades es canvien paraules que són correctes, però que se n'abusa. Per exemple: *seguir*, *iniciar*, *de nou*, *incorporar*, *ficar* (ara, els nens tot ho fiquen!), *patir*, *gaudir*...

4.1. Dramàtics

En l'apartat de dramàtics també s'ha de diferenciar si el programa és una telenovel·la diària o setmanal. Tot i que els guions sempre han d'estar corregits, a l'hora de gravar és diferent. No és el mateix haver de gravar un capítol cada dia que fer un capítol cada setmana. En una telenovel·la diària, els actors i les actrius s'han d'estudiar el text d'un dia per l'altre i és evident que cometen més errors que si s'han d'estudiar el guió d'un capítol per setmana.

Per tot això, quan es fa una telenovel·la, és imprescindible la figura del lingüista de plató per poder corregir tot allò que els actors o les actrius canvien o improvisen.

El lingüista d'una telenovel·la corregeix primer els guions, que posteriorment es donen als actors perquè se l'estudiïn. El dia de la gravació es fa una lectura de guió amb el director, els actors i el lingüista. Aleshores és quan es proposen canvis abans de gravar la seqüència. S'insisteix molt que els actors i les actrius sempre passin els guions

corregits, perquè si no els actors s'aprenen els papers amb errors i costa molt més rectificar.

4.2. El cor de la ciutat i Ventdelplà

La telenovel·la diària dels migdies és el dramàtic per excel·lència. De fet, TVC és qui va crear aquest espai de ficció basant-se en els culebrons sud-americans i adaptant-los a la nostra realitat. Després altres cadenes han copiat aquest tipus de format. *El cor de la ciutat* es va començar a gravar al juny del 2000 i a emetre's al setembre del 2000. Es va acabar al desembre del 2009.

Al començament d'una sèrie, els lingüistes intervenen en els càstings per triar els actors i les actrius, cosa que fins ara no sempre s'havia fet. També es treballen les característiques lingüístiques, segons els perfils dels personatges. Al començament també es treballa amb els guionistes per marcar pautes comunes de col·laboració. Per exemple, es pacta el tipus de llengua que és l'adequada per a la sèrie. Es mira que la llengua sigui viva, genuïna i sobretot pròxima. La llengua és col·loquial.

Els guions arriben al lingüista i els corregeix. Els modifica segons el seu criteri perquè la llengua que arribi a l'espectador sigui una llengua normal, amb la qual se senti identificat.

En la llengua oral és preferible anteposar els pronoms febles o la combinació de pronoms al verb perquè la construcció de la frase acostuma a ser més natural. S'eviten les combinacions de pronoms que no formen part del registre col·loquial. Es corregeixen els calcs del castellà, tant pel que fa a la sintaxi com al lèxic. Es fa servir la conjunció relativa, pròpia de la llengua oral espontània.

De vegades els guionistes escriuen els diàlegs amb frases artificials i els lingüistes miren de simplificar-les per fer-les més entenedores i més properes. També corregeixen les frases o paraules que, per registre, no corresponen a segons quin perfil de personatge. Per exemple, una noia adolescent, l'Alba, no diria mai: *Em rebentarà la bufeta!* Ni quan torna de fer pipí: *M'encanta pixar quan tens molt pipí.* És més adequat al seu vocabulari dir alguna cosa com ara *Buf, m'estic pixant!*, *Oh! Que bé que m'he quedat!* o *Oh! Quin descans!* Igualment, una noia jove, la Mercè, que li proposen de treballar el cap de setmana per guanyar més diners, probablement no diria *M'anirà de conya per fer calaix.* Més aviat diria *M'anirà de conya per tenir més pasta.*

Altres correccions que cal tenir en compte perquè s'ajusten més als temps actuals. Per exemple, fent referència al mòbil:

El que hauries de fer és despenjar el telèfon i deixar-l'hi clar
El que hauries de fer és agafar el mòbil i deixar-l'hi clar

Despenja'l i deixa-l'hi clar (Sona el mòbil)
Agafa'l i deixa-l'hi clar

En els diàlegs és propi fer servir la conjunció *que* per introduir proposicions en què es fa una interrogació, s'expressa un desig o una concessió, o es posa èmfasi en una acció:

No et trobes bé, mama?
Que no et robes bé, mama?

No veus que no teniu on anar?
Que no veus que no teniu on anar?

Els lingüistes van al plató cada dia de gravació, i els dies que toca exteriors, o sigui, quan es grava fora del plató, també hi han d'anar.

Com es treballa a plató: els assessors lingüístics passen text amb els actors o les actrius abans d'assajar i és en aquest moment quan es fan alguns canvis que proposen ells mateixos perquè els és més fàcil dir-ho d'una altra manera. És típic que et preguntin: "Puc dir això?" o "Em va més bé dir-ho així, està bé?". Un cop passat el text es fan dos assajos: un de moviments i un altre amb càmeres. Després es grava la seqüència. Si es comet algun error durant la gravació, el lingüista ho diu al realitzador, que acostuma a tenir al costat i, generalment, es repeteix la seqüència. No es pot parar mai durant la gravació, sempre es decideix al final i d'acord amb el realitzador.

El lingüista ha de tenir molta mà esquerra i saber quan pot intervenir durant la gravació de la seqüència i quan no. Segons el tipus de seqüència, només es pot parar al final de la gravació, però si la seqüència és un diàleg entre dues persones, amb dos plans diferents, aleshores es pot tallar al final de cada rèplica. El lingüista també col·labora amb attrezzo i fa les correccions pertinents (menú, carta de restaurants, esquesques, rètols de botigues, etc.).

L'horari de gravació de plató és de 7.45 a 15.00 h. Generalment, quan es fan exteriors es fan més hores de gravació.

A les productores externes que treballen per a TVC se'ls assignen assessors lingüístics homologats que tinguin dedicació completa per corregir la sèrie i ser presents a les gravacions.

El funcionament de la telenovel·la setmanal és una mica diferent de la telenovel·la diària, perquè es graven dues unitats cada dia. Per això no hi ha temps per fer gaires assajos, ni lectures de guions. Només se'n van fer en el primer capítol. Quan la sèrie està molt rodada i tothom ja sap per on va el seu personatge, si s'ha de discutir alguna cosa normalment es fa al *set* mateix. Dos lingüistes corregeixen els guions. Tot i que estan força ben escrits, són bastant llargs i, a més, hi ha molt de diàleg.

El funcionament al plató o a exteriors sempre és el mateix: quan arriben els actors i les actrius al *set*, es passa lletra i s'hi fan els canvis pertinents, si és que n'hi ha.

A *Ventdelplà* canvien bastant el guió. Això depèn molt dels actors i de la permissivitat dels realitzadors. Després se sol fer un assaig per a actors, en què tot l'equip observa com anirà l'escena. Després un assaig per a càmeres (de vegades més, si són necessaris) i ja es grava. Com que es fan moltes seqüències al dia (a plató, entre deu i dotze), el ritme de gravació és bastant accelerat, però la veritat és que fan bastant de cas als lingüistes i es repeteix la seqüència si cal. L'horari de gravació acostuma a ser de 7.30 a 15.15 h.

5. Seguiment

La feina de l'assessor lingüístic també consisteix a fer el seguiment dels programes ja emesos per detectar-hi tant errors de *chyrons* o subtítols com errors lingüístics dels presentadors o col·laboradors (in-correccions fonètiques, morfosintàctiques, lèxiques...), i després es comenten amb ells.

Una de les diferències entre els programes gravats i els directes és que hi ha més improvisació (debats, tertúlies, etc.). Per això és important fer un seguiment posterior dels programes, detectar-hi les incorreccions lingüístiques i fer-les arribar als presentadors o col·laboradors.

Els assessors lingüístics fan una valoració de les veus, dels presentadors, dels col·laboradors i dels actors o actrius abans que siguin contractats per TVC. Quan es fa una reunió d'inici de programa, s'insisteix força que si hi ha presentadors i col·laboradors nous se'n faci una valoració, perquè puguin ser admesos o no. El mateix passa amb les veus en off, que han de ser molt bones pel fet que no hi ha la llicència de donar la cara i es llegeix el text que ha d'estar corregit.

6. Exemples de correccions

A continuació es presenten algunes de les correccions que es fan més sovint en programes:

— *Anar a* + infinitiu: perífrasi que, en present d'indicatiu, s'aconsella de substituir per **ara** + **futur**. La perífrasi amb el verb en imperfect d'indicatiu s'ha de canviar pel condicional.

Estic convençuda que la majoria no els va a votar
Estic convençuda que la majoria no els votarà

La construcció *anar a* + infinitiu és totalment correcta quan no és una perífrasi, quan *anar* té el sentit propi de moviment, de desplaçar-se (*Anem a veure una pel·lícula...*). Sovint els presentadors de programes fan servir la perífrasi *anar a* + infinitiu o *anar a* + substantiu per indicar una acció que s'esdevindrà tot seguit al plató, i per tant, que no comporta cap desplaçament.

Anem a mirar un vídeo...
Mirem un vídeo...

Anem a veure la pel·lícula...
Ara veurem la pel·lícula...

Anem a escoltar l'actuació...
Ecoltem l'actuació...

Anem a publicitat
Passem a publicitat

Anem a la primera prova
Passem a fer la primera prova / Farem la primera prova

– *Recolzar*: ***donar suport***

Els professionals van recolzar la campanya electoral
Els professionals van donar suport a la campanya electoral

– *Propi*: ***mateix***

L'estrès és un instint positiu, una reacció de defensa de la pròpia persona davant d'un perill imminent
L'estrès és un instint positiu, una reacció de defensa de la mateixa persona davant d'un perill imminent

– Usos impropis de la preposició *a* regida, per influència del castellà

Fer un repàs a l'agenda
Fer un repàs de l'agenda

Olor a farigola
Olor de farigola

Fa mala olor a gasolina
Fa pudor de gasolina

Tenir por a la contaminació
Tenir por de la contaminació

– S'aconsella el canvi d'ordre de la doble negació

Mai no han visitat aquest museu
No han visitat mai aquest museu

Ningú no ho va veure
No ho va veure ningú

– Com per: *per*

És prou important com per fer-li cas
És prou important per fer-li cas

– Com amb valor condicional: *si*

Com torni a sentir que algú malparla de la mare..
Si torno a sentir que algú malparla de la mare...

– Com amb valor causal: *com que*

Com ara ja no tinc res a fer
Com que ara ja no tinc res a fer

A més, com no arriba a temps per dinar...
A més, com que no arriba a temps per dinar...

– Al dia següent: *l'endemà*

Van arribar al dia següent del nomenament
Van arribar l'endemà del nomenament

– Futur incorrecte quan indica probabilitat

Tindrà la ràbia
Deu tenir la ràbia

Doncs s'haurà perdut
Doncs es deu haver perdut

– Aus per *ocells*, forma més genuïna en català

Amb la resolució dels satèl·lits no n'hi ha prou per observar les aus
Amb la resolució dels satèl·lits no n'hi ha prou per observar els ocells

Parlarem d'un sistema innovador per espantar les aus dels aeroports
Parlarem d'un sistema innovador per espantar els ocells dels aeroports

– *Número: nombre*

Hi van assistir un número important de personalitats

Hi van assistir un nombre important de personalitats

Riga també incrementa el número d'exposicions que informen els ciutadans sobre energies i tecnologia verdes

Riga també incrementa el nombre d'exposicions que informen els ciutadans sobre energies i tecnologia verdes

Es fa difícil preveure el número total d'aturats

Es fa difícil preveure el nombre total d'aturats

– *En + infinitiu: a / de + infinitiu*

Els primers en reaccionar...

Els primers a reaccionar... / Els primers de reaccionar...

– *Igual: potser*. Com a adjectiu és correcte, però no com a adverbi, que és un castellanisme:

Igual vindran demà

Potser vindran demà

– *Gr., K.: g, kg*

– *Els postres, el postre: les postres*

– *Estar (mera localització): ser*

A veure on està aquesta puça

A veure on és aquesta puça

On estan els actors?

On són els actors?

Em pensava que estava a França
Em pensava que era a França

– Manca de pronoms *en* i *hi*

Un concert? Genial, m'apunto
Un concert? Genial, m'hi apunto

Pots aconseguir una guitarra? Sí. Sé on hi ha una
Pots aconseguir una guitarra? Sí. Sé on n'hi ha una

– *Malgrat* (conjunció): *malgrat que*

Malgrat no viatjar gaire
Malgrat que no ha viatjat gaire

– Conjunció relativa: en llengua oral espontània (conversa, entrevista...) se sol fer la combinació *que* + pronom feble:

És un llibre de què / del qual ja s'ha parlat molt
És un llibre que ja se n'ha parlat molt

Un homenatge en què / en el qual ha col·laborat molta gent
Un homenatge que hi ha col·laborat molta gent

Tota una carrera, de la qual ni la seva dona, ni els seus fills saben res
Tota una carrera, que ni la seva dona, ni els seus fills en saben res

– *Ells / Elles* referits a coses

Vénen núvols, tots ells carregats de pluja
Vénen núvols carregats de pluja

– *Gran*: **gros**

Vull veure l'elefant més gran del món
Vull veure l'elefant més gros del món

Els sostenidors amb armadura fan els pits més grans
Els sostenidors amb armadura fan els pits més grossos

Gran, aplicat a persones o animals pot voler dir vell.

– Composar: **compondre**

Aquest grup ha compostat dues cançons
Aquest grup ha compost dues cançons

Es dedica a compositar música per a sèries
Es dedica a compondre música per a sèries

– Conèixer: **saber**

I anirem fins a Arbeca, a les Garrigues, per conèixer la fórmula d'una de les moltes ratafies...

I anirem fins a Arbeca, a les Garrigues, per saber la fórmula d'una de les moltes ratafies...

I aquests nois m'ajudaran a conèixer tots els secrets que s'amaguen darrere la càmera

I aquests nois m'ajudaran a saber tots els secrets que s'amaguen darrere la càmera

Sota la comarca del Bages, a molts metres de profunditat, s'hi amaga un món increïble. Hi baixarem per conèixer com treballen els miners de la sal potàssica

Sota la comarca del Bages, a molts metres de profunditat, s'hi amaga un món increïble. Hi baixarem per saber com treballen els miners de la sal potàssica

– Escoltar: **sentir**

En l'àlbum de Gossos s'escolta el pop, el rock, el reggae, el hip-hop i l'electrònica

En l'àlbum de Gossos se sent el pop, el rock, el reggae, el hip-hop i l'electrònica

No sé com cantes, mai t'he escoltat
No sé com cantes, no t'he sentit mai

– Encreuament de frases fetes, per exemple, entre *parlar pels descosits* i *plorar com una Magdalena*

Teniu clar que les vostres mares també ploraran com a descosides
Teniu clar que les vostres mares també ploraran com unes Magdalenes

6.1. Exemples d'usos correctes però abusius

– *Estar* + gerundi / Present d'indicatiu

Està estudiant la carrera de Dret
Estudia la carrera de Dret

– *Seguir* / *Continuar*

La Mercè segueix bevent
La Mercè continua bevent

Li agradaria que se seguissin veient
Li agradaria que es continuessin veient

– Possessius innecessaris

Els seus 26 tripulants (parlant d'un vaixell)...
Els 26 tripulants (parlant d'un vaixell)...

– *El proper any* / *L'any que ve*

El proper any farem les campanades des de la Torre Agbar
L'any que ve farem les campanades des de la Torre Agbar

– Pronoms personals forts que introdueixen la frase: *jo, tu, ells, nosaltres, vosaltres, ells, vostès...*

Ells són els protagonistes de la pel·lícula
Tenim aquí els protagonistes de la pel·lícula

Saben vostès que ella va ser la guanyadora del concurs
Ja saben que va ser qui va guanyar el concurs

També és freqüent l'ús abusiu dels pronoms forts, que ocupen el lloc dels febles:

Després d'esperar el conseller més de mitja hora, no va poder parlar amb ell
Després d'esperar el conseller més de mitja hora, no hi va poder parlar

– *Similar / Semblant*

La Joana també es troba amb un problema similar
La Joana també es troba amb un problema semblant

– *Iniciar / Començar*

Abans d'iniciar un viatge cap a aquestes zones, cal posar-se al dia de les vacunes necessàries
Abans de començar un viatge cap a aquestes zones, cal posar-se al dia de les vacunes necessàries

Va ser l'inici d'una gran aventura
Va ser el començament d'una gran aventura

– *Patir / Tenir, haver-hi*

Ha patit un accident
Ha tingut un accident

L'autopista pateix una cua de 4 km
A l'autopista hi ha una cua de 4 km

Parlarem de la desforestació que pateix Kènia arran de la pèrdua d'arbres que es fan servir per produir carbó

Parlarem de la desforestació que hi ha a Kènia arran de la pèrdua d'arbres que es fan servir per produir carbó

– *Preferir / Estimar-se més*

Prefereixo no ser a casa quan arribi el seu pare
M'estimo més no ser a casa quan arribi el seu pare

– *Gaudir / Divertir-se, passar-s'ho bé, agradar, estar amb, tenir, assaborir (un menjar), contemplar (un paisatge)*

Pot semblar una ironia, però és precisament la popularitat de què gaudeixen entre els submarinistes el que ara fa perillar l'existència d'aquests esculls

Pot semblar una ironia, però és precisament la popularitat que tenen entre els submarinistes el que ara fa perillar l'existència d'aquests esculls

El verb *gaudir* ha passat de ser un verb que es feia servir en contextos més aviat formals o literaris a fer-se servir en tots els registres. Actualment també s'usa, abusivament, com a transitiu. Anunci d'un cotxe en una concessionària:

Compri aquest cotxe i gaudeixi'l

– *Marxar / Anar-se'n*

Que marxés una altra vegada?
Que te'n vas una altra vegada?

Al juliol marxaran als Estats Units
Al juliol se n'aniran als Estats Units

– *Oblidar-se / Descuidar-se, recordar-se, pensar a*

No t'oblidis d'agafar el jersei
No et descuidis d'agafar el jersei / Pensa a agafar el jersei

– *Utilitzar / Fer servir*

La llana de roca s'utilitza també com a aïllant a les habitacions

La llana de roca es fa servir també com a aïllant a les habitacions

– Existir / **Haver-hi**

En aquest centre existeixen unes instal·lacions molt modernes

En aquest centre hi ha unes instal·lacions molt modernes

El nombre de pingüins que existeixen a l'Antàrtida no és fàcil de concretar

El nombre de pingüins que hi ha a l'Antàrtida no és fàcil de concretar

– Acabar amb / **Posar fi, fer acabar, extingir, destruir, desfer, eliminar, matar...**

El govern pretén acabar amb la violència de gènere

El govern pretén posar fi a la violència de gènere

El senyor Pla vol acabar amb el Club Super3

El senyor Pla vol destruir / eliminar el Club Super3

– Tractar-se de / **Ser**

Es tracta d'una pel·lícula...

És una pel·lícula...

Es tracta d'una estructura que té una cambra d'aire

És una estructura que té una cambra d'aire

A més, es tracta d'un material inert que es pot reciclar

A més, és un material inert que es pot reciclar

– Verb + substantiu / **Verb + infinitiu**

Les notícies del diari també poden ajudar en la meditació

Les notícies del diari també poden ajudar a meditar

Aquests animals no estan preparats per a la lluita

Aquests animals no estan preparats per lluitar

– *De nou / Una altra vegada* o *tornar a* + infinitiu

Es trobaran de nou en el concert de dijous

Es tornaran a trobar en el concert de dijous

– Verb + nom + complement de nom / Verb + nom

No ha pensat mai en la jubilació

No ha pensat mai a jubilar-se

El Papa va ordenar la dissolució de tots els cossos militars, excepte el de la guàrdia suïssa

El Papa va ordenar dissoldre tots els cossos militars, excepte el de la guàrdia suïssa

El responsable del consistori de Riga ha signat la convenció d'alcaldes d'Europa, que implica les ciutats en la reducció de les emissions de diòxid de carboni

El responsable del consistori de Riga ha signat la convenció d'alcaldes d'Europa, que implica les ciutats a reduir les emissions de diòxid de carboni

Fonts usuals de consulta

BADIA, Jordi, David CASELLAS, i Lluís MARQUET (1998): *Resolguem dubtes*. València: Eliseu Climent.

BOVER I FONT, August (1996): *Diccionari dels gentilicis catalans*. Barcelona: Edicions 62.

Cercaterm, TERMCAT [en línia]. <<http://www.termcat.cat/>>.

DCVB = Antoni M. Alcover, Francesc de Borja Moll: *Diccionari català-valencià-balear*. Palma de Mallorca: Imprenta de Mn. Alcover / Gràfiques Miramar [segons els volums], 1930-1962. 10 vol.

DIEC2 = Institut d'Estudis Catalans: *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2007.

ENCICLOPÈDIA CATALANA (1985): *Diccionari castellà-català* Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2001.

ésAdir, portal lingüístic de la CCRTV [en línia], <<http://esadir.cat/>>.

ESPINAL I FARRÉ, M. Teresa (2004): *Diccionari de sinònims de frases fetes*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.

GD62LC = *Gran diccionari 62 de la llengua catalana* (2000). A cura de Lluís López del Castillo. Barcelona: Edicions 62.

GDLC = *Gran diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1998.

GEC = *Gran enciclopèdia catalana*. Barcelona: Edicions 62/ Enciclopèdia catalana, 1969-1980. 15 vol.

GINEBRA, Jordi, i Anna MONTSERRAT (1999): *Diccionari d'ús dels verbs catalans: règim verbal i canvi i caiguda de preposicions*. Barcelona: Edicions 62.

GLC = *Gran Larousse català*. Barcelona: Edicions 62, 1990-1997.

Hiperenciclopèdia [en línia]. <<http://www.grec.net/home/cel/main.htm>>.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. SECCIÓ FILOLÒGICA (1990): *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana I. Fonètica*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

JULIÀ, Joan (2004): *El llenguatge de la ràdio i de la TV*. Alzira: Bromera.

LACREU, Josep (1992): *Manual d'ús de l'estàndard oral*. València: Institut de Filologia Valenciana. Universitat de València.

LÓPEZ DEL CASTILLO, Lluís (1998): *Diccionari complementari del català normatiu*. Barcelona: Edicions 62.

MESTRES I SERRA, Josep M. (1992): *Diccionari d'abreviacions*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

Optimot, consultes lingüístiques [en línia] <<http://optimot.gencat.cat>>.

PALOMA, David, i Albert RICO (2005): *No et confonguis!* Barcelona: Empúries.

PAYRATÓ, Lluís (1988): *El català col·loquial: aspectes de l'ús corrent de la llengua catalana*. València: Universitat de València.

POMARES, Joaquim (1997): *Diccionari del català popular i d'argot*. Barcelona: Edicions 62.

RAFART, Susanna (1999): *Diccionari de la rima*. Barcelona: Edicions 62.

RIERA-EURES, Manel, i Margarida SANJAUME (2002). *Diccionari d'onomatopeies i mots de creació expressiva*. Barcelona: Edicions 62.

RUAIX I VINYET, Josep (1996) *Diccionari auxiliar*. Moià.

- SALVANYÀ, Jaume (2009): *Diccionari del català col·loquial: dubtes davant del micròfon*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- SOLÀ, Joan, Maria-Rosa LLORET, Joan MASCARÓ, i Manuel PÉREZ SILDANYA (dir.) (2002): *Gramàtica del català contemporani*. Barcelona: Empúries.
- TELEVISIÓ DE CATALUNYA (1995): *El català a TV3: llibre d'estil*. Barcelona: Edicions 62.
- (1997): *Criteris lingüístics sobre traducció i doblatge*. Barcelona: Edicions 62.
- (2000): *El català estàndard i els mitjans audiovisuals*. Barcelona: Edicions 62.
- XURIGUERA, Joan Baptista (1972): *Els verbs catalans conjugats*. Barcelona: Claret.

Una hora nova per als serveis lingüístics

Jaume Capó

(Hores Extraordinàries, SL)

Us avanço que seré força dispers en aquesta intervenció. Segurament perquè encara no tinc prou clares moltes de les idees que hi reflectiré, un símptoma de debilitat argumental com comentó més endavant parlant dels PowerPoints i del fet que allò que s'expressa confusament és perquè es raona de manera igualment confusa. Segurament, perquè encara que hi penso força sovint per la meua feina (ens dediquem a la comunicació corporativa), no hi he pensat prou ordenadament i no m'ha calgut fer-ne una teoria acadèmica ni ho he hagut de defensar davant d'un client.

Abans d'entrar a tractar dels temes variats que m'ha suscitat aquesta trobada i per intentar donar un fil argumental previ, m'agradaria resumir la meua percepció en el fragment següent:

Tinc la certesa que la producció lingüística en català ha crescut (és obvi). De la mateixa manera que la tinc sobre el fet que la qualitat en l'ús de la llengua no ha minvat, sinó que ha evolucionat. En un futur de la societat cada vegada més mestís, les llengües no es poden mantenir al marge dels costums socials. I, per tant, les llengües tendiran al mestissatge. Amb el lèxic ja hi som, el volum de lèxic nou i d'ús habitual incorporat en els últims anys (posem cinquanta anys) té un caràcter internacional (encara que l'adaptem): és el peatge de la societat industrial i ara de la societat de la informació. Sintàcticament, aquest peatge ens dol més perquè creiem que afecta l'essència de l'estructura de la llengua. Però la realitat és la que és (i nosaltres en formem part i la modifiquem) i això no vol dir que s'hagi de deixar la llengua en mans exclusivament dels parlants, però els serveis lingüístics no s'han de convertir en vigilants de l'ortodòxia sinó en facilitadors de la comunicació. Dubto que el futur sigui el del llatí, desmembrat en llengües vulgars quan es va ser

conscient de la distància que hi havia entre la llengua clàssica i la que es parlava. La societat de la informació i la comunicació no es pot permetre tanta diversitat i potser ara el camí serà invers i les llengües cada vegada s'assemblaran més. Tot sigui per la supervivència de la comunicació, malgrat que moltes llengües i moltes formes de les llengües es quedin pel camí.

1. Quantitat i qualitat

Em permeto començar amb una visió òbvia: la producció lingüística en català del nostre país ha crescut allò que en diríem de manera exponencial. I no sé valorar-ho d'una manera raonable. Però puc aventurar algunes dades de referència. L'any 1980, posem per cas, hi havia un sol diari d'àmbit general en català, hi havia un canal que emetia algunes hores en català, es van publicar 1.700 llibres (inclosos els escolars), hi havia força ràdios (això sí) moltes de les quals eren emissores locals, però omplien les ones en català. Hi havia zero pàgines web i zero blocs a internet, ara bé, hi havia molts *fanzines* i cultura alternativa.

Avui no podem comptar quina és la producció lingüística: hi ha suports que pugen i n'hi ha que baixen; s'han incorporat nous parlants (i seva és també la llengua). Però no té res a veure amb fa trenta anys. La nostra petita i minoritzada llengua ocupa el lloc 26 en nombre de pàgines web a internet i el 19 si comptem les pàgines per parlant. Potser un indicador com el nombre de llibres editats en català avui ja no és un valor a considerar. Com va dir el president del Barça quan anaven mal dades: "*No estamos tan mal*". Però la nostra situació no depèn exclusivament de si la pilota entra o no entra, sinó de l'esforç i el compromís que fan que al final la pilota entri.

La qualitat no és un valor absolut per ell mateix. De què ens serveix la qualitat si l'objecte sobre el qual l'apliquem no té continuïtat (*sostenibilitat*, en dirien ara) i si per aconseguir-la no s'és eficient (equilibri entre els recursos destinats i objectius assolits). Per tant, la qualitat de la llengua s'ha de valorar respecte d'aquests altres valors. Si avui analitzo les discussions sobre el model de llengua per als mitjans de comunicació que van tenir lloc a mitjan dels anys vuitanta em semblen molt interessants, però del tot intranscendents vista la situació d'avui.

Curiosament, aquest debat ja no s'ha suscitat sobre el model de llengua a la xarxa. I la nostra presència és destacable. I la qualitat en termes absoluts, discutible. Però la llei de l'evolució ens diu que no sobreviuen els millors sinó els més adaptables.

2. La llengua com a carrer

En un context multicultural no sembla idoni pensar en sistemes de llengües aïllades. A vegades penso en això com si fos el carrer. Al principi el que no era casa era carrer. El carrer era per a les persones, els carros i les bèsties, llavors s'hi van sumar les bicicletes. Van fer falta voravies per separar per on anaven els caminants i per on els vehicles rodants. Els vehicles es van complicar, es van mecanitzar i es van fer grans. Per on en passaven dos ara només en passava un i ja tenim els carrers d'una sola direcció, a algú se li acudia deixar el vehicle al carrer i algú altre també i ja tenim la necessitat d'espais d'aparcament. Com que tots no hi cabem, fem carrils temàtics (per als autobusos, els taxis, els vehicles d'emergència, per als que van plens, per als que van buits...). I lloc i respecte per a les bicicletes i els *skates*. Pobres carrers, que tot ho admeten! La llengua tot ho admet (o ho haurà d'admetre) perquè no té altre remei si vol continuar sent útil per a la comunicació de les persones.

3. Per què no trobo professionals de la llengua?

Aquesta reflexió la faig sabent que respon a una situació molt puntual (que no vol dir que duri poc) de crisi econòmica. Amb un atur a Catalunya del 15 % no trobo professionals de l'idioma (allò que en diem *freelance*) que vulguin treballar. Hi he trobat una explicació que és la següent: des de final de 2008 la destrucció de llocs de treball ha estat freqüent en el món editorial i dels mitjans de comunicació. S'entén: els resultats no acompanyen i la manera d'ajustar despeses és reduir la plantilla. Des del gener de 2009 que rebem més currículums del que era habitual de gent que s'ofereix per incorporar-se a la nostra empresa. I si abans sobretot eren joves llicenciats —tots amb màster o màsters, això sí— ara veig com ens escriuen persones nascudes abans dels 70, a les quals se'ls suposava una certa estabilitat laboral, especialment si mires en

quines empreses han treballat. Moltes solvents, més que solvents, líders editorials, diaris consolidadíssims.

Veig també un perfil de professionals que no ha pogut mantenir-se en l'exercici lliure de la professió, perquè les empreses i institucions han internalitzat tasques que fins ara havien externalitzat. Això és, primer tenien correctors o dissenyadors en plantilla (posem per cas), després el volum de feina els converteix en "coordinadors de" correctors i dissenyadors externs, de manera que creixen com bolets els professionals externs. Molts d'aquests *freelance*, com que es dediquen al monocultiu i a més hi ha molta feina (l'Administració té recursos i les empreses tenen molts projectes), acaben depenent d'un sol client. A l'Administració i a les empreses les coses els comencen a no anar tan bé com de costum i cal reduir pressupostos i ajustar despeses. Les dedicades a la comunicació solen considerar-se sumptuàries: farem menys publicacions, menys publicitat, menys catàlegs, no renovem el web... I la feina, decideixen fer-la amb la gent de dins. En aquest moment i amb aquesta decisió el *freelance* comença perdent un encàrrec rere l'altre fins que si perd el client no només perd una feina sinó totes les feines.

Després d'acomiar els col·laboradors externs, arriba el torn del fix de la plantilla? Si l'empresa és gran, vindrà un divendres de final de mes que, de cop, i després d'haver vist desfilar durant molts divendres els seus companys per la planta de Recursos Humans, pitjarà el botó per pujar a aquell pis i baixar directament a la sortida. Però la nostra societat ha estat previsor i és protectora. Potser l'indemnitzaran i segur que tindrà una temporada d'atur. I aquí és on la meua empresa té el problema: no trobo gent que vulgui treballar perquè amb el que tenen d'atur i una mica d'extres que es treuen fent un parell d'hores al dia ja els surt el sou. Si ofereixo un contracte de pocs mesos no interessa; en algun cas n'he arribat a oferir de sis mesos quan amb tres en tenia prou i tampoc he tingut sort. Matiso que parlo de gent que, en principi, m'interessa i que, en principi, els interessa treballar a la nostra empresa.

Dissortadament per a ells, la prestació de l'atur s'acabarà i esperem que llavors l'economia ja s'hagi reactivat. Però la caiguda sempre és forta i la recuperació, lenta. La recol·locació no serà fàcil, i més quan en poc temps les empreses i l'Administració han descobert que poden prescindir d'una part de la seva activitat de comunicació i que una altra la poden derivar cap a nous suports més efímers, més sintètics i més dinàmics.

Per posar un exemple, els llibres de text digitals segurament acabaran tan personalitzats que el procés de creació, revisió, correcció i edició en general farà canviar els seus autors. D'un autor/autors per a tot el país a un autor o un adaptador per a cada escola. I no entro ara a parlar dels drets de *copyright*, ni dels continguts compartits o sindicats. Però crec que el futur de col·laboració deu anar per aquí, mentre les grans editorials busquen com mantenir el seu lloc preeminent en el negoci de l'edició escolar. I estiguem atents a l'efecte dels dispositius de lectura i la digitalització de continguts sobre la literatura. S'aniran perdent llocs de treball pel camí.

4. Quan poc aporta molt

També em demano: per què hi ha tants *freelance* i tan poques empreses de correcció de mida petita o mitjana que sobrevisquin? Les grans agències viuen a base de cobrar uns preus elevats, motiu pel qual sobreviuen. El cost és justificat: les despeses d'estructura empresarial encara són considerables, mentre esperem que el treball a través de la xarxa abaixi els preus i apareguin sistemes per confiar en persones i empreses a qui no veiem la cara.

Hi ha un risc que les agències poden assumir (com el poden assumir les grans empreses) i que ja va inclòs en el preu (elevat). És la frase "si no en quedeu satisfets, us en tornem els diners". Però hi ha un altre factor que parla a favor del valor de les correccions/revisions lingüístiques i de la seva repercussió sobre el cost total d'una feina. Habitualment, en les feines en què participem com ara memòries corporatives, continguts web, documents de presentació, etc. els costos de serveis lingüístics (de revisió lingüística) estan entorn del 12,5 % del valor de la nostra feina (documentació, redacció i coordinació/direcció d'edició i de producció). Sobre les despeses que externalitzem (disseny gràfic, maquetació, creació de pàgines web, il·lustracions, fotografia) les correccions i traduccions representen una xifra similar (entre un 11 % i un 15 %). I del conjunt dels projectes, els serveis lingüístics s'emporten entre el 5 % i el 7,5 % del pressupost. Parlo sempre de quantitats que no incorporen la producció material, com ara la impremta, la construcció d'un estand o la producció d'un vídeo. Si els tingués en consideració, el cost proporcional és molt més baix, en alguns casos ridícul.

Fer revisar un text d'un fullet pot costar vint euros. Fer repetir el tiratge d'aquest fullet pot costar centenars o milers d'euros. Pensem en un document o una revista que s'envia a totes les cases de Catalunya amb un tiratge d'un milió i mig d'exemplars. Podem multiplicar les errades pel nombre d'exemplars i tindrem un resultat ingent i un descrèdit encara més important. O bé podem dividir el cost d'una bona correcció pel mateix nombre d'exemplars i tindrem un cost insignificant. I si parlem de pàgines web, quantes visualitzacions no tindrem!

Val la pena invertir en una bona revisió, forma part de la qualitat del producte i del servei.

5. La correcció lingüística en documents efimers

Un dels dubtes que se'm planteja sovint és quina dedicació i quants recursos s'han de destinar a una documentació escrita que serà efimera. Molts dels productes de comunicació tenen una vida curta. Ni que siguin impresos, ni que siguin digitals. Per exemple, les memòries de les empreses, que quan apareixen publicats ja ens parlen de l'any anterior. Segurament, aquestes memòries avui ja no tenen sentit com a documents d'exhaustiva rendició de comptes. Em miro, per exemple, la memòria corporativa de Microsoft i em sorprenc de veure com n'és de senzilla i atapeïda la seva versió per imprimir: un document Word de 73 pàgines (amb totes les limitacions d'aquest programa d'edició de textos amb les taules i gràfics). La clau és que aquests informes anuals es fan amb plantilles seguint un formulari de l'Administració anomenat 10-K. La mateixa informació que tenen a la seva pàgina web (www.microsoft.com/msft/reports/ar08/), també visualment poc treballada. Suposo que els números deuen ser correctes, que és l'objectiu d'aquests *annual reports*. En definitiva, ells només es dediquen al negoci de les tecnologies de la informació i les comunicacions. Com el vell editor de Planeta, que sempre va deixar ben clar que ell no era un editor, sinó que "estava en el món de l'edició". En el matís és on hi ha el negoci.

M'agradaria saber quin procés de revisió lingüística han seguit aquestes dues publicacions de Microsoft (el Word per imprimir i el web). En molts productes de comunicació efimers, com en les memòries anuals de petites empreses públiques, se'm planteja el dilema de quina dedicació pressupostària i de temps se'ls ha de destinar. I cada vegada tinc més

dubtes pel fet que en molts casos no van a impremta sinó que es queden en un arxiu digital i passats uns mesos desapareixen del mapa (del mapa web, vull dir). En els moments finals del tancament d'aquests documents sempre anem amb el calendari fora de terminis i, per tant, el corrector sovint em diu que el temps que li dono per fer-ho és del tot insuficient. Té raó, però la raó primera és que hi ha el compromís de tenir aquell document en una data determinada. Aleshores comença una negociació sobre el nivell d'intervenció del corrector.

Us puc assegurar que, en general, els terminis amb què treballen els correctors *freelance* són infinitament menors que els d'aquelles persones que treballen com a correctors a serveis de l'Administració. Quan parlo amb els de l'Administració em defensen molt l'argument de la qualitat i en aquesta feina de revisió lingüística el temps és un valor afegit. Donant per feta la qualificació del professional, tant el d'exercici lliure com el funcionari, el temps juga a favor del servidor públic. Com que habitualment, com deia, he de negociar temps, també he de negociar a què es destina aquest temps. Molts correctors són incapaços d'establir jerarquies d'importància a l'hora de corregir. I n'hi ha de diferents categories, unes d'intrínseques a la llengua i unes aplicables a la funció del document.

Per això, en aquestes situacions extremes de calendari comprimit (que són moltes) demano als correctors que:

- Siguin escrupolosíssims amb les errades ortogràfiques.
- Siguin curosos amb la revisió ortotipogràfica.
- No s'obsessionin a millorar el text. Si una expressió no és incorrecta o és dubtosa, passa la prova.
- Pel que fa a la sintaxi, sovint el bon ús de signes de puntuació i un bon joc amb els relatius i els connectors els estalvia canvis més profunds en l'estructura de les frases.
- En la mesura del possible, no vull haver de tornar a parlar amb el redactor del text original per desfer ambigüitats que a vegades m'introdueixen els correctors. És cruel, però si he de triar entre una expressió incorrecta en termes lingüístics però clara pel que fa al significat i una expressió lingüística correcta però de comprensió ambigua, em quedo amb la incorrecció.
- Respecte de la terminologia, potser amb aquestes presses no és el moment de fer recerca terminològica. Com en el punt anterior,

prefereixo un terme estranger precis que una incògnita en l'idioma general del document. Que tirin de cursiva i de cometes.

– Que pensin en els nivells d'importància de les parts del document. No és el mateix errar en una frase de l'interior del bloc de text que en un titular, un destacat o un peu de foto.

– I l'índex, on cal fer una feina de concordar-lo amb l'interior, com amb la foliació i les llegendes de les pàgines. A partir d'aquí demano ja una feina bàsica d'edició, si el temps ho permet.

6. La ignorància: una oportunitat per al reciclatge dels filòlegs

Després de trenta anys d'un procés social i institucional de normalització lingüística i d'un sistema educatiu que contemplen el català com a llengua oficial, hom podria esperar que el nivell lingüístic del país fos un altre. Poca gent nascuda al país, avui hauria de poder justificar que no coneix prou el català com per no poder expressar-s'hi amb facilitat i amb adequació.

L'increment en el coneixement de l'idioma (així ho diuen les estadístiques) ha anat acompanyat dels recursos que les TIC posen a l'abast de qualsevol. Ja sabem que els nostres estudiants de l'ESO ho fien tot a internet. Se'n baixen la informació, en copien els treballs, se'n refien dels correctors... L'expressió "no m'ha marcat" la paraula és, per a ells, una garantia de correcció. Santa innocència!

Però, per mi, més greu que l'actitud dels joves estudiants és la de les persones que han de generar els discursos. No em refereixo només als polítics, sinó també als empresaris, als investigadors, als legisladors, etc. Pel que puc conèixer, tota aquesta gent ja no escriu. Que a parer meu és com dir que ja no pensa de manera estructurada i que el procés de maduració del pensament es queda coix a causa de la manca d'un principi bàsic: l'expressió (oral o escrita) ajuda a estructurar el pensament.

Avui, el discurs estructurat ha deixat pas al PowerPoint (ppt). Amb dos agreujants: un per defecte i un per excés, i en els dos casos per un mal ús de l'eina tecnològica. En primer lloc, molts ppt són d'una simplicitat tal que ha desaparegut la sintaxi, substituïda per les llistes, sovint inconnexes. I segon, que els ppt poden acabar prenent la forma de pseudodiscursos que ens recorden les antigues transparències atapeïdes

de lletra d'uns professors incapaços de filar una classe si no era llegint-les. Quants plans estratègics d'empresa, que se suposa que contenen tota l'essència d'una organització, hem vist fets de cap a peus amb un ppt! Al darrere no hi ha discurs, només llistes i amb sort alguna vinculació a base de fletxes. I permeteu-me que en destaquí la fletxa cíclica (del reciclatge, de la retroalimentació).

Una de les conseqüències d'aquesta sintetització a què ens aboquen els ppt i moltes altres eines de la societat de la informació i la comunicació (per exemple, també la infografia dels diaris) és deixar-nos anar en els braços de la simplicitat fins a caure en la publicitat. Això és, pensar que una bona idea representada per una sola frase (enginyosa, això sí), ens salvarà el discurs i els pocs arguments que hi ha darrere del discurs. Ho veiem en les campanyes electorals, en els productes comercials, en l'explicació de l'acció dels governs... I, per acabar d'adobar-la, aquesta sintetització calca fórmules i expressions d'altres idiomes: malament si les mostren en l'idioma original i pitjor si les maltradueixen.

No vull pensar el mal que ens hagués fet la discriminació del català si dura vint anys més i ens despengem de les tecnologies de la informació i la comunicació. Per sort, "el fet biològic" ens hi ha ajudat i hem pogut entrar com moltes altres llengües a l'era cibertecnològica i beneficiar-nos de la supremacia de l'anglès, ni que sigui perquè ens ha permès equiparar-nos a grans llengües que se senten igualment arraconades pel seu domini insultant. En aquest sentit, partim d'unes condicions força igualitàries i —crec— que s'estan explotant força bé.

Fet l'excurs del paràgraf anterior, torno al discurs, als continguts. Crec que els filòlegs estan molt més preparats que molts altres professionals (periodistes, polítics, politicòlegs, sociòlegs) per entendre, desplegar, elaborar, reelaborar, sintetitzar i ajudar a difondre les idees estratègiques de les organitzacions. Amb una mica d'entrenament empresarial i de teoria i estratègia de les organitzacions pot ser una sortida raonable per als correctors, que en lloc de minimitzar-se com a vigilants dels mots els farà maximitzar-se com a creadors de l'essència de les organitzacions. Aquesta opinió no és contra els correctors, és només un consell per a aquells que veuen com la seva feina pacient no és suficientment valorada i volen canviar de perspectiva. Per sort, els que vivim de la llengua tenim molts recursos, perquè, en definitiva, el llenguatge permet construir una representació de la realitat.

7. Els nous serveis lingüístics i els seus professionals

Un dels mals de les nostres empreses actuals que s'ha traslladat a les administracions és la insistència a formar "gestors" en detriment dels "productors". És a dir, hi ha molts professionals que opten per dirigir en lloc de realitzar. Ho veiem a la sanitat, on els caps de serveis assistencials passen a convertir-se en *product manager*. La conclusió sempre acaba sent la mateixa, qui farà la feina si els metges volen ser gestors i si les carreres més sol·licitades són les ADE (administració i direcció d'empreses), qui crearà les empreses i qui hi treballarà perquè algú altre les pugui administrar i dirigir. I la "gestió lingüística" no s'escapa d'aquesta anàlisi. Els serveis lingüístics han anat evolucionant cap a serveis de gestió lingüística: gestionen els correctors, els formadors, els terminòlegs, etc.

Quan vaig començar a treballar el 1987 en un servei lingüístic a la sanitat catalana (se'n deia Unitat de Planificació Lingüística), tenia la sensació que feia tots els papers de l'auca: de corrector, de traductor, de dissenyador de documents, de redactor d'actes de reunions, explicava la bona nova... Mirat des de la situació d'ara, els meus principis van ser tristos. Anava d'ambulatori en ambulatori intentant convèncer els seus directors que havien d'apostar pel català, que havien d'adaptar els impresos a la llengua oficial, i que ja que hi eren es repensessin el circuit d'organització que sempre hi ha al darrere, que deixessin al seu personal una hora i mitja a la setmana per anar a classe de català, que pengessin els avisos en català... i m'oferia per a *a*, per a *b*, per a *c* i per a *d*. Em veia com un home orquestra de la llengua, que de deu vegades nou sortia escaldat dels despatxos i que igual que corregia cent documents n'hagués pogut corregir milions sense que ni llengua ni el país s'immutesin.

La situació d'ara està lluny d'aquella, però a parer meu els serveis lingüístics han deixat de banda el context en què es podrien moure amb més comoditat: la comunicació. I a partir d'aquí enumero els camps en què crec que s'han de ressituat els serveis lingüístics i els seus professionals. N'excloc els professionals que treballen en el que podem dir "recerca": els que ofereixen nous recursos, terminologia, aplicacions informàtiques, establiment de criteris. Em refereixo, doncs, als que es dediquen sobretot a l'assessorament (hi incloc correcció, formació

lingüística, traducció; o la gestió d'aquestes tasques), els que batallen cada dia amb les lletres, les paraules, les frases, els paràgrafs, els textos...

1. El servei lingüístic ha d'estar integrat en un àmbit superior de comunicació corporativa.

2. Hem superat els manuals d'estil lingüístic. Quan arribaran els manuals d'estil de comunicació corporativa? Uns manuals integrals que inclouen aspectes de comunicació oral i escrita, però també altres d'ètica, comportament, sociabilitat, legalitat, comunicació visual, disseny, arquitectura i ambientació, etc.

3. Cal explotar el camp ingent de la literacitat aplicable a qualsevol dels serveis de prestació pública (en sanitat ja funcionen els grups de *health literacy*), pel que impliquen d'una visió integral de la llengua, des de les regles lingüístiques i les convencions del text i el discurs fins als procediments de recepció i interpretació dels missatges i la representació cultural.

4. Els que fan funció estrictament de correctors han d'estendre el seu camp d'activitat cap al que seria una feina d'editor. És a dir, han d'oferir alhora la correcció lingüística i la feina d'edició (coherència interna del document, revisió de taules i gràfics, revisió ortotipogràfica, jerarquització de titulars, referències bibliogràfiques). I ho han de fer amb el mateix temps (amb poc temps més) i a un cost similar al de la correcció.

5. La importància de les TIC, no només aplicades a la llengua sinó com a eina i recurs lingüístic que s'ha de dominar. S'ha de poder oferir el producte en el suport que utilitza el client. No s'hi val a corregir només en paper, ni tan sols directament en arxius electrònics. També s'ha d'estar preparat per treballar sobre gestors de continguts, sobre bases de dades.

6. Només té sentit parlar de serveis multilingüístics.

7. Els correctors/normalitzadors/planificadors lingüístics han de transformar-se en "editors de comunicació". Crec que els serveis lingüístics han de redefinir la seva funció des del "treballar per l'ús i la qualitat de la llengua catalana" cap a "facilitar una comunicació de qualitat" i a partir d'aquí dedicar l'espai que pertocui a l'àmbit del català. S'han de transformar en "encaminadors de la comunicació".

8. Cloenda

Una vegada en què actuava com a consultor (intern) de processos i organització vaig proposar la racionalització dels serveis lingüístics d'un extens departament de la Generalitat. Tot i que em semblava que l'anàlisi era raonada i la proposta de canvi era adequada, el resultat va ser decebedor: es va crear una comissió de coordinació, amb nomenaments publicats al *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*. Disset anys després la meua impressió és que encara no s'han coordinat i, el que és pitjor, no crec que es tingui clar a què i a qui serveixen. I la culpa és dels alts i mitjans càrrecs, però també de les persones que s'acomoden en la seva parcel·la de competències limitades i allà on l'escrivent Bartleby de Melville deia "*I would prefer not to*", ells i elles "prefereixen no pensar-hi", on "hi" es correspon amb noves competències i noves responsabilitats, i començar a navegar per mars tempestuoses. I potser pel mateix sou, però no per més hores.

UNIVERSITAT DE BARCELONA

U

B

Secció de Lingüística Catalana
Departament de Filologia Catalana

COL·LECCIÓ

LINGÜÍSTICA

CATALANA

12